

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНЕ НЕКОМЕРЦІЙНЕ ПІДПРИЄМСТВО
«ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
«КИЇВСЬКИЙ АВІАЦІЙНИЙ ІНСТИТУТ»»**

Кваліфікаційна наукова
праця на правах рукопису

КУЗЬМІН АНДРІЙ РЕНАТОВИЧ

УДК 346.7:341.2:336.02(477)(043.5)

ДИСЕРТАЦІЯ

**ПУБЛІЧНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ
МІЖНАРОДНИХ ФІНАНСОВИХ ОРГАНІЗАЦІЙ ЯК СУБ'ЄКТІВ
ФІНАНСОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ**

12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне
право

Спеціальність 081 - Право

Галузь знань 08 - Право

Подається на здобуття наукового ступеня доктора філософії

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей,
результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

_____ А.Р. Кузьмін

Науковий керівник: **Устинова Ірина Петрівна**,
кандидат юридичних наук, доцент

Київ – 2025

АНОТАЦІЯ

Кузьмін А.Р. – Публічно-правове регулювання діяльності міжнародних фінансових організацій як суб'єктів фінансової діяльності в Україні. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії зі спеціальності 081 «Право». – Державне некомерційне підприємство «Державний університет «Київський авіаційний інститут»», Київ, 2025.

Дисертація є одним із перших у національній юриспруденції комплексних наукових досліджень, присвячених здійсненню характеристики публічно-правового регулювання діяльності міжнародних фінансових організацій як суб'єктів фінансової діяльності в Україні. У результаті дослідження сформульовано низку нових наукових положень, рекомендацій і висновків, зокрема:

уперше:

- обґрунтовано авторське визначення поняття «міжнародна фінансова організація», під яким запропоновано розуміти міжнародну міжурядову організацію, діяльність якої врегульована міжнародними угодами та власним статутом та забезпечує реалізацію функцій, пов'язаних з організацією співробітництва суб'єктів фінансової діяльності у фінансовій сфері;

- обґрунтовано, виходячи з доцільності забезпечення національних інтересів України в умовах війни та повоєнний період, доцільність підтримки взаємовигідного стратегічного партнерства з міжнародними фінансовими організаціями, що зумовлює потребу у визнанні МФО стратегічним партнером України, у зв'язку з чим, запропоновано підходи до удосконалення чинного вітчизняного законодавства шляхом доповнення Закону України «Про засади внутрішньої та зовнішньої політики» статтею під назвою «Стратегічне партнерство України», яка б розкривала механізм співпраці нашої держави з міжнародними фінансовими організаціями;

- обґрунтовано що визнання міжнародних фінансових організацій стратегічними партнерами на законодавчому рівні дозволить уникнути правової

невизначеності у питаннях розуміння конституційно-правового інституту стратегічного партнерства, складовими якого можуть стати насамперед процедура (порядок, механізм) співпраці та надання МФО статусу «стратегічного партнера України», визначення його правового статусу тощо;

- обґрунтовано доцільність закріплення переліку МФО, як стратегічних партнерів на рівні Указу Президента України, що буде відповідати базовим положенням конституційного статусу Глави держави відповідно ч. 2 та 3 ст. 102 Конституції України;

удосконалено:

- науково-теоретичні підходи до класифікації методів діяльності МФО, які класифіковано на загальні та спеціальні. До загальних методів віднесено: імперативний та рекомендаційний метод, заснований на імперативному. До спеціальних методів належать: створення публічних централізованих і децентралізованих фондів коштів; розподіл фінансових ресурсів, що формують ці фонди; використання цих ресурсів для фінансування видатків, пов'язаних з діяльністю МФО;

- наукові підходи до розуміння основних ознак фінансової діяльності держави, до яких віднесено віднесено: реалізується у правовій формі; пов'язана з акумуляцією доходів і проведенням необхідних витрат, що реалізується через збір фінансових ресурсів з різних джерел (акумуляція доходів) та їх розподіл на фінансування важливих сфер і потреб суспільства (проведення витрат); державна фінансова діяльність реалізується через затверджений фінансовий план; у процесі державної фінансової діяльності, здійснюється контроль за роботою державних органів, підприємств, установ щодо виконання поставлених завдань;

- науково-теоретичні положення щодо категорій «міжнародні фінанси», «фінансова діяльність», «міжнародна валютна організація» тощо;

набули подальшого розвитку:

- визначення ознак міжнародних фінансових організації, як суб'єктів міжнародного фінансового права та фінансового права України;

- визначення ознак міжнародних фінансових організації державної фінансової діяльності та вказано на особливості, що відображають їхній

міжнародний та наднаціональний характер, а саме: реалізується у правовій формі; пов'язана з акумуляцією доходів і проведенням необхідних витрат; реалізується через затверджений фінансовий план; здійснюється контроль;

- пропозиції щодо внесення змін до Закону України «Про міжнародні договори України» стосовно досліджуваної проблеми з використанням сучасної методології юридичної техніки з метою вдосконалення публічно-правового регулювання діяльності міжнародних фінансових організацій як суб'єктів фінансової діяльності в Україні.

У дисертації наведено теоретичне узагальнення та нове вирішення наукового завдання, що полягає у встановленні змісту публічно-правового регулювання діяльності міжнародних фінансових організацій як суб'єктів фінансової діяльності в Україні.

Обґрунтовано, що міжнародні фінанси визначаються як сукупність відносин по створенню і використанню грошових коштів (активів), необхідних для зовнішньоекономічної діяльності міжнародних компаній і країн. Доведено, що під фінансовою діяльністю, з економічної точки зору, доцільно розуміти процес формування та ефективного використання фінансових ресурсів суб'єкта господарювання, орієнтованої на ефективне функціонування і розвиток у контексті з обраною фінансовою стратегією. Зроблено висновок, що під фінансовою діяльністю юридична наука розуміє діяльність держави у процесі формування, розподілу та використання як централізованих, так і децентралізованих коштів.

До основних ознак фінансової діяльності держави віднесено: реалізується у правовій формі; пов'язана з акумуляцією доходів і проведенням необхідних витрат, що реалізується через збір фінансових ресурсів з різних джерел (акумуляція доходів) та їх розподіл на фінансування важливих сфер і потреб суспільства (проведення витрат); державна фінансова діяльність реалізується через затверджений фінансовий план; у процесі державної фінансової діяльності, здійснюється контроль за роботою державних органів, підприємств, установ щодо виконання поставлених завдань.

Обґрунтовано, що діяльність міжнародних фінансових організацій, таких як Міжнародний валютний фонд (МВФ), Світовий банк, Європейський банк реконструкції та розвитку (ЄБРР) та інші, частково відповідає ознакам державної фінансової діяльності, але з деякими особливостями та адаптаціями, що відображають їхній міжнародний та наднаціональний характер: реалізується у правовій формі; пов'язана з акумуляцією доходів і проведенням необхідних витрат; реалізується через затверджений фінансовий план; здійснюється контроль.

Аргументовано, що методи діяльності МФО доцільно класифікувати на загальні та спеціальні. До загальних методів віднесено: імперативний та рекомендаційний метод, заснований на імперативному. До спеціальних методів належать: створення публічних централізованих і децентралізованих фондів коштів; розподіл фінансових ресурсів, що формують ці фонди; використання цих ресурсів для фінансування видатків, пов'язаних з діяльністю МФО. Зроблено висновок, що Міжнародні фінансові організації використовують подібні методи до тих, що застосовуються державами та місцевими органами управління, але адаптовані до міжнародного контексту та міжурядового співробітництва.

Зроблено висновок, що міжнародні фінансові організації, як суб'єкти міжнародного фінансового права, відіграють ключову роль у забезпеченні стабільності та розвитку світової економіки. Вони не лише сприяють регулюванню міжнародних фінансових потоків і інвестицій, але й вносять вклад у формування норм і стандартів міжнародного фінансового права. Їхня діяльність, регульована міжнародними угодами та власними статутами, є прикладом того, як міжнародне співробітництво може сприяти вирішенню глобальних економічних викликів.

Аргументовано, що міжнародні фінансові організації є важливими суб'єктами міжнародного фінансового права, які повною мірою відповідають зазначеним ознакам юридичної особи. Їхня організаційна структура, майнова відокремленість, автономія та спосіб управління відповідають сучасним вимогам міжнародного права та економічної взаємодії. Ці організації відіграють ключову

роль у глобальній фінансовій системі, сприяючи економічному розвитку, стабільності та співпраці між країнами.

Констатовано, що на сучасному етапі у науці та у вітчизняному законодавстві, немає чіткого, загальноприйнятого підходу до розуміння дефініції «міжнародна фінансова організація». Вказано, що науковці використовують різні терміни, які позначають цю правову категорію: «міжнародна валютна організація», «міжнародна фінансова організація», «міжнародна валютно-банківська організація» тощо. Зроблено висновок, що на сучасному етапі назріла потреба у закріпленні поняття міжнародної фінансової організації в тексті нормативно-правових актів України з урахуванням специфіки правового статусу, з метою уникнення непорозумінь у практиці правозастосування.

Вказано, що унікальна перевага міжнародних фінансових організацій та внесок, який вони зробили у вирішення глобальних проблем, визнано міжнародним співтовариством. Обґрунтовано, що майже всі зацікавлені сторони – акціонери розвинених країн і країн, що розвиваються, науковці та аналітичні центри, організації громадянського суспільства та бізнес-лідери – все більше очікують, що МФО повинні робити ще більше в цій сфері. Констатовано, що ряд занепокоєнь щодо МФО піднімає питання про роль, яку вони можуть відігравати в управлінні глобальними проблемами. Зазначено, що було висунуто багато пропозицій щодо реформування МФО. Зроблено висновок, що самі МФО погоджуються з тим, що реформи необхідні, якщо їхні учасники очікують, що вони відіграватимуть дедалі більшу роль у питаннях регіонального та глобального розвитку.

Ключові слова: міжнародні фінансові організації, міжнародні організації, фінансова діяльність, суб'єкти фінансової діяльності, фінансове право, суб'єкти фінансового права, публічно-правове регулювання, адміністративно-правове регулювання, міжнародні фінанси, ООН, МВФ, інтеграція, міжнародне співробітництво, міжнародні стандарти.

Kuzmin A.R. – Public law regulation of the activities of international financial organizations as financial entities in Ukraine. – Qualification scientific work as a manuscript.

Dissertation for the degree of Doctor of Philosophy in the specialty 081 «Law». – State Non-Profit Enterprise «State University «Kyiv Aviation Institute»», Kyiv, 2025.

The dissertation is one of the first comprehensive scientific studies in national jurisprudence devoted to the characterization of public law regulation of the activities of international financial organizations as financial entities in Ukraine. As a result of the study, a number of new scientific provisions, recommendations and conclusions were formulated, in particular:

First:

- the author's definition of the concept of "international financial organization" is substantiated, which is proposed to be understood as an international intergovernmental organization, the activities of which are regulated by international agreements and its own charter and ensure the implementation of functions related to the organization of cooperation of financial entities in the financial sphere;

- substantiated, based on the expediency of ensuring the national interests of Ukraine in the conditions of war and the post-war period, the expediency of maintaining mutually beneficial strategic partnership with international financial organizations, which necessitates the recognition of IFIs as a strategic partner of Ukraine, in connection with which, approaches to improving the current domestic legislation by supplementing the Law of Ukraine "On the Principles of Domestic and Foreign Policy" with an article entitled "Strategic Partnership of Ukraine", which would reveal the mechanism of cooperation between our state and international financial organizations;

- it is substantiated that the recognition of international financial organizations as strategic partners at the legislative level will avoid legal uncertainty in the understanding of the constitutional and legal institution of strategic partnership, the components of which should become, first of all, the procedure (procedure, mechanism) of cooperation and granting IFIs the status of "strategic partner of Ukraine", determining its legal status, etc.;

- substantiated the expediency of consolidating the list of IFIs as strategic partners at the level of the Decree of the President of Ukraine, which will correspond to the basic provisions of the constitutional status of the Head of State, respectively Parts 2 and 3 of Art. 102 of the Constitution of Ukraine;

Improved:

- scientific and theoretical approaches to the classification of methods of activity of MFIs, which are classified into general and special. General methods include: imperative and recommendatory method based on imperative. Special methods include: creation of public centralized and decentralized funds of funds; distribution of financial resources that form these funds; use of these resources to finance expenses related to the activities of MFIs;

- scientific approaches to understanding the main features of the financial activity of the state, which include: is implemented in legal form; is related to the accumulation of income and the implementation of necessary expenses, which is realized through the collection of financial resources from various sources (accumulation of income) and their distribution to finance important areas and needs of society (expenditure); state financial activity is implemented through an approved financial plan; in the process of state financial activity, control is exercised over the work of state bodies, enterprises, institutions regarding the fulfillment of assigned tasks;

- scientific and theoretical provisions on the categories of "international finance", "financial activity", "international monetary organization", etc.;

were further developed:

- identification of the characteristics of international financial organizations as subjects of international financial law;

- definition of the characteristics of international financial organizations of state financial activity and indicates the features reflecting their international and supranational nature, namely: it is implemented in a legal form; is associated with the accumulation of income and the implementation of the necessary expenses; is implemented through an approved financial plan; control is carried out;

- proposals for amendments to the Law of Ukraine "On International Treaties of Ukraine" regarding the problem under study using modern methodology of legal

technique in order to improve the public law regulation of the activities of international financial organizations as financial entities in Ukraine.

The dissertation provides a theoretical generalization and a new solution to the scientific problem, which is to establish the content of public law regulation of the activities of international financial organizations as financial entities in Ukraine.

It is substantiated that international finance is defined as a set of relations for the creation and use of funds (assets) necessary for the foreign economic activity of international companies and countries. It has been proved that financial activity, from an economic point of view, is expedient to understand the process of formation and effective use of financial resources of an economic entity, focused on effective functioning and development in the context of the chosen financial strategy. It is concluded that financial activity is understood by legal science as the activity of the state in the process of formation, distribution and use of both centralized and decentralized funds.

The main features of the financial activity of the state include: it is implemented in legal form; it is related to the accumulation of income and the implementation of necessary expenses, which is implemented through the collection of financial resources from various sources (accumulation of income) and their distribution to finance important areas and needs of society (expenditures); state financial activity is implemented through an approved financial plan; in the process of state financial activity, control is exercised over the work of state bodies, enterprises, institutions to fulfill the assigned tasks.

It is substantiated that the activities of international financial organizations, such as the International Monetary Fund (IMF), the World Bank, the European Bank for Reconstruction and Development (EBRD) and others, partially correspond to the characteristics of state financial activity, but with some features and adaptations reflecting their international and supranational nature: it is implemented in legal form; is associated with the accumulation of income and the implementation of the necessary expenses; is implemented through an approved financial plan; control is carried out.

It is argued that it is expedient to classify the methods of activity of MFIs into general and special. The general methods include: imperative and recommendatory

method based on imperative. Special methods include: creation of public centralized and decentralized funds of funds; distribution of financial resources that form these funds; use of these resources to finance expenses related to the activities of MFIs. International financial institutions use similar methods to those used by states and local governments, but adapted to the international context and intergovernmental cooperation.

It is concluded that international financial organizations, as subjects of international financial law, play a key role in ensuring the stability and development of the world economy. They not only contribute to the regulation of international financial flows and investments, but also contribute to the formation of norms and standards of international financial law. can contribute to solving global economic challenges.

It is argued that international financial organizations are important subjects of international financial law, which fully comply with the specified characteristics of a legal entity. Their organizational structure, property separation, autonomy and method of management meet the modern requirements of international law and economic interaction. These organizations play a key role in the global financial system, contributing to economic development, stability and cooperation between countries.

It is stated that at the present stage in science and in domestic legislation, there is no clear, generally accepted approach to understanding the definition of "international financial organization". It is indicated that scientists use different terms that denote this legal category: "international monetary organization", "international financial organization", "international monetary and banking organization", etc. It is concluded that at the present stage there is a need to enshrine the concept of an international financial organization in the text of regulatory legal acts of Ukraine, taking into account the specifics of the legal status, in order to avoid misunderstandings in the practice of law enforcement.

It is indicated that the unique advantage of international financial organizations and the contribution they have made to solving global problems is recognized by the international community. It is justified that almost all stakeholders – shareholders of developed and developing countries, academics and think tanks, civil society

organizations and business leaders – increasingly expect IFIs to do even more in this area. It is stated that a number of concerns about MFIs raise the question of the role they can play in managing global problems. It is noted that many proposals have been put forward to reform MFIs. It is concluded that IFIs themselves agree that reforms are necessary if their participants expect them to play an increasing role in regional and global development.

Keywords: international financial organizations, international organizations, financial activity, entities of financial activity, financial law, entities of financial law, public law regulation, administrative law regulation, international finance, UN, IMF, integration, international cooperation, international standards.

СПИСОК ПРАЦЬ, ОПУБЛІКОВАНИХ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

у наукових фахових виданнях України та країн ЄС:

1. Кузьмін А. Р. Вплив діяльності міжнародних фінансових організацій на розвиток національних правових систем. *Наукові праці Національного авіаційного університету. Серія: Юридичний вісник «Повітряне і космічне право»* : зб. наук. пр. К.: НАУ, 2022. № 3(64). С. 44–50. DOI:10.18372/ 2307-9061.64.16875.

2. Кузьмін А.Р. Правова характеристика міжнародних фінансових організацій як суб'єктів фінансової діяльності в Україні. *Наукові праці Національного авіаційного університету. Серія: Юридичний вісник «Повітряне і космічне право»*. 2023. № 1 (66). С. 83-90. DOI: 10.18372/2307-9061.66.17421.

3. Кузьмін А. Р. Договори між Україною та Міжнародними фінансовими організаціями, як джерело фінансового права України: теоретичні аспекти. *Міжнародний науковий журнал «Інтернаука». Серія: «Юридичні науки»*. Київ. № 1(71), 2024. С. 47-53. DOI: 10.25313/2520-2308-2024-1-9597.

4. Кузьмін А. Р. Роль та юридичний вплив Міжнародних фінансових організацій як суб'єктів фінансової діяльності на сучасні світові глобалізаційні процеси. *Knowledge, Education, Law, Management*. № 7(67), 2024. Р. 172-178. DOI <https://doi.org/10.51647/kelm.2024.7.24>

у колективній монографії:

5. Кузьмін А. Р. Соціальна підтримка населення України за участі міжнародних фінансових організацій під час військового стану. Гарантії прав людини і громадянина в контексті європейської інтеграції України: монографія. Юринець Ю.Л., Токарева К.С., Філінович В.В. та ін. Чернівці, 2023. С 124-131. ISBN 978-617-8034-40-5.

наукові праці, які засвідчують апробацію дисертації:

6. Кузьмін А. Р. Окремі питання діяльності міжнародних фінансових організації на ринку фінансових послуг в Україні. *Правове регулювання фінансових послуг: національний, європейський, глобалізаційний виміри* : матеріали

Наук.- практ. круглого столу. 28 січня 2022 р. Суми : Сумський державний університет, 2022. С. 47-48.

7. Кузьмін А. Р. Участь Міжнародних організацій у цифровізації суспільства через діджитал технології. *Права людини в епоху цифрових трансформацій* : матеріали XII Міжнар. наук.-практ. конф., 25 лютого 2022 р. м. Київ : НАУ, 2022. С. 180-182.

8. Кузьмін А.Р. Участь міжнародних організацій у фінансовій підтримці України під час війни. *V Міжнародний молодіжний науковий юридичний форум* : матеріали форуму, 19-20 травня 2022 р. м. Київ: НАУ, 2022. С. 119-121.

9. Кузьмін А.Р. Особливості правового статусу міжнародних фінансових організацій. *The main prospects for the development of science in modern life* : The XXXVI International Scientific and Practical Conference, September 13-16, 2022, Warsaw, Poland, 2022. P. 121-123.

10. Кузьмін А. Р. Вплив діяльності міжнародних фінансових організацій на міжнародні стандарти прав людини. *Інтернет-конференція з нагоди відзначення Міжнародного дня прав людини* : зб. матеріалів II Всеукр. наук.-практ. інтернет-конф, 8 грудня 2022 р. м. Київ: ДНДІ МВС України. 2022. С. 51-54.

11. Кузьмін А. Р. Міжнародний договір як джерело фінансового права. *Політичні трансформації сучасного суспільства* : зб. матеріалів IV Всеукр. наук.-практ. конф , 22 лютого 2023 р. м. Полтава : ПДАУ, 2023. С 256-258.

12. Кузьмін А.Р. Правові питання надання державної фінансової підтримки в рамках співпраці України з МВФ. *Свобода, безпека та незалежність: правовий вимір* : матеріали XIII Міжнар. наук.-практ. конф., 24 лютого 2023 р. м. Київ: НАУ, 2023. С. 197-200.

13. Кузьмін А. Р. Правова характеристика діяльності міжнародних фінансових організацій в Україні. *Basics of learning the latest theories and methods* : The 9th International scientific and practical conference, 07 – 10 March, 2023, Boston, USA. International Science Group, 2023. P. 150-152.

14. Кузьмін А. Р. Правова характеристика співпраці України з Міжнародним банком реконструкції та розвитку. *Актуальні питання юридичної науки в дослідженнях молодих вчених* : збірник матеріалів Всеукр. Наук.-практ. конф. до

Дня науки та 30-річчя Національної академії правових наук України, 18 травня 2023 р. м. Київ, 2023. С. 1141-1143.

15. Кузьмін А. Р. Правові засади регулювання доходів державного бюджету за участі міжнародних фінансових організацій. *Актуальні питання фінансового права* : матеріали Всеукр.студентської наук.-практ. конф., 31 березня 2023 р. м. Ірпінь : Державний податковий університет, 2023. С. 94-97.

16. Кузьмін А. Р. Державно-правове регулювання діяльності Європейського Інвестиційного Банку в Україні. *Current trends in the development of youth theories* : The 36th International scientific and practical conference, 12 – 15 September, Ankara, Turkey. International Science Group, 2023. Р 89 - 91.

17. Кузьмін А. Р. Організаційно-правові засади співпраці Національного Банку України з Європейським банком реконструкції та розвитку. *Правове регулювання фінансових послуг: національний, європейський, глобалізаційний виміри* : матеріали наук.- практ. круглого столу, 26 січня 2024 р. м. Суми : Сумський державний університет, 2024. С. 45-48.

18. Кузьмін А. Р. Модернізація публічно-правових відносин шляхом співпраці з Міжнародними фінансовими організаціями у контексті війни та повоєнне відновлення України. *Правова парадигма відновлення України: проблеми та перспективи*: матеріали XIV Міжнар. Наук.-практ. конф., 23 лютого 2024 р. м. Київ : НАУ, 2024. С.223-226.

19. Кузьмін А. Р. Поняття фінансової діяльності в контексті функціонування Міжнародних фінансових організацій в Україні. *Professional development: theoretical basis and innovative technologies* : The 7th International scientific and practical conference, 20 - 23 February 20 - 23, 2024. Paris, France. International Science Group, 2024. Р. 141-143.

20. Кузьмін А. Р. Механізми фінансової підтримки українців в контексті діяльності міжнародних фінансових організацій у воєнний період. *VII Міжнародний молодіжний науковий юридичний форум* : матеріали форуму, 16-17 травня 2024 р. м. Київ: НАУ, 2024. С. 147-150.

21. Кузьмін А. Р. Правове регулювання діяльності Міжнародних фінансових організацій в країнах Європи. *Modern trends in the development of science and*

information technologies : The 3rd International scientific and practical conference, 17 - 20 September, 2024. Sofia, Bulgaria. International Science Group. 2024. P. 111-115.

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ	18
ВСТУП.....	19
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ ДІЯЛЬНОСТІ МІЖНАРОДНИХ ФІНАНСОВИХ ОРГАНІЗАЦІЙ У ФІНАНСОВІЙ ДІЯЛЬНОСТІ УКРАЇНИ	28
1.1. Поняття міжнародних фінансів та фінансової діяльності в контексті функціонування міжнародних фінансових організацій.....	28
1.2. Методи діяльності міжнародних фінансових організацій.....	50
1.3. Правова характеристика міжнародних фінансових організацій як суб'єктів фінансової діяльності.....	56
Висновки до 1 розділу	74
РОЗДІЛ 2. ДІЯЛЬНІСТЬ МІЖНАРОДНИХ ФІНАНСОВИХ ОРГАНІЗАЦІЙ В РЕАЛІЗАЦІЇ ФІНАНСОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УКРАЇНИ	79
2.1. Роль міжнародних фінансових організацій у реалізації фінансової діяльності	79
2.2. Участь міжнародних фінансових організацій у процесі управління зовнішнім боргом України	100
2.3. Кредитування України міжнародними фінансовими організаціями: сучасний стан та перспективи співпраці	109
2.4. Механізм співпраці України з міжнародними фінансовими організаціями ...	120
Висновки до 2 розділу	132
РОЗДІЛ 3. ЕФЕКТИВНІСТЬ МЕХАНІЗМУ УЧАСТІ МІЖНАРОДНИХ ФІНАНСОВИХ ОРГАНІЗАЦІЙ У ФІНАНСОВІЙ ДІЯЛЬНОСТІ УКРАЇНИ	137
3.1. Аналіз результатів участі міжнародних фінансових організацій у фінансовій діяльності України.....	137
3.2. Зарубіжний досвід співпраці з міжнародними фінансовими організаціями ..	150
Висновки до 3 розділу	162
ВИСНОВКИ	167
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	174

ДОДАТКИ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

МФО – міжнародна фінансова організація

МВФ – Міжнародний валютний фонд

ООН – Організація Об'єднаних Націй

МБРР – Міжнародний банк реконструкції та розвитку

МФК – Міжнародна фінансова корпорація

МАР – Міжнародна асоціація розвитку

БАГІ – Багатостороннє агентство по гарантіях інвестицій

МЦВСПІ – Міжнародний центр врегулювання спірних питань щодо інвестицій

IDB – Міжамериканський банк розвитку

АБР – Азіатський банк розвитку

AfDB – Африканський банк розвитку

ЄБРР – Європейський банк реконструкції та розвитку

CGIAR – Консультативної групи з міжнародних сільськогосподарських досліджень

ТНК – транснаціональні корпорації

ВСТУП

Обґрунтування вибору теми дослідження. Найвідоміші міжнародні фінансові організації були створені після Другої світової війни для надання допомоги у відновленні Європи та забезпечення механізмів міжнародного співробітництва в управлінні глобальною фінансовою системою. До них відносяться Міжнародний валютний фонд, Міжнародна фінансова корпорація, Міжнародний банк реконструкції та розвитку тощо.

Зокрема Міжнародний валютний фонд допомагає стабілізувати міжнародну валютну та фінансову систему, пропонує фінансову допомогу (за певних умов) країнам, які зазнають труднощів з оплатою, та надає технічну допомогу. Як відкрита економіка, Нідерланди отримують значні переваги від стабільної міжнародної валютної та фінансової системи. Макроекономічна стабільність та стабільне міжнародне валютне середовище також мають важливе значення для сталого економічного зростання та зусиль щодо боротьби з бідністю, а також для підвищення ефективності допомоги в цілях розвитку.

Основною метою регіональних банків розвитку є боротьба з бідністю та сприяння економічному зростанню у своєму регіоні. З цією метою вони надають кредити та надають технічну допомогу своїм членам. Банки отримують свої кошти від держав-членів, від кредитів на ринку капіталу та від відсотків від доходу.

На сучасному етапі міжнародні фінансові організації є найдієвішою рушійною силою розвитку глобалізації та Цілей сталого розвитку. Крім того МФО стали стратегічними партнерами України з моменту набуття незалежності та залишаються такими й під час війни.

Співпраця України з МФО критична важлива для нашої держави, оскільки від успіху такої співпраці залежить фінансування пріоритетних видатків держбюджету. Зокрема на тлі війни, пільгове фінансування від міжнародних партнерів стало ключовим джерелом фінансування бюджету.

Варто вказати, що донори пішли на безпрецедентні заходи, щоб надати Україні кошти, необхідні для своєчасної виплати та в повному обсязі своїх

ключових зобов'язань, включаючи заробітну плату, соціальні виплати та пенсії. Навіть традиційно обережні у своїх діях міжнародні фінансові організації, зокрема Міжнародний валютний фонд, переглянули свої правила на підтримку України.

У науковій площині питання публічно-правового регулювання діяльності міжнародних фінансових організацій як суб'єктів фінансової діяльності в Україні, зокрема у працях таких вітчизняних вчених, як І. Лютий, О. Мозговий, М. Савостьяненко, В. Сіденко, Н. Патика, Н. Резнікова, О. Рогач, А. Філіпенко, Г. Терещенко, І. Устинова та інші, а також зарубіжних, зокрема у роботах: Дж. Ботона, Д. Бредлоу, Д. Вільямсона, Д. Макдауелла, А. Насірі, Д. Окампо, Д. Стігліца, Т. Сінклера, Д. Сороса, Е. Трумена. Проте, наразі бракує комплексних досліджень щодо публічно-правового регулювання діяльності міжнародних фінансових організацій як суб'єктів фінансової діяльності в Україні, оскільки наявні праці розкривають окреслені питання лише фрагментарно. Саме наведене й зумовлює актуальність пропонованого дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертацію виконано відповідно до Закону України «Про пріоритетні напрями розвитку науки і техніки», Переліку пріоритетних тематичних напрямів наукових досліджень і науково-технічних розробок на період до 2023 року, затверджених постановою Кабінету Міністрів України від 7 вересня 2011 р. № 942; Плану законодавчого забезпечення реформ в Україні, схваленого Постановою Верховної Ради України від 04 червня 2015 р. № 509-VII. Проблематика дисертації виходить з положень Указу Президента України «Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року» від 30 вересня 2019 р. № 722, постанов Кабінету Міністрів України «Про затвердження Національної економічної стратегії на період до 2030 року» від 3 березня 2021 р. № 179 та «Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на 2021–2027 рр.» від 5 серпня 2020 р. № 695.

Дисертацію виконано в межах планової теми науково-дослідної роботи кафедри конституційного і адміністративного права Юридичного факультету Національного авіаційного університету на тему «Забезпечення конституційних прав громадян в контексті конвенційних зобов'язань України» (02.09.2019 р.

-30.06.2022 р.), та тієї ж кафедри факультету права і міжнародних відносин Державного університету «Київський авіаційний інститут» при виконанні держбюджетної теми «Людиноцентричність публічного права України» (02.01.2023-31.12.2025р. № 53 2022/13.01.02).

Внесок здобувача полягає у виявленні сутності публічно-правового регулювання діяльності міжнародних фінансових організацій як суб'єктів фінансової діяльності в Україні.

Мета й завдання дослідження. *Мета дослідження* полягає у поглибленні знань, підходів для розуміння сутності публічно-правового регулювання діяльності міжнародних фінансових організацій як суб'єктів фінансової діяльності в Україні на основі комплексного аналізу наявних наукових і нормативних джерел.

Для досягнення зазначеної мети в дисертаційній роботі необхідно вирішити такі *задачі*:

- визначити міжнародних фінансів та фінансової діяльності в контексті функціонування міжнародних фінансових організацій;
- охарактеризувати методи діяльності міжнародних фінансових організацій;
- встановити правову характеристику міжнародних фінансових організацій як суб'єктів фінансової діяльності;
- описати роль міжнародних фінансових організацій у реалізації фінансової діяльності;
- визначити участь міжнародних фінансових організацій у процесі управління зовнішнім боргом України;
- охарактеризувати сучасний стан та перспективи співпраці у процесі кредитування України міжнародними фінансовими організаціями;
- дослідити механізм співпраці України з міжнародними фінансовими;
- провести аналіз результатів участі міжнародних фінансових організацій у фінансовій діяльності України;
- дослідити зарубіжний досвід співпраці з міжнародними фінансовими організаціями.

Об'єктом дослідження є суспільні правовідносини, пов'язані із реалізацією публічно-правового регулювання діяльності міжнародних фінансових організацій як суб'єктів фінансової діяльності в Україні.

Предметом дослідження є публічно-правове регулювання діяльності міжнародних фінансових організацій як суб'єктів фінансової діяльності в Україні.

Методи дослідження. Дослідження мети роботи, що полягає у поглибленні знань, підходів для розуміння публічно-правового регулювання діяльності міжнародних фінансових організацій як суб'єктів фінансової діяльності в Україні. Використання діалектичних методів наукового пізнання дозволило обґрунтувати підхід до розуміння категорій «міжнародні фінанси», «фінансова діяльність», та авторського визначення «міжнародна фінансова організація» тощо (підрозділи 1.1., 1.2, 1.3). Визначення системи публічно-правового регулювання діяльності міжнародних фінансових організацій як суб'єктів фінансової діяльності в Україні здійснено на підставі застосування методів аналізу та синтезу, логічних умовиводів (підрозділ 2.1, 2.2., 2.3., 2.4.). Системно-структурний метод та метод прогнозування покладено в основу аналізу результатів участі міжнародних фінансових організацій у фінансовій діяльності України (підрозділ 3.1.). На основі порівняльно-правового методу покладено в основу здійснення характеристики зарубіжного досвіду співпраці з міжнародними фінансовими організаціями (підрозділ 3.2.).

Нормативну основу роботи становлять Конституція України, міжнародно-правові акти, закони України, акти Президента України та Кабінету Міністрів України, інші підзаконні нормативно-правові акти з питань публічно-правового регулювання діяльності міжнародних фінансових організацій як суб'єктів фінансової діяльності в Україні. Обґрунтування авторських висновків щодо встановлення напрямів забезпечення ефективності публічно-правового регулювання діяльності міжнародних фінансових організацій як суб'єктів фінансової діяльності в Україні здійснено із застосуванням практики законодавчого врегулювання такої інституції у ряді зарубіжних держав.

Теоретичне підґрунтя дослідження склали положення науки теорії права, адміністративного права, фінансового права, а також окремі положення науки міжнародного фінансового права.

Емпіричну базу дослідження становлять дані щодо стану публічно-правового регулювання діяльності міжнародних фінансових організацій як суб'єктів фінансової діяльності як на національному, так й на міжнародному рівні.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що дисертація є одним із перших у національній юриспруденції комплексних наукових досліджень, присвячених здійсненню характеристики публічно-правового регулювання діяльності міжнародних фінансових організацій як суб'єктів фінансової діяльності в Україні. У результаті дослідження сформульовано низку нових наукових положень, рекомендацій і висновків, зокрема:

уперше:

- обґрунтовано авторське визначення поняття «міжнародна фінансова організація», під яким запропоновано розуміти міжнародну міжурядову організацію, діяльність якої врегульована міжнародними угодами та власним статутом та забезпечує реалізацію функцій, пов'язаних з організацією співробітництва суб'єктів фінансової діяльності у фінансовій сфері;

- обґрунтовано, виходячи з доцільності забезпечення національних інтересів України в умовах війни та повоєнний період, доцільність підтримки взаємовигідного стратегічного партнерства з міжнародними фінансовими організаціями, що зумовлює потребу у визнанні МФО стратегічним партнером України, у зв'язку з чим, запропоновано підходи до удосконалення чинного вітчизняного законодавства шляхом доповнення Закону України «Про засади внутрішньої та зовнішньої політики» статтею під назвою «Стратегічне партнерство України», яка б розкривала механізм співпраці нашої держави з міжнародними фінансовими організаціями;

- обґрунтовано що визнання міжнародних фінансових організацій стратегічними партнерами на законодавчому рівні дозволить уникнути правової невизначеності у питаннях розуміння конституційно-правового інституту стратегічного партнерства, складовими якого можуть стати насамперед процедура

(порядок, механізм) співпраці та надання МФО статусу «стратегічного партнера України», визначення його правового статусу тощо;

- обґрунтовано доцільність закріплення переліку МФО, як стратегічних партнерів на рівні Указу Президента України, що буде відповідати базовим положенням конституційного статусу Глави держави відповідно ч. 2 та 3 ст. 102 Конституції України;

удосконалено:

- науково-теоретичні підходи до класифікації методів діяльності МФО, які класифіковано на загальні та спеціальні. До загальних методів віднесено: імперативний та рекомендаційний метод, заснований на імперативному. До спеціальних методів належать: створення публічних централізованих і децентралізованих фондів коштів; розподіл фінансових ресурсів, що формують ці фонди; використання цих ресурсів для фінансування видатків, пов'язаних з діяльністю МФО;

- наукові підходи до розуміння основних ознак фінансової діяльності держави, до яких віднесено віднесено: реалізується у правовій формі; пов'язана з акумуляцією доходів і проведенням необхідних витрат, що реалізується через збір фінансових ресурсів з різних джерел (акумуляція доходів) та їх розподіл на фінансування важливих сфер і потреб суспільства (проведення витрат); державна фінансова діяльність реалізується через затверджений фінансовий план; у процесі державної фінансової діяльності, здійснюється контроль за роботою державних органів, підприємств, установ щодо виконання поставлених завдань;

- науково-теоретичні положення щодо категорій «міжнародні фінанси», «фінансова діяльність», «міжнародна валютна організація» тощо;

набули подальшого розвитку:

- визначення ознак міжнародних фінансових організації, як суб'єктів міжнародного фінансового права та фінансового права України;

- визначення ознак міжнародних фінансових організації державної фінансової діяльності та вказано на особливості, що відображають їхній міжнародний та наднаціональний характер, а саме: реалізується у правовій формі;

пов'язана з акумуляцією доходів і проведенням необхідних витрат; реалізується через затверджений фінансовий план; здійснюється контроль;

- пропозиції щодо внесення змін до Закону України «Про міжнародні договори України» стосовно досліджуваної проблеми з використанням сучасної методології юридичної техніки з метою вдосконалення публічно-правового регулювання діяльності міжнародних фінансових організацій як суб'єктів фінансової діяльності в Україні.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що вони становлять як науково-теоретичний, так і практичний інтерес та можуть бути використані в таких напрямках:

- *науково-дослідній діяльності* – висновки та пропозиції щодо встановлення особливостей публічно-правового регулювання діяльності міжнародних фінансових організацій як суб'єктів фінансової діяльності в Україні;

- *правотворчій діяльності* – у процесі підготовки пропозицій щодо внесення змін до чинного законодавства України щодо забезпечення ефективності публічно-правового регулювання діяльності міжнародних фінансових організацій як суб'єктів фінансової діяльності в Україні;

- *правозастосовній діяльності* – для вдосконалення публічно-правового регулювання діяльності міжнародних фінансових організацій як суб'єктів фінансової діяльності в Україні;

- *навчальному процесі* – під час викладання студентам закладів вищої освіти дисциплін «Адміністративне право», «Фінансове право», «Міжнародне фінансове право» у процесі підготовки підрозділів підручників і навчальних посібників із відповідного навчального курсу, а також статей та наукових повідомлень.

Особистий внесок здобувача. Дисертація є самостійною науковою працею, що відображає результати проведеного дослідження. Сформульовані теоретичні положення, висновки та пропозиції були одержані дисертантом унаслідок аналізу та безпосереднього використання в роботі науково-інформаційних, нормативно-правових джерел і матеріалів щодо визначення публічно-правового регулювання діяльності міжнародних фінансових організацій як суб'єктів фінансової діяльності в Україні.

Апробація результатів дисертації. Результати дослідження, його основні висновки та рекомендації оприлюднені на 16 науково-практичних конференціях, а саме: «Правове регулювання фінансових послуг: національний, європейський, глобалізаційний виміри» (28 січня 2022 р. Суми), «Права людини в епоху цифрових трансформацій» (25 лютого 2022 р. м. Київ), «V Міжнародний молодіжний науковий юридичний форум» (19-20 травня 2022 р. м. Київ), «The main prospects for the development of science in modern life» (September 13-16, 2022, Warsaw, Poland), «Інтернет-конференція з нагоди відзначення Міжнародного дня прав людини» (8 грудня 2022 р. м. Київ), «Політичні трансформації сучасного суспільства» (22 лютого 2023 р. м. Полтава), «Свобода, безпека та незалежність: правовий вимір» (24 лютого 2023 р. м. Київ), «Basics of learning the latest theories and methods» (07 – 10 March, 2023, Boston, USA), «Актуальні питання юридичної науки в дослідженнях молодих вчених» (18 травня 2023 р. м. Київ, 2023), «Актуальні питання фінансового права» (31 березня 2023 р. м. Ірпінь), «Current trends in the development of youth theories» (12 – 15 September, Ankara, Turkey), «Правова парадигма відновлення України: проблеми та перспективи» (23 лютого 2024 р. м. Київ), «Правове регулювання фінансових послуг: національний, європейський, глобалізаційний виміри» (26 січня 2024 р. м. Суми), «Professional development: theoretical basis and innovative technologies» (20 - 23 February 20 - 23, 2024. Paris, France), «VII Міжнародний молодіжний науковий юридичний форум : матеріали форуму» (16-17 травня 2024 р. м. Київ), «Modern trends in the development of science and information technologies» (20 September, 2024. Sofia, Bulgaria).

Публікації. Основні положення роботи знайшли відображення у 5 наукових працях, зокрема 4 наукових статтях, з них 3 опубліковані у виданнях, що визнані як фахові з юридичних наук, та 1 стаття – у зарубіжному науковому виданні, 1 – у колективній монографії, а також у 16 тезах доповідей на науково-практичних конференціях.

Структура та обсяг роботи. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, що містять дев'ять підрозділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг дисертації становить 191 сторінка, у тому числі

основного тексту – 156 сторінок. Список використаних джерел налічує 185 найменувань.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ ДІЯЛЬНОСТІ МІЖНАРОДНИХ ФІНАНСОВИХ ОРГАНІЗАЦІЙ У ФІНАНСОВІЙ ДІЯЛЬНОСТІ УКРАЇНИ

1.1. Поняття міжнародних фінансів та фінансової діяльності в контексті функціонування міжнародних фінансових організацій

Більшість країн світу, які ставали на шлях економічного і промислового розвитку, повинні були в тій чи іншій мірі залежати від іноземного капіталу. Країнам, що розвиваються, доводиться залежати від іноземного капіталу для фінансування своїх програм розвитку, оскільки вони страждають від низького рівня доходів і низького рівня накопичення капіталу. Ступінь залежності, звісно, варіюється від країни до країни залежно від рівня мобілізації внутрішнього капіталу, розвитку технологій, ставлення уряду тощо.

Але не можна заперечувати той факт, що іноземний капітал багато в чому сприяє процесу швидкого економічного зростання та індустріалізації. Як і міжнародна торгівля і підприємництво, міжнародні фінанси існують завдяки тому, що економічна діяльність підприємств, урядів і організацій зазнає впливу існування націй.

Ми живемо в глобалізованому світі, саме тому кожна країна залежить від іншої в якійсь сфері. Зокрема, розвинені країни шукають дешеву робочу силу з країн, що розвиваються, а країни, що розвиваються зацікавлені у фінансовій підтримці розвинених партнерів. Саме тому для будь-якої економіки міжнародні фінанси є одним з найважливіших факторів зростання і процвітання країн-учасниць.

Міжнародні фінанси – це розділ фінансової економіки, який займається макроекономічними відносинами між двома країнами та їх валютними операціями. Під цей тип фінансів підпадають такі поняття, як процентна ставка, обмінний курс, прямі іноземні інвестиції, ІПП і валюта, що переважають у торгівлі.

Хоча визначити термін «міжнародні фінанси» дуже складно, тому що сфера їх дії дуже широка. Оскільки міжнародні фінанси включають в себе ТНК, правила і норми національних урядів, що стосуються руху капіталу через кордони країни, міжнародна фінансова дисципліна яскрава і складна.

Фінанси – це мистецтво і наука ефективно і результативно розпоряджатися грошовими ресурсами. Фінанси є дуже важливою частиною будь-якого бізнесу, і тому більшість рішень приймаються відповідно. Міжнародні фінанси фіксують і контролюють не тільки місцеві фінанси країни, але і відносяться до міжнародного або глобального рівня. Можна сказати, що міжнародні фінанси зосереджені на фінансових рішеннях, рішеннях про розподіл і прийнятті рішень про розподіл прибутку або дивідендів.

Традиційно міжнародні фінанси розглядаються як управління ТНК, які займаються тією чи іншою формою міжнародного бізнесу. Ці ТНК постійно розробляють стратегії для поліпшення своїх грошових потоків і підвищення добробуту акціонерів. Проникнення на зовнішній ринок створює можливості для поліпшення грошових потоків компанії. Демонтаж вхідних бар'єрів стимулює компанії займатися міжнародним бізнесом. Ліберальна торгівля є головною рушійною силою інтернаціоналізації, яка охоплює безперешкодні потоки капіталу, робочої сили та технологій крізь національні кордони.

На масштаби, характер і способи діяльності міжнародних компаній значною мірою вплинули політичні, технологічні та економічні події останніх трьох десятиліть. Мобільність, підкріплена новітніми технологіями та бездротовим зв'язком, відкриває більш широкі можливості для міжнародних компаній як щодо створення, так і щодо використання цих активів та продуктів.

Отже, міжнародні фінанси визначаються як сукупність відносин по створенню і використанню грошових коштів (активів), необхідних для зовнішньоекономічної діяльності міжнародних компаній і країн.

Глобальні фінанси набули більшої значущості в новому економічному світовому порядку. Феноменальні зміни, що відбулися кардинально після появи міжнародних інститутів, міжнародних ринків, конвертованості валюти, дали серйозний поштовх міжнародним фінансам. Сучасний спосіб проникнення на нові

ринки за допомогою досі обмежених ринків катапультував сферу міжнародних фінансів. Кожна країна на шляху зростання значною мірою переходить до фінансових аспектів для збільшення свого економічного зростання та ВВП. Міжнародні фінанси охоплюють, крім ТНК, валютні ринки, міжнародні способи розрахунків, міжнародні фінансові ринки, валютні курси, міжнародне управління ризиками тощо.

Міжнародна фінансова система підтримує мир між народами. Без надійного фінансового показника всі країни працювали б у своїх власних інтересах. Без міжнародних фінансів ймовірність виникнення конфліктів і, як наслідок, безладу є очевидною. Міжнародні фінанси допомагають тримати міжнародні питання в певному унормованому стані. Міжнародні фінансові організації, такі як МВФ, Світовий банк та інші, забезпечують роль посередників у врегулюванні міжнародних фінансових спорів. Таким чином, міжнародні фінанси відіграють найважливішу роль у міжнародній торгівлі та міжекономічному обміні товарами та послугами.

Продовжуючи наше дослідження, доцільно перейти до аналізу сутності поняття «фінансова діяльність». У цьому контексті варто вказати, що фінансове право, яке є важливою галуззю права, відіграє центральну роль у регулюванні складних та багатограних відносин, які формуються в процесі створення, розподілу, перерозподілу та використання фінансових ресурсів на різних рівнях – від державного бюджету до місцевих громадських коштів.

Це включає в себе управління державними фінансами, оподаткування, витрати державного бюджету, а також фінансові відносини, що виникають у межах міжнародної співпраці та глобальної економічної діяльності. Держава має забезпечувати ефективне функціонування з метою підтримки економічної різноманітності, забезпечення рівних прав суб'єктів усіх форм власності та господарювання, орієнтації на ринкову економіку та соціальні потреби населення, фінансування державних програм та врахування взаємопов'язаних публічних і приватних інтересів. Такі цілі можуть бути досягненні тільки через реалізацію завдань, пов'язаних із фінансовою діяльністю держави [12, с. 96].

В цьому контексті, важливе значення має діяльність міжнародних фінансових організацій (МФО), такі як Міжнародний валютний фонд (МВФ), Світовий банк, різноманітні регіональні розвиткові банки та інші спеціалізовані інституції, відіграють вирішальну роль у формуванні та регулюванні міжнародних фінансових потоків. Ці організації не тільки сприяють економічному розвитку країн-членів через надання фінансової підтримки та консультативних послуг, але й виступають як ключові гравці що здійснюють безпосередній вплив на функціонування глобальної фінансової системи. Вони реалізують свою діяльність через механізми макроекономічного моніторингу, розробку стандартів фінансової прозорості та регулювання міжнародних кредитних та інвестиційних потоків.

Основою фінансової діяльності МФО є надання кредитів та грантів країнам, що розвиваються, з метою фінансування проектів у сфері освіти, охорони здоров'я, інфраструктури, екології та інших важливих секторів. Крім того, МФО здійснюють регулювання міжнародних фінансових потоків через механізми міжнародного кредитування, інвестування та валютного контролю.

Даючи характеристику фінансової діяльності треба звернутись до визначення даної категорії. Варто вказати, що досліджувану категорію у спеціальній літературі розглядають як з точки зору юридичної науки, так й з точки зору економічної складової. Зокрема Господарський кодекс України містить легальне визначення фінансової діяльності та закріплює, що «фінансова діяльність суб'єктів господарювання включає грошове та інше фінансове посередництво, страхування у сфері фінансів і страхування» [14]. Як бачимо, йдеться про діяльність, яка пов'язана з фінансовим посередництвом.

Мартишева Л.С., Меренкова Л.О. під фінансовою діяльністю розуміють діяльність, яка веде до змін розміру і складу власного і позичкового капіталу підприємства [49]. Отже йдеться про діяльність, яка пов'язана із формуванням та розподілом фінансових ресурсів підприємства.

Аранчій І.В. визначає, як «особливий вид діяльності персоналу підприємства з формування та використання фінансових ресурсів. Фінансова діяльність повинна бути організована так, аби рішення, що приймаються з управління фінансами, були найефективніші за наявних обмежень, якими є брак

коштів у підприємства та особливості середовища бізнесу» [4]. Відповідна фінансова діяльність розглядається, як діяльність персоналу підприємства, що направлена на прийняття найефективніших рішень з управління фінансовими ресурсами.

Азаренкова Г.М. вказує, що це діяльність суб'єкта господарювання, що реалізується шляхом використання відповідних форм і методів фінансового забезпечення функціонування підприємств для досягнення ними основної мети – отримання доходів [1]. З цього визначення можна зробити висновок, що фінансова діяльність – це діяльність, яка забезпечує функціонування підприємства шляхом використання фінансових інструментів.

Крім того у спеціальній літературі можна знайти такі визначення фінансової діяльності, як система форм і методів, які використовуються для фінансового забезпечення функціонування підприємств та досягнення ними поставлених цілей [89]; діяльність, пов'язана з організацією фінансів підприємства та здійснення відповідно до цілей і завдань стратегії економічного розвитку господарюючого суб'єкта, ця діяльність пов'язана із формуванням активів та фінансової структури капіталу [6], діяльність щодо формування економічних та фінансових ресурсів, спрямована на реалізацію стратегії економічного розвитку підприємства; діяльність, спрямована на забезпечення фінансовими ресурсами поточної операційної, фінансової та інвестиційної діяльності підприємства, метою якої є забезпечення підприємства фінансовими ресурсами [22]; діяльність суб'єкта господарювання, пов'язана з мобілізацією фінансових ресурсів, необхідних для виконання завдань, які поставив перед ним його засновник [24]; фінансова діяльність, яку одночасно розглядають у вузькому та широкому значеннях. У вузькому значенні основний зміст фінансової діяльності полягає у фінансуванні підприємства (надходження власного капіталу із зовнішніх джерел, отримання позик, погашення позик, сплата дивідендів). У широкому значенні під фінансовою діяльністю розуміють усі заходи, пов'язані з мобілізацією капіталу, його використанням, примноженням (збільшення вартості) [90].

Систематизація наведених визначень дозволяє дійти висновку, що під фінансовою діяльністю, з економічної точки зору, доцільно розуміти процес

формування та ефективного використання фінансових ресурсів суб'єкта господарювання, орієнтованої на ефективне функціонування і розвиток у контексті з обраною фінансовою стратегією.

Академік НАПН України Воронова Л. К. висловлює думку, що фінансова діяльність представляє собою втручання держави у процес формування, розподілу та використання як централізованих, так і децентралізованих коштів [9, с. 34]. На думку Коваліва М. В., Єсімова С. С., Проця І. М., Скриньковського Р. М та Лозинського Ю. Р., фінансова діяльність держави полягає у діяльності її уповноважених органів, які відповідають за систематичне формування, розподіл та перерозподіл коштів (фінансових ресурсів) для досягнення цілей соціально-економічного прогресу, зміцнення обороноздатності та забезпечення безпеки країни [92, с. 10].. Виходячи з цього визначення, зміст фінансової діяльності полягає в реалізації усіх функцій держави, оскільки вона потребує адекватного фінансового забезпечення.

Схожої думки притримується М.Г. Волощук, Т.О. Карабін, М.В. Менджул, які вказують, що суттю та метою фінансової діяльності держави та органів місцевого самоврядування є формування їх публічних фондів коштів і проведення необхідних витрат (використання цих публічних фондів) для виконання завдань та функцій держави та органів місцевого самоврядування [8, с. 6].

Ця точка зору стала домінантною в юридичній літературі, присвяченій науково-методологічним аспектам дослідження вказаної категорії. Таким чином, можна дати наступне визначення фінансової діяльності держави сьогодні, під якою розуміється виконання нею функцій за планомірним створенням (формуванням), розподілом і використанням грошових фондів (фінансових ресурсів) з метою реалізації завдань соціально-економічного розвитку, підтримки обороноздатності та безпеки країни, а також фінансування діяльності державних органів.

Для комплексного дослідження фінансової діяльності як правової категорії, необхідно зосередити увагу на її окремих рисах. Для фінансової діяльності притаманні такі характеристики, які є типовими для будь-якої юридичної діяльності. Водночас, вона вирізняється певними унікальними рисами, серед яких:

1) Необхідна участь держави чи місцевих самоврядних органів через їх уповноважені структури;

2) Орієнтація на ухвалення рішень, що має юридичне значення через законодавчу діяльність держави;

3) Реєстрація ухвалених рішень у формі нормативно-правових документів, що носять офіційний та обов'язковий для виконання характер;

4) Юридична значимість результатів такої діяльності не тільки для державних та місцевих управлінських структур, але й для інших учасників фінансового права;

5) Проведення з метою забезпечення оптимальності та ефективності в досягненні бажаних юридичних наслідків через накопичення, розподіл та використання коштів державних та муніципальних фондів [58, с. 163].

Наприклад, Кучерявенко М.П., вказує, що фінансова діяльність є ключовим елементом системи соціального управління та відіграє важливу роль у розподілі фінансових ресурсів по різноманітних секторах економіки, управлінській діяльності та соціальному забезпеченні. Її основними характеристиками є:

1. Універсальність та міжгалузевість, адже фінансування охоплює всі напрямки і сфери державного управління, вирізняючись з-поміж інших однотипних дій держави;

2. Реалізація фінансової діяльності як через державні органи, так і через структури місцевого самоврядування, іноді в рамках їх співпраці;

3. Комбінація прямого управління з використанням обов'язкових методів, наприклад, у відношенні до державних підприємств, та внутрішнього, рекомендаційного підходу до приватних юридичних та фізичних осіб;

4. Залучення до процесу як представницьких, так і виконавчих органів влади, що підкреслює її всеохоплюючий та інтегративний характер [91, с. 11].

Виходячи з вищенаведеного, можна дійти висновку, що під фінансовою діяльністю варто розуміти діяльність держави у процес формування, розподілу та використання як централізованих, так і децентралізованих коштів. До основних ознак фінансової діяльності держави доцільно віднести такі:

1. Реалізується у правовій формі. Передбачається виконання фінансових операцій та процедур в рамках чинного законодавства та на основі правових норм і стандартів. Це означає, що всі фінансові транзакції, розподіл і використання ресурсів, бюджетне планування, нарахування податків і зборів, а також інші фінансові дії держави, її органів влади, місцевого самоврядування, а також суб'єктів господарювання відбуваються відповідно до встановлених правил і процедур. Також це включає дотримання законів, підзаконних актів, нормативних документів, які регулюють фінансову діяльність, забезпечуючи її прозорість, відповідальність та ефективність.

2. Вона пов'язана з акумуляцією доходів і проведенням необхідних витрат, що реалізується через збір фінансових ресурсів з різних джерел (акумуляція доходів) та їх розподіл на фінансування важливих сфер і потреб суспільства (проведення витрат). Акумуляція доходів включає збір податків, зборів, мит, отримання прибутків від державного майна, залучення коштів через державні позики та інші джерела. Проведення витрат охоплює фінансування соціальних програм, оборони, освіти, охорони здоров'я, інфраструктури та інших державних і громадських потреб. Таким чином, можна констатувати, що держава управляє своїми фінансовими ресурсами з метою досягнення економічного та соціального розвитку, забезпечення стабільності та безпеки країни.

3. Державна фінансова діяльність реалізується через затверджений фінансовий план. Суть даної ознаки полягає в тому, що усі фінансові операції, здійснювані державою, плануються та проводяться відповідно до заздалегідь розробленого документа, який визначає основні напрямки фінансових потоків, їх джерела та обсяги витрат на певний період. Такий фінансовий план може включати державний бюджет, середньострокові та довгострокові програми фінансування державних потреб, плани щодо залучення та використання фінансових ресурсів, а також прогнози доходів і витрат. Основою для його формування є аналіз поточного фінансового стану, прогнозування економічних показників, оцінка потреб у фінансуванні та визначення джерел покриття дефіциту бюджету.

4. У процесі державної фінансової діяльності, здійснюється контроль за роботою державних органів, підприємств, установ щодо виконання поставлених завдань. Це включає моніторинг дотримання бюджетної дисципліни, законодавства у сфері фінансів, а також перевірку правильності та цільового використання державних коштів. Основною метою контрольної функції є забезпечення прозорості, підзвітності та законності у фінансовій діяльності, запобігання і виявлення фінансових порушень, а також підвищення ефективності управління державними фінансами. Контроль в державній фінансовій діяльності здійснюють різні органи та інституції, включаючи Міністерство фінансів, Рахункову палату, органи внутрішнього аудиту в міністерствах та відомствах, а також інші контролюючі органи. Вони проводять ревізії та аудити, аналізують фінансову звітність, перевіряють виконання бюджету та ефективність використання державних коштів. Результати контрольної діяльності використовуються для внесення коректив у фінансову політику, оптимізації бюджетних витрат та покращення управління державними активами.

Наступною складовою, яка потребує дослідницької уваги є розуміння міжнародних фінансів та фінансової діяльності в контексті функціонування Міжнародних фінансових організацій. Варто вказати, що на Бреттон-Вудській конференції в 1944 р було прийнято рішення про встановлення нового економічного порядку, який би розширив міжнародну торгівлю після Другої світової війни.

Світовий банк був створений задля допомоги відновленню економік, зруйнованих війною, шляхом сприяння інвестуванню капіталу у виробничі цілі та сприяння довгостроковому збалансованому зростанню міжнародної торгівлі. МВФ є насамперед наглядовим інститутом для координації зусиль країн-членів щодо досягнення більшої співпраці у формуванні економічної політики, що сприяє зміцненню стабільності обміну між країнами-членами.

Саме в цьому контексті в цьому підрозділі розглядаються цілі і діяльність деяких міжнародних фінансових організацій, а також внесок, зроблений ними в сприяння економічному і соціальному прогресу в країнах, що розвиваються,

допомагаючи підвищити рівень життя і продуктивність до такої міри, що розвиток стає самодостатнім. Розглянемо окремі з них.

Одним з основних джерел фінансування є міжнародні некомерційні агентства. Існує кілька регіональних банків розвитку, таких як Азіатський банк розвитку, Африканський банк розвитку і Фонд і Карибський банк розвитку. Основною метою цих установ є фінансування проектів продуктивного розвитку або сприяння економічному розвитку в певному регіоні. Наприклад, Міжамериканський банк розвитку має головною метою прискорення економічного розвитку латиноамериканських країн-членів.

З усіх міжнародних фінансових організацій найбільш відомим є Світовий банк, офіційно відомий як Міжнародний банк реконструкції та розвитку (МБРР). Світовий банк має дві філії, які юридично та фінансово відокремлені організації: Міжнародна Асоціація розвитку (IDA) та Міжнародна фінансова корпорація (IFC). Усі три організації мають однакові головні цілі: сприяти економічному та соціальному прогресу у бідних країнах або країнах, що розвиваються, допомагаючи підвищити рівень життя та продуктивність до рівня, коли розвиток стає самодостатнім.

На шляху до цієї спільної мети Світовий банк, МАР та МФК виконують три взаємопов'язані функції, а саме: надавати кошти, надавати консультації та слугувати каталізатором для стимулювання інвестицій інших країн. При цьому фінансові ресурси спрямовуються з розвинених країн до країн, що розвиваються, з надією, що країни, що розвиваються, завдяки цій допомозі досягнуть рівня, який дозволить їм, у свою чергу, внести свій вклад у процес розвитку інших менш розвинених країн.

Міжнародний валютний фонд (МВФ) офіційно почав своє існування 27 грудня 1945 року, коли 29 країн підписали його Статті угоди (Статут), узгоджені на конференції, що проходила в Бреттон-Вудсі (штат Нью-Гемпшир, США) з 1 по 22 липня 1944 року. МВФ розпочав фінансові операції 1 березня 1947 року. В даний час її членами є більше 180 країн. Загальна сума квот становить 212 мільярдів СПЗ (майже 300 мільярдів доларів США) після 45-відсоткового збільшення квоти, що набуло чинності з 22 січня 1999 року.

МВФ – це інституція, до якої добровільно приєдналися країни, тому що вони бачили перевагу підтримки стабільної системи купівлі та продажу своєї валюти, щоб платежі в іноземній валюті відбувалися між країнами безперебійно та без затримок. Його політика та діяльність регулюються його Статутом, відомим як Статті угоди.

МВФ позичає гроші членам, які мають проблеми з виконанням фінансових зобов'язань перед іншими членами, але лише за умови, що вони проведуть економічні реформи для усунення цих труднощів для свого ж блага та блага всього членства. Всупереч поширеній думці, МВФ не має дієвих повноважень щодо внутрішньої економічної політики своїх членів. Повноваження МВФ обмежуються вимогою до члена розкривати інформацію про свою монетарну та фінансову політику та уникати, наскільки це можливо, обмежень на обмін внутрішньої валюти на іноземну та на здійснення платежів іншим членам.

На рахунку Міжнародної валютної системи є кілька великих досягнень, як-то: підтримання стрімко зростаючих обсягів торгівлі та інвестицій; гнучкість в адаптації до змін у міжнародній торгівлі; ефективність та створення потенціалу для проведення реформ та вдосконалень.

До певної міри фонд виконував роль міжнародного центрального банку, який допомагав країнам у періоди тимчасових труднощів з платіжним балансом, захищаючи їхні валютні курси. Завдяки цьому країнам не потрібно було вдаватися до валютного контролю та інших бар'єрів для обмеження світової торгівлі.

Потреба в такій організації, як МВФ, стала очевидною під час Великої депресії, яка спустошила світову економіку в 1930-х роках. Недовіра до паперових грошей призвела до різкого зростання попиту на золото і різкої девальвації національних валют.

Співвідношення між грошима і вартістю товарів стало заплутаним, як і співвідношення між вартістю однієї національної валюти і іншою.

У 1940-х роках Гаррі Декстер (США) і Джон Мейнард Кейнс (Великобританія) висунули пропозиції щодо системи, яка б заохочувала необмежену конвертацію однієї валюти в іншу, встановлювала чітку і однозначну вартість для кожної валюти і усувала обмеження і практику, такі як конкурентна

девальвація. Ця система вимагала співпраці в нездійсненному раніше масштабі з боку всіх країн у створенні інноваційної валютної системи та міжнародної інституції для контролю за нею.

Після довгих переговорів у складних умовах війни міжнародне співтовариство прийняло систему, і була створена організація, яка здійснювала нагляд за нею. МВФ розпочав свою діяльність у Вашингтоні в травні 1946 року. Тоді вона налічувала 39 членів. Кількість членів МВФ становить 190 осіб після того, як Князівство Андорра фактично приєдналося до МВФ 16 жовтня 2020 року.

Після вступу до МВФ кожна країна-член вносить певну суму грошей, яка називається «підписка на квоту», як свого роду депозит кредитних спілок.

Основними цілями Міжнародного валютного фонду є:

- сприяти міжнародному валютному співробітництву через постійну установу, яка забезпечує механізм консультацій і співробітництва з міжнародних валютних проблем;
- сприяти розширенню і збалансованому зростанню міжнародної торгівлі і тим самим сприяти заохоченню і підтримці високого рівня зайнятості і реальних доходів, а також розвитку виробничих ресурсів всіх членів як основним цілям економічної політики;
- сприяти стабільності обміну, підтримувати впорядковані обмінні домовленості між членами та уникати конкурентного знецінення обміну;
- сприяти створенню багатосторонньої системи платежів за поточними операціями між членами та усуненню валютних обмежень, які стримують зростання світової торгівлі;
- надати впевненість членам, надаючи їм у тимчасове користування загальні ресурси Фонду під належними гарантіями, надаючи таким чином їм можливість виправити неправильну роботу в їхньому платіжному балансі, не вдаючись до заходів, що завдають шкоди національному чи міжнародному процвітання;
- відповідно до вищезазначеного, скоротити тривалість і зменшити ступінь порушення рівноваги в міжнародних платіжних балансах членів.

Обов'язками МВФ доцільно визначити:

- сприяння міжнародному валютному співробітництву;

- сприяння розширенню та збалансованому зростанню міжнародної торгівлі;
- сприяння стабільності валютного курсу;
- допомога у створенні багатосторонньої системи платежів;
- надання своїх ресурсів під належними гарантіями членам, які зазнають труднощів з платіжним балансом.

Фонд спрямований на сприяння економічній стабільності та запобігання кризам; допомагати розв'язувати кризи, коли вони виникають, а також сприяти економічному зростанню та боротьбі з бідністю.

МВФ є благом для країн, що розвиваються, оскільки менш розвинені країни отримують величезну допомогу від МВФ, як-то:

- фінансову допомогу для подолання дефіциту платіжного балансу;
- пільгову фінансову допомогу для просування експорту;
- пропозиції щодо подолання обмежень у процесі розробки;
- допомогу у формуванні валютно-кредитної, фіскальної, валютної та торговельної політики, орієнтованої на розвиток;
- поширення консультативних послуг центральних банків на менш розвинені країни з метою поліпшення функціонування їхніх центральних банків;
- інституційну підготовку персоналу в країнах-членах;
- спеціальні права запозичення для вирішення проблеми міжнародної ліквідності.

Основними функціями МВФ варто визначити:

1) Нагляд. Основним обов'язком МВФ є заохочення діалогу між країнами-членами щодо національних та міжнародних наслідків їхньої економічної та фінансової політики, сприяння зовнішній стабільності. Цей процес моніторингу та консультацій, який зазвичай називають «наглядом», швидко розвивався разом із змінами у світовій економіці. Останніми роками нагляд з боку МВФ також стає все більш відкритим і прозорим. Ініціативи, що використовуються для інформування про двосторонній нагляд і спрямовані на сприяння глобальній економічній стабільності, полягають у наступному:

а) МВФ працює над покращенням своєї здатності оцінювати вразливість країн-членів до криз, виявляючи та сприяючи ефективному реагуванню на ризики

для економічної стабільності, включаючи ризики від платіжного дисбалансу, неузгодженості валютних курсів та збурень на фінансових ринках.

б) У співпраці зі Світовим банком МВФ проводить глибокі оцінки фінансових секторів країн у рамках Програми оцінки фінансового сектору (FSAP). Фонд продовжує поглиблювати нагляд за фінансовими ринками та ринками капіталу, особливо в аналізі учасників ринків, що розвиваються.

в) МВФ розробив та активно просуває стандарти та кодекси належної практики у формуванні економічної політики. Вона також бере участь у міжнародних зусиллях щодо боротьби з відмиванням грошей та фінансуванням тероризму.

Важливість ефективного спостереження була підкреслена фінансовою кризою кінця 1990-х років. У відповідь на це МВФ запровадив багато ініціатив, спрямованих на посилення своєї спроможності виявляти вразливості та ризики на ранніх стадіях, допомогти країнам-членам зміцнити свої політичні рамки та інститути, а також підвищити прозорість та підзвітність.

2) Технічна допомога. Метою технічної допомоги МВФ є сприяння розвитку виробничих ресурсів країн-членів шляхом підвищення ефективності економічної політики та фінансового управління. МВФ допомагає країнам зміцнити їхню здатність розробляти та впроваджувати обґрунтовану економічну політику.

МВФ допомагає своїм країнам-членам нарощувати людський та інституційний потенціал для розробки та реалізації ефективної макроекономічної та структурної політики, впровадження реформ, які зміцнюють їхні фінансові сектори та зменшують вразливість до криз. МВФ, як правило, надає технічну допомогу безкоштовно будь-якій країні-члену з проханням в рамках ресурсних обмежень МВФ.

Близько трьох чвертей технічної допомоги Фонду спрямовується країнам з низьким і нижче середнього рівнем доходу, особливо в Африці та Азії на південь від Сахари, а також постконфліктним країнам. МВФ надає технічну допомогу за сферами своєї компетенції, а саме: макроекономічна політика, податкова політика та адміністрування доходів, управління витратами, монетарна політика, система

валютних курсів, стійкість фінансового сектору, макроекономічна та фінансова статистика.

Оскільки попит на технічну допомогу значно перевищує пропозицію, МВФ надає пріоритет у наданні допомоги там, де вона доповнює та посилює інші ключові форми допомоги МВФ, тобто нагляд та кредитування.

3) Кредитування. Навіть найкраща економічна політика не може викоринити нестабільність або запобігти кризам. У випадку, якщо країна-член зіткнеться з фінансовими труднощами, МВФ може надати фінансову допомогу для підтримки політичних програм, які виправляють основні макроекономічні проблеми, обмежать збої в національній та глобальній економіці, а також допоможуть відновити впевненість, стабільність і зростання. Фінансові інструменти МВФ також можуть сприяти запобіганню кризам. МВФ підзвітний урядам своїх країн-членів. На вершині його організаційної структури знаходиться Рада керуючих, яка складається з одного губернатора від кожної зі країн-членів МВФ. Всі губернатори збираються один раз на рік на щорічних зборах МВФ і Світового банку.

Ресурси МВФ забезпечуються країнами-членами, перш за все, за рахунок виплати квот, які в цілому відображають економічний розмір кожної країни. Щорічні витрати на утримання Фонду покриваються головним чином за рахунок різниці між відсотковими надходженнями за непогашеними кредитами та відсотковими виплатами за квотними «депозитами».

Наступною міжнародною фінансовою організацією, яку доцільно розглянути в межах нашого дослідження є Міжнародний банк реконструкції та розвитку (МБРР), який був створений в 1945 році разом з МВФ для надання допомоги у відновленні світової економіки. Він належав урядам 151 країни, і його капітал підписаний цими урядами; Він надає кошти позичальникам за рахунок запозичень коштів на світових ринках капіталу за рахунок надходжень від погашення кредитів, а також нерозподіленого прибутку. За його фінансування, основна мета банку полягала в тому, щоб служити міжнародним фінансовим інструментом для функціонування у сфері реконструкції та розвитку. Завдяки тому, що План Маршалла дав поштовх для відбудови Європи, МБРР зміг спрямувати свої зусилля на країни, що розвиваються.

Як правило, МБРР надає гроші уряду з метою розвитку економічної інфраструктури цієї країни, такої як дороги та енергогенеруючі об'єкти. Кошти спрямовуються країнам, що розвиваються на більш просунутих стадіях економічного і соціального зростання.

Крім того, кошти надаються в борг тільки членам МВФ, як правило, коли приватний капітал недоступний на розумних умовах. Кредити, як правило, мають пільговий період у п'ять років і підлягають погашенню протягом п'ятнадцяти або менше років. Проекти, які отримують допомогу МБРР, зазвичай вимагають імпорту важкого промислового обладнання, що забезпечує експортний ринок для багатьох товарів США. Як правило, банківські кредити надаються тільки для покриття потреб в імпорті в іноземних конвертованих валютах і повинні погашатися в цих валютах за довгостроковими курсами.

Враховуючи, що основною місією МБРР є підтримка якості життя людей у країнах-членах, що розвиваються, легко зрозуміти, чому питанням навколишнього середовища та жінок приділяється все більше уваги. Що стосується охорони навколишнього середовища, то МБРР турбується про те, щоб його кошти розвитку використовувалися країнами-реципієнтами в екологічно відповідальний спосіб. Внутрішні проблеми, а також тиск з боку зовнішніх груп є відповідальними за значні дослідження та проекти, пов'язані з навколишнім середовищем.

Група Світового банку є багатонаціональною фінансовою установою, створеною наприкінці Другої світової війни (1944 року) з метою надання довгострокового капіталу для відновлення та розвитку країн-членів. Група важлива для транснаціональних корпорацій, оскільки вона забезпечує більшу частину планування та фінансування проектів економічного розвитку із залученням мільярдів доларів, за які приватний бізнес може виступати підрядником та постачальником товарів та послуг, пов'язаних з інжинірингом.

Цілями створення є:

- 1) надавати допомогу у відновленні та розвитку територій членів шляхом сприяння інвестуванню капіталу на виробничі цілі, включаючи відновлення економік, зруйнованих або зруйнованих війною, перепрофілювання виробничих

потужностей для потреб мирного часу та заохочення розвитку або виробничих потужностей і ресурсів у менш розвинених країнах;

2) сприяти приватним іноземним інвестиціям за допомогою гарантій або участі в позиках та інших інвестиціях, зроблених приватними інвесторами, а в разі відсутності приватного капіталу на розумних умовах доповнювати приватні інвестиції наданням на відповідних умовах фінансування для виробничих цілей за рахунок власного капіталу, залучених ним коштів та інших ресурсів;

3) сприяти довгостроковому збалансованому зростанню міжнародної торгівлі та підтримці рівноваги платіжного балансу шляхом заохочення міжнародних інвестицій для розвитку виробничих ресурсів членів, тим самим сприяючи підвищенню продуктивності, рівня життя та умов праці на їхніх територіях;

4) організувати надані або гарантовані нею кредити по відношенню до міжнародних кредитів через інші канали таким чином, щоб в першу чергу можна було розібратися з більш корисними і терміновими проектами, як великими, так і маленькими.

5) проводити свою діяльність з урахуванням впливу міжнародних інвестицій на умови ведення бізнесу на територіях країн-членів і в найближчі післявоєнні роки допомагати у здійсненні плавного переходу від економіки воєнного до мирного часу.

Світовий банк – це Міжнародний банк реконструкції та розвитку (МБРР) та Міжнародна асоціація розвитку (МАР). МБРР має дві філії: Міжнародну фінансову корпорацію (IFC) та Багатостороннє агентство з гарантування інвестицій (MIGA). Банк, МФК та MIGA іноді називають «Групою Світового банку».

Основні функції МБРР викладені в статті I угоди наступним чином:

Надавати допомогу в реконструкції та розвитку територій своїх членів шляхом сприяння інвестуванню капіталу у виробничі цілі.

Сприяти приватному іноземному інвестуванню шляхом гарантування участі в кредитах та інших інвестиціях, що здійснюються приватними інвесторами, а також у разі відсутності приватного капіталу на розумних умовах, надавати

позики на продуктивні цілі за рахунок власних ресурсів або з позичених ним коштів.

Сприяти довгостроковому, збалансованому зростанню міжнародної торгівлі та підтримці рівноваги платіжного балансу шляхом заохочення міжнародних інвестицій для розвитку виробничих ресурсів членів.

Організувати надані або гарантовані нею кредити по відношенню до міжнародних кредитів через інші канали таким чином, щоб в першу чергу розглядалися більш корисні і термінові проекти, як великі, так і малі. Схоже, що Світовий банк був створений для заохочення, а не для заміни приватних іноземних інвестицій. Банк вважає свою роль маргінальною, щоб доповнювати та допомагати іноземним інвестиціям у країнах-членах.

Невелике міркування покаже, що цілі МВФ та МБРР доповнюють одна одну. Обидва спрямовані на підвищення рівня національного доходу та рівня життя країн-членів. Обидва виступають в якості кредитних установ: МВФ для короткострокового капіталу і МБРР для довгострокового капіталу. Обидва спрямовані на сприяння збалансованому зростанню міжнародної торгівлі.

Світовий банк має міжнародне визнання та підтримку, який надає технічну та фінансову допомогу багатьом країнам, що розвиваються у світі. Це також сприяє їхньому просуванню в економіці, головною метою якої є скорочення бідності. Світовий банк володіє найбільшими знаннями серед країн, що розвиваються. Крім того, вони є найбільшим джерелом фінансування.

Роль Світового банку полягає у тому, щоб:

а) Допомогти спустошеним війною країнам, надавши їм кредит на відбудову.

б) Надавати великий досвід і фінансові ресурси банку для допомоги бідним країнам у збільшенні їх економічного зростання, зменшенні бідності та підвищенні рівня життя.

в) Надати кредит на розвиток слаборозвиненим країнам.

г) Надавати кредити різним урядам на іригацію, сільське господарство, водопостачання, охорону здоров'я, освіту тощо.

г) Сприяти залученню іноземних інвестицій в інші організації шляхом гарантування кредитів.

д) Надавати економічні, грошово-кредитні та технічні консультації країнам-членам щодо будь-якого з їхніх проектів.

е) Заохочувати розвиток промисловості слаборозвинених країн шляхом проведення різних економічних реформ.

Світовий банк є найбільшим у світі джерелом допомоги в цілях розвитку, щорічно надаючи майже 30 мільярдів доларів кредитів своїм клієнтам. Банк використовує свої фінансові ресурси, висококваліфікований персонал та широку базу знань для індивідуальної допомоги кожній країні, що розвивається, на шляху стабільного, сталого та справедливого зростання.

Основна увага приділяється допомозі найбільш вразливим людям і найбільш вразливим країнам для всіх своїх клієнтів, Банк наголошує на необхідності: інвестування в людей, зокрема через базову охорону здоров'я та освіту; захист навколишнього середовища; підтримка та заохочення розвитку приватного бізнесу; посилення спроможності урядів ефективно та прозоро надавати якісні послуги; сприяння реформам з метою створення стабільного макроекономічного середовища, сприятливого для інвестицій та довгострокового планування; зосередження уваги на соціальному розвитку, інклюзії, врядуванні та розбудові інституцій як ключових елементів подолання бідності. Банк також допомагає країнам зміцнювати та підтримувати фундаментальні умови, які сприяють залученню та утриманню приватних інвестицій.

За підтримки Банків – як кредитування, так і консультацій – уряди реформують економіку в цілому та зміцнюють банківські системи. Вони інвестують у людські ресурси, інфраструктуру та охорону навколишнього середовища, що підвищує привабливість та продуктивність приватних інвестицій. Завдяки гарантіям Світового банку, страхуванню політичних ризиків MICA та у партнерстві з інвестиціями в акціонерний капітал IFC інвестори мінімізують свої ризики та знаходять комфорт для інвестування в країни, що розвиваються, та країни, які переживають перехід до ринкової економіки.

Світовий банк залучає гроші для своїх програм розвитку, використовуючи світові ринки капіталу, а у випадку з МАР – за рахунок внесків заможніших урядів країн-членів. МБРР, на частку якого припадає близько трьох чвертей річного кредитування Банку, залучає майже всі свої гроші на фінансових ринках. Одна з найбільш розсудливих і консервативно керованих фінансових установ у світі, МБРР продає облігації з рейтингом AAA та інші боргові цінні папери пенсійним фондам, страховим компаніям, корпораціям, іншим банкам і приватним особам по всьому світу. МБРР стягує відсотки зі своїх позичальників за ставками, які відображають його вартість запозичень. Кредити повинні бути погашені через 15-20 років; Існує пільговий період від трьох до п'яти років, перш ніж почнеться погашення основної суми. МАР допомагає сприяти економічному зростанню та зменшенню бідності тими ж способами, що й МБРР, але використовуючи безвідсоткові позики (які відомі як «кредити» МАР), технічну допомогу та консультації щодо політики. На кредити МАР припадає близько чверті всіх банківських кредитів. Позичальники сплачують комісію в розмірі менше 1 відсотка від суми кредиту для покриття адміністративних витрат. Погашення погашення потрібне від 35 до 40 років з 10-річним пільговим періодом. Майже 40 країн роблять свій внесок у фінансування МАР, яке поповнюється кожні три роки. Фінансування МАР управляється так само розсудливо, консервативно та обережно, як і МБРР. Як і у випадку з МБРР, ніколи не було дефолту за кредитом МАР.

Міжнародна асоціація розвитку (МАР) була утворена в 1960 році як частина Групи Світового банку для надання фінансової підтримки НРК на більш ліберальній основі, ніж могла бути запропонована МБРР. МАР налічує 173 країни-акціонери, хоча всі члени МБРР можуть вільно приєднатися до МАР. Кошти МАР надходять від підписок від її розвинених членів та від прибутків МБРР. Терміни кредитування зазвичай продовжуються до 40 до 50 років без відсотків.

Погашення починається після десятирічного пільгового періоду і може бути виплачено в місцевій валюті, якщо воно є конвертованим. Право на підтримку МАР залежить, перш за все, від відносної бідності країни, яка визначається як ВНД на душу населення нижче встановленого порогу та щорічно оновлюється (1

185 доларів США у 2021 фінансовому році). МАР також підтримує деякі країни, включаючи кілька малих острівних економік, які перевищили операційний ліміт, але не мають кредитоспроможності, необхідної для запозичень у Міжнародного банку реконструкції та розвитку (МБРР). Деякі країни, такі як Нігерія та Пакистан, мають право на МАР на основі рівня доходу на душу населення, а також є кредитоспроможними для деяких запозичень МБРР.

Їх називають «змішаними» країнами. Наразі 74 країни мають право на отримання ресурсів МАР. Прикладом проекту МАР є кредит Танзанії в розмірі 8,3 мільйона доларів, схвалений в 1989 році для реалізації першого етапу довгострокового процесу відновлення системи сільськогосподарських досліджень країни.

Очікується співфінансування від кількох країн, а також інших багатосторонніх кредитних установ. Незважаючи на те, що ресурси МАР відокремлені від МБРР, вона не має окремого персоналу. Кредити надаються на ті ж проекти, що і ті, що виконуються МБРР, але на більш простих і вигідних умовах кредитування.

Як згадувалося вище, допомога Світового банку історично була спрямована на розвиток інфраструктури. Здається, що в даний час акцент робиться на допомозі масам бідних людей в країнах, що розвиваються, стати більш продуктивними і взяти активну участь в процесі розвитку. Більший акцент робиться на поліпшенні умов міського життя і підвищенні продуктивності малих виробництв.

Міжнародна фінансова корпорація (МФК) була створена в 1956 році. Членами МФК є 184 країни, і вона юридично та фінансово відокремлена від МБРР, хоча МБРР надає деякі адміністративні та інші послуги МФК. Основними обов'язками МФК є:

а) Надання ризикового капіталу у вигляді власного капіталу та довгострокових кредитів для продуктивних приватних підприємств спільно з приватними інвесторами та менеджментом;

б) Заохочувати розвиток місцевих ринків капіталу шляхом виконання домовленостей про резервування та андеррайтинг;

в) Стимулювати міжнародний потік капіталу шляхом надання фінансової та технічної допомоги фінансовим компаніям, що перебувають під приватним контролем. Кредити надаються приватним фірмам в країнах, що розвиваються, і зазвичай надаються на термін від семи до дванадцяти років.

Ключовою особливістю МФК є те, що її кредити надаються приватним підприємствам, а інвестиції здійснюються спільно з приватним бізнесом. Окрім коштів, наданих МФК, кошти також вносять у ті самі проекти місцеві та іноземні інвестори. Інвестиції МФК спрямовані як на створення підприємств, так і на розширення та модернізацію існуючих. Вони охоплюють широкий спектр проектів, таких як сталь, текстильне виробництво, гірничодобувна промисловість, виробництво, машинобудування, харчова промисловість, туризм та фінансові компанії місцевого розвитку. Деякі проекти належать місцевим власникам, тоді як інші є спільними підприємствами інвесторів у країнах, що розвиваються, і розвинених країнах. У деяких випадках створюються спільні підприємства між інвесторами двох або більше країн, що розвиваються.

Багатостороннє агентство з гарантування інвестицій (MIGA) була створена в 1988 році для заохочення інвестицій в акціонерний капітал та інших прямих інвестиційних потоків до країн, що розвиваються, шляхом надання інвесторам різноманітних послуг. Пропонує гарантії від некомерційних ризиків; консультує уряди-члени, що розвиваються, з питань розробки та впровадження політики, програм та процедур, пов'язаних з іноземними інвестиціями; а також спонсорує діалог між міжнародною бізнес-спільнотою та приймаючими урядами з інвестиційних питань.

Підсумовуючи наведене доцільно дійти висновку, що діяльність міжнародних фінансових організацій, таких як Міжнародний валютний фонд (МВФ), Світовий банк, Європейський банк реконструкції та розвитку (ЄБРР) та інші, частково відповідає ознакам державної фінансової діяльності, зазначеним вище, але з деякими особливостями та адаптаціями, що відображають їхній міжнародний та наднаціональний характер:

1. Реалізується у правовій формі: міжнародні фінансові організації діють на основі міжнародних договорів, угод та власних статутів, які мають юридичну силу

для країн-членів. Їхні операції регулюються міжнародним правом та внутрішніми положеннями, що забезпечують їх прозорість та відповідальність.

2. Пов'язана з акумуляцією доходів і проведенням необхідних витрат: ці організації займаються мобілізацією фінансових ресурсів через внески від країн-членів, кредитування та інші фінансові інструменти. Вони фінансують проекти розвитку, надають фінансову допомогу країнам, що переживають економічні труднощі, та інвестують у програми соціально-економічного розвитку.

3. Реалізується через затверджений фінансовий план: міжнародні фінансові організації розробляють багаторічні стратегії та щорічні бюджети, які визначають їхні фінансові цілі, пріоритети витрат та очікувані доходи. Ці плани затверджуються керівними органами організацій та слугують основою для їхньої діяльності.

4. Здійснюється контроль: контроль за діяльністю міжнародних фінансових організацій здійснюється на кількох рівнях, включаючи внутрішній аудит, незалежний зовнішній аудит, а також моніторинг і оцінку ефективності проектів. Країни-члени також мають право переглядати та оцінювати діяльність.

1.2. Методи діяльності Міжнародних фінансових організацій

Фінансове право як галузь міжнародного права охоплює комплекс правових норм і принципів, що регулюють фінансові відносини між суб'єктами міжнародного права, включаючи держави, міжнародні організації та приватні суб'єкти. Однією з ключових складових фінансового права є діяльність міжнародних фінансових організацій (МФО), таких як Міжнародний валютний фонд (МВФ), Світовий банк (Міжнародний банк реконструкції та розвитку (МБРР)) та Європейський банк реконструкції та розвитку (ЄБРР). Ці організації відіграють вирішальну роль у глобальній економічній системі, надаючи фінансову допомогу, консультації та технічну підтримку країнам-учасникам, а також сприяючи стабілізації світової економіки.

Методи діяльності міжнародних фінансових організацій є багатогранними та комплексними. Вони включають надання кредитів і фінансових грантів,

моніторинг і оцінку економічної політики країн-учасників, консультаційні послуги та технічну допомогу. Водночас ці методи спрямовані на досягнення широкого спектру цілей, таких як підтримка економічної стабільності, сприяння економічному розвитку, боротьба з бідністю та покращення управління в країнах, що розвиваються.

Розуміння методів діяльності міжнародних фінансових організацій є ключовим для аналізу їхньої ефективності та впливу на глобальну економіку. В загальному розумінні, метод (від грецького «*methodos*» – шлях до чогось) – це сукупність прийомів і операцій теоретичного і практичного освоєння дійсності. Методи використовуються для досягнення певних цілей, вирішення завдань і отримання нових знань. Вони можуть бути універсальними (загальнонауковими) або специфічними для окремих галузей науки і практики [21].

Скакун О.Ф. вказує, що «метод є сукупністю конкретних засобів і способів пізнання закономірностей виникнення, системного структурування та функціонування права і держави. Засоби слугують інструментами дії, і від системи та комбінації використовуваних засобів (емпіричних і теоретичних), а також способів їх поєднання залежить спрямованість і рівень пізнавальної діяльності. Способи пізнання – це система логічних прийомів, які допомагають досягти певних результатів (дедукція, індукція, аналіз і синтез, узагальнення, сходження від абстрактного до конкретного і навпаки) та визначають метод, який має відповідати об'єкту дослідження, рівню пізнання і бути теоретично обґрунтованим» [75, с. 8].

Можна стверджувати, що метод – це упорядкований підхід до досягнення результату, заснований на визначених принципах пізнання та дії. З огляду на сутність фінансів як економічної категорії, фінансові методи можна розглядати як сукупність способів досягнення певних цілей, заснованих на економічних відносинах у процесі створення і розподілу грошових фондів. Застосовуючи це визначення до фінансової діяльності, можна сказати, що фінансові методи є сукупністю способів досягнення визначених результатів, базованих на економічних відносинах у процесі створення і розподілу грошових фондів. Ці

методи включають бюджетування, фінансовий аналіз, управління ризиками, фінансове планування і контроль, інвестиційний аналіз та інші.

Існують загальні засоби (методи), які держава та органи місцевого самоврядування повинні застосовувати для формування публічних централізованих фондів коштів – бюджетів, з яких, відповідно до запланованих у бюджетних актах, покриваються витрати, що супроводжують їх функціонування. Ці загальні засоби включають:

- імперативний метод, коли держава і органи місцевого самоврядування висловлюють обов’язкові для всіх юридичних і фізичних осіб вольові бажання в процесі фінансової діяльності; при цьому міжнародні фінансові організації встановлюють обов’язкові вимоги та умови для країн-членів або позичальників. Наприклад, Міжнародний валютний фонд (МВФ) може встановлювати конкретні економічні умови для отримання фінансової допомоги;

- рекомендаційний метод, заснований на імперативному, коли держава або орган місцевого самоврядування не наказують, а радять виконувати певні дії. Даний метод, також, напряду відноситься до діяльності міжнародних фінансових організацій, так як вони надають рекомендації щодо економічної політики та реформ, які можуть допомогти країнам покращити свої фінансові системи. Наприклад, Світовий банк може рекомендувати реформи в управлінні державними фінансами [93, с.17].

Також у фінансовій діяльності може застосовуватися і колегіальний метод, коли суб’єкти, уповноважені державою і органами місцевого самоврядування на здійснення фінансової діяльності, спільно вирішують ці питання.

До спеціальних методів фінансової діяльності держави та місцевих органів належать такі:

- а) створення публічних централізованих і децентралізованих фондів коштів;
- б) розподіл фінансових ресурсів, що формують ці фонди;
- в) використання цих ресурсів для фінансування видатків, пов’язаних з діяльністю державних органів і органів місцевого самоврядування [93, с.18].

При цьому, можемо бачити, що органи державної влади мають багато спільного з методами, які використовують міжнародні фінансові організації (МФО) в процесі формування централізованих і децентралізованих фондів коштів фондів коштів. Фактично ними є:

- **Обов'язкові платежі:** Держава і органи місцевого самоврядування забезпечують формування бюджетів через обов'язкові платежі у вигляді податків, зборів, мита. При порівнянні цього методу з методом діяльності міжнародних фінансових організацій (МФО), зазначимо, що для забезпечення їх нормального функціонування, країни-члени цих організацій здійснюють обов'язкові внески до їхнього бюджету, наприклад, квоти в Міжнародному валютному фонді (МВФ). Квоти є складовими елементами фінансової структури та структури управління МВФ. Квота окремої країни-члена загалом відображає її відносне положення у світовій економіці. Квоти виражаються в спеціальних правах запозичення (СПЗ) – розрахунковій одиниці МВФ. Останній, 16-й перегляд квот у грудні 2023 року, затвердивши збільшення квот на 50 відсотків [25] .

- **Добровільні платежі:** Випуск і реалізація цінних паперів, доброчинні внески. При цьому, МФО можуть залучати кошти через випуск облігацій на міжнародних ринках капіталу. Також існують програми добровільних внесків від країн-донорів. Наприклад МБРР взаємодіє з інвесторами, випускаючи облігації сталого розвитку, допомагаючи пов'язувати надані ними кошти з Цілями сталого розвитку, а також, все частіше, з показниками впливу на екологію, соціальну сферу та управління. Казначейський департамент Світового банку публікує призначений для інвесторів щорічний звіт про вплив, у якому викладені зведені дані про результативність проектів, здійснюваних за кошти МБРР [153].

- **Вилучення прибутку:** державні органи, такі як уряд чи відповідні фінансові інституції, вилучають частину прибутку, який залишився невикористаним, від казенних підприємств, Національного банку України та

інших державних установ, та направляють його до державного бюджету. Це робиться для того, щоб забезпечити додаткові надходження до бюджету, які можуть бути використані для фінансування державних витрат чи інших фінансових потреб держави.

- Штрафи і пені: Встановлення і стягнення штрафів і пеней за порушення фінансового законодавства.

- Добровільні внески та облігації. Фінансування проектів: Країни отримують кредити і гранти для фінансування різних проектів розвитку, зворотність яких може бути з відсотками або без.

- Беззворотне фінансування: Виділення бюджетних коштів на безоплатній основі для фінансування державних програм і заходів.

- Зворотне фінансування: Виділення коштів на зворотній основі з можливістю оплати відсотків.

- Гранти та технічна допомога: Беззворотне фінансування, надане країнам для реалізації соціальних, економічних та інфраструктурних проектів. Наприклад, Світовий банк часто надає гранти для освітніх та медичних програм.

- Кредити та позики: Зворотне фінансування, яке надається на різних умовах. МВФ та Світовий банк часто надають кредити країнам-членам з метою стабілізації економіки або підтримки структурних реформ. Такі кредити можуть бути як на безоплатній основі (при низьких відсоткових ставках), так і на відплатній основі (під стандартні ринкові відсоткові ставки).

- Мобілізація ресурсів: Як держава, так і МФО використовують обов'язкові та добровільні внески для мобілізації фінансових ресурсів. Різниця полягає в масштабі та джерелах таких внесків: держава орієнтується на внутрішні податкові надходження, а МФО – на внески країн-членів і ринкові інструменти.

- Розподіл ресурсів: МФО, як і державні органи, розподіляють кошти між різними програмами і проектами. Однак МФО, такі як Світовий банк, більше

зосереджені на довгострокових інвестиціях у розвиток інфраструктури, освіти та охорони здоров'я, тоді як державні бюджети також включають витрати на оборону, соціальне забезпечення та інші поточні видатки.

- Використання ресурсів: І держава, і МФО надають фінансову допомогу як на беззворотній основі, так і на зворотній основі. Різниця полягає у масштабах і умовах надання такої допомоги. Державні програми беззворотного фінансування можуть бути більш гнучкими та орієнтованими на поточні потреби, тоді як МФО зазвичай мають строгіші критерії та умови для надання позик.

- Регулювання та контроль: МФО часто вимагають від країн-отримувачів виконання певних умов або проведення реформ як частину угод про фінансування. Це схоже на те, як держава регулює використання бюджетних коштів, забезпечуючи цільове та ефективне використання фінансових ресурсів.

Методи фінансової діяльності держави та органів місцевого самоврядування мають багато спільного з методами, які використовують міжнародні фінансові організації. Обидва рівні застосовують обов'язкові та добровільні внески, розподіляють фінансові ресурси на беззворотній та зворотній основах, і забезпечують регулювання та контроль за їх використанням. Водночас, діяльність МФО відрізняється за масштабом, джерелами фінансування та умовами надання допомоги, що відображає їхню глобальну роль у стабілізації та розвитку економік країн-членів.

Таким чином методи діяльності МФО доцільно класифікувати на загальні та спеціальні. До загальних методів варто віднести: імперативний та рекомендаційний метод, заснований на імперативному. До спеціальних методів належать: створення публічних централізованих і децентралізованих фондів коштів; розподіл фінансових ресурсів, що формують ці фонди; використання цих ресурсів для фінансування видатків, пов'язаних з діяльністю МФО. Міжнародні фінансові організації використовують подібні методи до тих, що застосовуються

державами та місцевими органами управління, але адаптовані до міжнародного контексту та міжурядового співробітництва.

1.3. Правова характеристика міжнародних фінансових організацій як суб'єктів фінансової діяльності

Фінансові відносини виступають посередниками практично у всіх сферах зовнішньоекономічної діяльності держав, юридичних і фізичних осіб. Так, вони діють не тільки у сфері зовнішньої торгівлі, міжнародного транспорту, міжнародних інвестицій, а й у науково-технічній, культурній та інших сферах життя світової спільноти.

Міжнародні фінансові організації займають особливе місце в системі міжнародного фінансового права, виступаючи як важливі суб'єкти цього правового поля. Міжнародне фінансове право, як галузь права, регулює відносини, пов'язані з фінансовою діяльністю на міжнародному рівні, охоплюючи взаємодію держав, діяльність Міжнародних фінансових організацій та транснаціональних корпорацій, а також інших приватних та публічних суб'єктів. В контексті міжнародного права, такі організації як Міжнародний валютний фонд, Світовий банк та інші подібні інституції, виступають як ключові гравці, здійснюючи значний вплив на світову фінансову стабільність і розвиток.

При характеристиці даного питання, вважаю за необхідне почати з визначення поняття «суб'єкт права». Так, в Юридичній енциклопедії за редакцією Ю.С. Шемшученко вказано, що суб'єкт права – це фізичні або юридичні особи, які можуть бути учасниками правових відносин на національному чи міжнародному рівні. До групи колективних учасників суб'єктів права відносяться держави загалом, державні та недержавні установи, релігійні групи та промислові корпорації, які мають юридичну здатність володіти правами та обов'язками, що закріплені законом, як безпосередньо, так і через своїх представників. У контексті міжнародного права, суб'єкти є учасниками міжнародних відносин і мають відповідні права та обов'язки, що базуються на міжнародному праві. Крім держав, до цієї категорії відносяться народи та нації, які здійснюють своє право на

самовизначення, а також міжнародні організації [96]. Можемо погодитись з даним визначенням та констатувати, що під суб'єктом права розуміється особа або організація, за якими держава визнає здатність бути власниками суб'єктивних прав та юридичних обов'язків.

Схожої думки притримується О. Ф. Скакун, яка стверджує, що суб'єктами правових відносин виступають особи чи групи осіб, які згідно з нормами права мають можливість застосовувати свої права та обов'язки у специфічних правових ситуаціях, а також нести за це відповідальність. Наприклад, у випадку податкових відносин, до суб'єктів належать і платники податків, і державні установи, що здійснюють податкове регулювання. Для того, щоб бути суб'єктом правових відносин, необхідно володіти правосуб'єктністю, що включає в себе наявність правоздатності, дієздатності та деліктоздатності. Л. К. Воронова так визначає поняття суб'єкта фінансового права: «Суб'єкти фінансового права – це юридичні й фізичні особи, які наділені правосуб'єктністю і потенційно можуть ставати учасниками фінансових правовідносин» [10, с. 33]

У міжнародному економічному праві суб'єктами вважаються учасники, які вступають в міжнародні економічні відносини. Вони володіють міжнародними правами та зобов'язаннями, отриманими в рамках цього права. До первинних (або ключових) суб'єктів належать держави, народи та нації, що прагнуть до незалежності та створення власної державності. До вторинних відносяться Міжнародні організації, які отримують свою міжнародну юридичну ідентичність на основі установчих документів, таких як статuti або угоди. Їхня юридична спроможність виникає з юридичних прав держав, що є учасниками цих угод. Спектр прав та повноважень цих організацій, включаючи значну кількість економічних функцій, встановлюють засновницькі держав [15].

Погоджуючись з даною думкою, можна зробити висновок, що суб'єктами міжнародного фінансового права є держави, міжнародні фінансові організації, транснаціональні корпорації, міжнародні асоціації та приватні особи. Вони мають певні права та обов'язки, які регулюються міжнародним фінансовим правом, і часто користуються певними формами імунітету, особливо у випадку держав. Відмітною особливістю цих суб'єктів є наявність імунітету держав та, в деяких

випадках, міждержавних організацій, що дозволяє їм уникати підпорядкування юрисдикції інших держав. Державний імунітет означає, що держава, її установи та представники, особливо у дипломатичній сфері, мають право не підлягати юрисдикції чи виконавчим діям інших держав. Водночас, вони також несуть обов'язок утримуватися від втручання у внутрішні справи інших держав та їх власності.

Також треба сказати, що суб'єкти міжнародного фінансового права фактично, є суб'єктами правовідносин, та мають як загальні та специфічні ознаки. Повертаючись до думки Сканкун О.Ф., вона вказує такі основні ознаки юридичних осіб:

1. Структурна інтегрованість та самоврядування: Кожна організація характеризується добре визначеною ієрархією та автономністю, включаючи наявність управлінських структур та спеціалізованих відділів, які забезпечують виконання завдань, передбачених в їх установчих документах. Вони мають власний бюджет, заснований на детально спланованих витратах, основний капітал та окремі банківські рахунки.

2. Незалежність майнових прав: Організації володіють майном, яке юридично відмежоване від активів їх засновників та членів. Це майно контролюється організацією на основі права власності або інших форм господарського керування. Важливим є принцип організаційного управління цими активами, що дозволяє їй ефективно використовувати та розпоряджатися ними.

3. Майнова відповідальність: Організації несуть відповідальність за свої зобов'язання за рахунок власного майна, що є прямим наслідком їх майнової незалежності. Це означає, що у випадку фінансових претензій кредитори можуть розраховувати лише на майно, що належить організації.

4. Активна здатність організації діяти від власного імені у сфері цивільного права, придбаючи майнові та особисті немайнові права, а також беручи на себе відповідні обов'язки. Це демонструє їх повну юридичну спроможність вступати у різноманітні правові відносини.

5. Юридична спроможність у судових процесах: Організації мають право виступати як позивачі чи відповідачі в судових провадженнях, пред'являючи позови або захищаючись від них. Ця здатність забезпечує їм правову захищеність та можливість відстоювати свої інтереси в судовій системі.

6. Офіційна реєстрація діяльності: Легальність діяльності організацій підтверджується їхньою реєстрацією відповідно до законодавства, що вимагає дотримання певних норм і процедур. У контексті підприємницької діяльності, це також може включати отримання спеціалізованих ліцензій на здійснення певних видів діяльності. Зареєстрований статус не лише надає організаціям правову основу для діяльності, але й відіграє ключову роль у забезпеченні їхньої взаємодії з іншими суб'єктами правовідносин [75].

Таким чином, ці основні принципи юридичної особи забезпечують структуровану та захищену основу для функціонування та розвитку організацій в юридичному полі, водночас надаючи їм достатньо автономії для самостійного прийняття рішень та ведення діяльності в рамках встановлених правових норм. Можна констатувати, що вищеназвані ознаки співвідносяться із загальними ознаками суб'єктів міжнародного фінансового права:

1. Організаційна єдність і автономія. Міжнародні фінансові організації, такі як Міжнародний валютний фонд (МВФ) або Світовий банк, мають добре структуровану внутрішню ієрархію та систему управління, що дозволяє їм ефективно виконувати свої завдання на міжнародному рівні. Їхня автономія забезпечується через міжурядові угоди та статuti, які регулюють їхню діяльність, відокремлюючи їх від впливу окремих держав.

2. Майнова відокремленість. Ці організації володіють власним майном та капіталом, який використовується для фінансування проектів розвитку, кредитування країн-членів тощо. Майно міжнародних фінансових організацій є відокремленим від майна держав-учасниць, що підкреслює їхню незалежність.

3. Самостійна майнова відповідальність. В контексті міжнародного права ця особливість забезпечує, що кредитори або інші треті сторони мають право звертати свої вимоги до міжнародних фінансових організацій в межах їх

відокремленого майна. Така відповідальність є ключовим елементом у підтриманні довіри до цих організацій.

4. Можна перефразувати дані пункт, та вказати можливість участі в міжнародних/міждержавних правовідносинах, від свого імені міжнародні фінансові організації активно беруть участь у міжнародному економічному житті, укладаючи договори, надаючи кредити та інвестиції, що демонструє їх цивільну дієздатність на міжнародному рівні.

5. Процесуальна правосуб'єктність. Міжнародні фінансові організації мають можливість бути стороною в судових процесах, захищаючи свої права та інтереси. Це включає як можливість звертатися до суду з позовом, так і бути відповідачем у спорах. Ця здатність важлива для захисту їхніх інтересів та забезпечення правової відповідальності.

Міжнародні фінансові організації створюються на основі міжурядових угод та є суб'єктами міжнародного права, що забезпечує їх легітимність та визнання на міжнародній арені. Їхня реєстрація та діяльність регулюються міжнародними угодами, що надає їм офіційний статус і дозволяє здійснювати широкий спектр операцій на міжнародному рівні.

Коло суб'єктів фінансових відносин досить широке і різноманітне, а також вони істотно розрізняються за своїм правовим статусом. Наприклад, особливістю правового статусу держави як суб'єкта фінансових відносин і міжнародного фінансового права, крім усього іншого, є наявність таких важливих ознак держави, як суверенітет і імунітет.

Важливу роль в організації фінансових відносин відіграють центральні органи державної влади, на які покладені функції регулювання та управління фінансовою сферою, як в середині країни, так і в її міжнародних фінансових відносинах. Вони впливають на регулювання іноземних кредитів, рівень процентних ставок, організацію системи державного і недержавного страхування у фінансовій сфері (наприклад, експортні кредити), вживають заходів щодо обігу національної валюти на міжнародних валютних ринках і ринках капіталу.

Таким чином, у більшості країн світу важлива роль у визначенні державної політики у сфері фінансових відносин належить державі, яка може ухвалювати

рішення про надання зовнішніх державних запозичень, вживати заходів щодо девальвації та ревальвації національної валюти тощо. Регулятивний вплив на стан фінансової сфери і міжнародні фінансові відносини здійснюють також центральні банки держав.

Отже, поряд з реалізацією функцій, пов'язаних з організацією співробітництва в фінансовій сфері, держава є суб'єктом специфічних платіжних, кредитних та інших фінансових відносин.

Утім у фінансових відносинах бере участь не тільки держава, суб'єктами міжнародного фінансового права є міжнародні фінансові організації. Зростання зовнішнього боргу багатьох країн світу загостило проблему фінансових ризиків, платоспроможності боржників. У зв'язку з цим активізувалася координація політики міжнародних фінансових організацій і держав по відношенню до країн-боржників і нагляд за діяльністю комерційних банків.

Здійсненню міждержавного співробітництва в цьому напрямі сприяє діяльність недержавних фінансових інститутів. Іншими учасниками фінансових відносин можуть бути фізичні та юридичні особи (наприклад, банки, біржі, фонди, страхові компанії, зовнішньоекономічні організації тощо).

Міжнародні фінансові організації виконують кілька ключових функцій в міжнародній фінансовій системі, включаючи валютно-розрахункову, торгово-кредитну, інвестиційно-розподільну та контрольно-інформаційну. Ці функції допомагають забезпечувати збалансованість світової валютної і кредитної систем, фінансування міжнародного торговельного обороту та інвестицій. Так, наприклад, валютно-розрахункова функція сприяє стабільності міжнародної валютної системи, торгово-кредитна – підтримці зовнішньоекономічної діяльності через фінансування торгівлі, а інвестиційно-розподільна функція забезпечує розподіл інвестиційних ресурсів.

Питання про те, чи належать МФО до суб'єктів фінансового права чи права загалом, є досить складним і його розв'язання залежить від того, як розуміється фінансове право у конкретній правовій системі. В міжнародному контексті, суб'єкти МФО зазвичай розглядаються ширше, ніж у національних правових системах, включаючи різноманітні державні, міжурядові та недержавні актори, що

відіграють роль у міжнародних фінансових відносинах. Особливістю МФО є його орієнтація на регулювання фінансових відносин між цими суб'єктами на міжнародному рівні, що вимагає уніфікації та гармонізації фінансово-правових норм різних країн.

На сучасному етапі Україна активно співпрацює з низкою міжнародних фінансових інституцій, зокрема з Міжнародним валютним фондом, Міжнародним банком реконструкції та розвитку, Європейським банком реконструкції та розвитку, Європейським інвестиційним банком та іншими. Проте легальне визначення поняття «міжнародна фінансова організація» в даний час відсутнє у вітчизняному законодавстві нашої держави, хоча законодавець часто оперує цим терміном, зокрема у Законі України «Про зовнішньоекономічну діяльність» від 16.04.1991 р. № 959-XII [66].

Така ситуація зумовлює певні проблеми у практичній діяльності, зокрема у реалізації проектів міжнародних фінансових організацій в Україні. Так, у ст. 2 Закону України «Про міжнародні договори України» від 29.06.2004 № 1906-IV міститься визначення міжнародної організації як міжнародної міжурядової організації [67], що не розкриває суті цього інституту.

Загальновизнано, що міжнародні фінансові організації, як вид міжнародної організації, створюються первинними суб'єктами міжнародного права на основі договору між ними, тому вони належать до другорядних (похідних) суб'єктів міжнародного права. Обсяг їх правосуб'єктності ґрунтується на відповідних установчих документах. Так, відповідно до Конвенції про привілеї та імунітети спеціалізованих установ 1947 року міжнародні фінансові організації мають статус юридичної особи. Вони наділені повноваженнями:

- укласти договір про придбання та володіння рухомим та нерухомим майном,
- притягнути до відповідальності [119].

Міжнародні фінансові організації можуть брати участь у відносно вузькому колі договорів, які:

- передбачені їх статутами, в яких міжнародна організація має певний обсяг міжнародної правосуб'єктності і договірної дієздатності,
- ґрунтується на спеціальних повноваженнях держав-членів [72].

Аналізуючи привілеї та імунітети міжнародної фінансової організації, можна стверджувати, що в їх основі лежать привілеї та імунітети міжнародних організацій, у тому числі спеціалізованих установ ООН. Зокрема:

- міжнародні фінансові організації, їх майно та активи користуються імунітетом від будь-яких форм судового втручання;
- приміщення цих організацій є цілими;
- архіви та документи, які перебувають у їх власності або зберіганні, є недоторканими;
- офіційна кореспонденція та інші офіційні повідомлення не підлягають цензурі;
- активи, доходи, інше майно і ці організації звільняються від всіх прямих податків, митних зборів, заборон на імпорту і експорт;
- представники держав-членів організації та її посадові особи користуються певними привілеями та імунітетами [119].

Дуже важливе значення для характеристики правового статусу міжнародної фінансової установи як суб'єкта фінансових відносин мають положення розділу 7 ст. III Конвенції. Зокрема, міжнародні фінансові організації не можуть бути обмежені фінансовим контролем, правилами чи мораторієм.

Вони можуть володіти коштами, золотом або валютою будь-якого виду і здійснювати операції в будь-якій валюті. І ці організації можуть вільно переказувати свої кошти, золото або валюту з однієї країни в іншу або в межах будь-якої країни, і конвертувати будь-яку валюту, яка є в їхньому розпорядженні, в будь-яку іншу валюту [119].

Крім того, міжнародні фінансові організації можуть вирішувати спори, що виникають в процесі їх діяльності, іноді спори між країнами-учасницями, а також вони несуть міжнародно-правову відповідальність за негативні наслідки своїх дій.

Необхідно також звернути увагу на те, що деякі положення Конвенції про привілеї та імунітети спеціалізованих установ 1947 року, мають особливості застосування до міжнародних фінансових організацій. Отже, по відношенню до МВФ існує певна специфіка застосування п. 32 ст. IX Конвенції про передачу на розгляд Міжнародного суду Організації Об'єднаних Націй будь-яких розбіжностей, що виникають у зв'язку з тлумаченням або застосуванням цієї Конвенції, тільки щодо спорів, що виникають у зв'язку з тлумаченням або застосуванням привілеїв та імунітетів, наданих Фонду цією Конвенцією. Крім того, положення Конвенції не змінюють і не вимагають внесення змін до положень Статуту (Договору) МВФ, не порушують і не обмежують права, імунітети, привілеї, надані Фонду його Статутом або відповідно до законодавства будь-якої держави-члена. Тобто де-юре є пріоритетом положень Статуту (Договору) МВФ над окремими положеннями цієї Конвенції [72].

Аналогічна ситуація і з дією цих положень Конвенції про Міжнародний банк реконструкції та розвитку. Проте, зазначається, що позов до МБРР може бути поданий лише в судах, що мають юрисдикцію на території держави-члена, в якій Банк має офіс або в якій він призначив представника, уповноваженого на отримання судових документів, або цінні папери випущені або гарантовані ними. При цьому активи Банку не можуть бути предметом арешту, заборони або примусового виконання до винесення остаточного судового рішення проти Банку [119].

Правосуб'єктність міжнародних фінансових організацій та її обсяг базуються на статутах цих організацій. При цьому статут міжнародної фінансової організації як виду міжнародної організації може містити такі елементи правосуб'єктності, які стосуються повноважень організації, не передбачених статутом, але є метою, завданнями цієї організації та необхідними для виконання нею своїх функцій та повноважень. Зокрема, може відбуватися певне розширення правосуб'єктності міжнародної фінансової організації за рішенням її органів, за відсутності заперечень з боку держав-членів.

Також для міжнародних фінансових організацій характерним є введення в сферу їх правосуб'єктності «квазізаконодавчих» і «квазісудових» повноважень.

Так, наприклад, МВФ може, відповідно до своїх статутів, здійснювати квазізаконодавчі повноваження при прийнятті його органами обов'язкових для виконання рішень держав-членів, а також вищі органи Фонду уповноважені розглядати спори між державами-членами з відповідних питань і щодо тлумачення його статутів та інших документів, а отже, наділені певними «квазісудовими» повноваженнями.

З метою забезпечення співробітництва нашої держави з міжнародними фінансовими організаціями з цими організаціями було підписано відповідні міжнародні договори відповідно до Закону України «Про міжнародні договори України». Зокрема йдеться про Рамкову угоду між Україною та Європейським інвестиційним банком від 14.06.2005 р.; Закон України «Про ратифікацію Меморандуму про взаєморозуміння між Україною як Позичальником та Європейським Союзом як Кредитором і Кредитної угоди між Україною як Позичальником і Національним банком України як Фінансовим агентом Позичальника та Європейським Союзом як Кредитором (щодо отримання Україною макрофінансової допомоги Європейського Союзу у сумі до 1 мільярда 800 мільйонів євро)» від 18.06.2015 р. № 538 та інші.

Також міжнародні фінансові організації відіграють значну роль у процесі регулювання платіжного балансу держав та України. Особливу роль у цьому контексті відіграє Міжнародний валютний фонд, який відповідно до Договору (Статуту) МВФ, крім питань формування механізму сучасної валютної системи, займається питаннями, пов'язаними з регулюванням платіжного балансу держав-членів. У січні 1948 року Міжнародний валютний фонд опублікував свій перший «Посібник із платіжного балансу» (Balance of Balance Manual), який згодом неодноразово переглядався. Класифікація статей платіжного балансу за методикою МВФ розміщена на основі розробки національної класифікації державами-членами, що сприяє уніфікації платіжного балансу держав та забезпечує порівнянність їх показників [72].

Варто вказати, що ефективна співпраця з цією організацією має свої переваги і є певним показником для інших міжнародних фінансових організацій, а також різних кредиторів та інвесторів. Тому при прийнятті рішення про

необхідність отримання кредиту варто в першу чергу, в кожному конкретному випадку, виходити з існуючого стану економіки та інтересів громадян і вести переговори, виходячи з цих передумов.

Як зазначалося вище, Україна активно співпрацює з низкою міжнародних фінансових організацій в Європі, а саме з Європейським банком реконструкції та розвитку (ЄБРР) та Європейським інвестиційним банком (ЄІБ). З метою ефективної співпраці з європейськими фінансовими інституціями перед Україною постав виклик адаптації національного законодавства у грошово-кредитному, фінансовому та банківському секторах до права ЄС, а також створення національного правового середовища, адекватного сучасним реаліям та потребам держави та її резидентів.

За експертними оцінками, рівень наближення законодавства України до *acquis* ЄС у сфері банківського права, зокрема, Закону України «Про банки і банківську діяльність», є високим. Згідно з аналізом, проведеним Європейським банком реконструкції та розвитку, Україна, випереджаючи Чехію, Латвію та Словенію, посідає тринадцяте місце в рейтингу держав Центральної та Східної Європи та Балтії, законодавство яких відповідає вимогам Основних принципів ефективного банківського нагляду, затверджених Базельським комітетом з питань банківського нагляду [88].

Розглядаючи особливості правового статусу ЄБРР як міжнародної фінансової організації, насамперед необхідно звернутися до деяких положень, що містяться в Угоді про заснування Європейського банку реконструкції та розвитку від 29 травня 1990 року в контексті співробітництва з Україною [82].

Відповідно до ст. 1 Розділу I Угоди про заснування Європейського банку реконструкції та розвитку від 29 травня 1990 року, метою ЄБРР є сприяння економічному прогресу та реконструкції, сприяння переходу до відкритої, ринково орієнтованої економіки та розвитку приватних і підприємницьких ініціатив у країнах Центральної та Східної Європи, які дотримуються принципів багатопартійна демократія, плюралізм і ринкова економіка [82].

У п. 1 ст. 2 главі 1 Договору викладені функції, які виконує Банк для досягнення своєї мети. Зокрема, Банк сприяє країнам-бенефіціарам, які є членами

Банку, у проведенні структурних та секторальних економічних реформ, включаючи демонополізацію, децентралізацію та приватизацію, з метою сприяння економікам цих країн у повній мірі увійти у світову економіку шляхом:

i) сприяння, через приватних та інших зацікавлених інвесторів, удосконаленню та розширенню продуктивної, конкурентоспроможної та приватної підприємницької діяльності, а саме малі та середні підприємства;

(ii) залучення вітчизняного та іноземного капіталу, а також управлінського досвіду;

iii) заохочення продуктивних інвестицій, включаючи інвестиції в послуги та фінанси, а також відповідної інфраструктури, де це необхідно для підтримки приватних та підприємницьких ініціатив, з метою створення конкурентного середовища та підвищення продуктивності праці, рівня життя та поліпшення умов праці;

iv) технічну допомогу в підготовці, фінансуванні та реалізації відповідних проектів;

v) стимулювання розвитку ринків капіталу;

vi) підтримка економічно життєздатних проектів за участю більше ніж одного члена-бенефіціара;

vii) сприяти в усій своїй діяльності екологічно безпечному і сталому розвитку;

viii) іншу діяльність та надання інших послуг, які можуть сприяти виконанню цих функцій.

Для виконання своїх функцій Банк повинен тісно співпрацювати не тільки з державами-членами, а й з низкою міжнародних організацій. Зокрема, з Організацією Об'єднаних Націй та її спеціалізованими установами, Організацією економічного співробітництва та розвитку, Міжнародним валютним фондом, Міжнародним банком реконструкції та розвитку, Міжнародною фінансовою корпорацією, Багатостороннім агентством з гарантування інвестицій, а також з державними та приватними і приватними структурами, з економічним розвитком та інвестиціями в країни Центральної та Східної Європи (п. 2 ст. 2 розділу I

Договору). В процесі своєї діяльності Банк керується принципами, викладеними у ст. 13 Договору [82].

Відповідно до ст. 8 розділу III Договору ресурси та послуги Банку використовуються виключно для досягнення мети та виконання своїх функцій. У той же час Банк може здійснювати свої операції в країнах, які послідовно здійснюють перехід до ринкової економіки та до розвитку приватних і підприємницьких ініціатив і застосовують принципи, викладені в ст. 1 Угоди[82] . При цьому в п. 3. ст. 8 глави III Угоди зазначено, що в тому випадку, якщо країна-член проводить політику, несумісну зі ст. 1 Угоди, або разі виникнення надзвичайної ситуації Рада директорів як орган ЄБРР розглядає питання про призупинення або іншу зміну доступу такого члена до ресурсів Банку та може надати відповідні рекомендації Раді керуючих [82].

Також у ч. 1 ст. 11 Угоди зазначено, що Банк здійснює операції відповідно до своєї мети та функцій такими способами:

- кредитування або співфінансування з багатосторонніми установами, комерційними банками або іншими зацікавленими суб'єктами, або участь у кредитуванні підприємств приватного сектору, будь-якого державного підприємства, що працює в конкурентному середовищі, та учасника ринкової економіки та кредитів будь-якого виду – будь-яке державне підприємство з метою сприяти переході її у приватну власність і приватне управління, зокрема, для полегшення або полегшення участі приватного та/або іноземного капіталу в таких підприємствах;

- інвестиції в акціонерний капітал підприємств приватного сектору;

- інвестиції в акціонерний капітал у будь-якому державному підприємстві, що функціонує в умовах конкуренції та в умовах переходу до ринкової економіки, та інвестування в капітал будь-якого державного підприємства з метою полегшення його переходу у приватну власність та під приватний контроль, зокрема, з метою полегшення або полегшення участі приватного та/або іноземного капіталу в таких підприємствах; коли інші засоби фінансування є невідповідними, гарантоване розміщення цінних паперів, випущених як

підприємствами приватного сектору, так і державними підприємствами, зазначеними в підпункті вище, для цілей, зазначених у цьому підпункті;

- сприяння доступу підприємств приватного сектору та інших підприємств, зазначених у пункті (і), до внутрішнього та міжнародного ринків капіталу шляхом надання гарантій у разі недоцільності застосування інших засобів фінансування, а також шляхом надання фінансових консультацій та допомоги в інших формах;

- розміщення ресурсів спеціального фонду відповідно до договорів, що визначають їх використання;

- надання або участь у кредитах і технічній допомозі для реконструкції та розвитку інфраструктури, включаючи екологічні програми, необхідні для розвитку приватного сектора і переходу до ринкової економіки. Для цілей цього пункту державне підприємство, що здійснює діяльність в умовах конкурентного ринку, визнає лише підприємство, яке самостійно діє в умовах конкурентного ринку та є суб'єктом законодавства про банкрутство [82].

Рада директорів щорічно переглядає діяльність Банку в країнах-бенефіціарах та його стратегію запозичень з метою забезпечення повної відповідності цілям та функціям Банку. При цьому такий розгляд включає, зокрема, аналіз прогресу кожної країни-бенефіціара у сфері децентралізації, демонополізації та приватизації, а також розгляд відносних часток кредитів, наданих Банком приватним підприємствам, державним підприємствам у процесі переходу до ринкової економіки або приватизації, інфраструктури, технічної допомоги та інших цілей (ч. 2 ст. 11 Договору). Разом з тим, у ч. 3 ст. 11 цього Договору зазначено, що державному сектору надається не більше 40 відсотків усіх кредитів, гарантій та інвестицій в акціонерний капітал, наданих Банком, без шкоди для інших операцій Банку. Визначення категорії «державний сектор», а винятки наведені в п. III ч. 3 ст. 11 Договору. Таким чином, державний сектор включає центральні та місцеві органи влади, їх установи, а також підприємства, які перебувають у власності або під їх контролем. При цьому вони не розглядаються як надані державному сектору: кредит або гарантія, або інвестиції в акціонерний капітал державного підприємства, яке реалізує програму,

спрямовану на перехід у приватну власність і під приватним контролем; кредити фінансовому посереднику з метою їх перерахування приватному сектору [82].

У разі надання Банком кредитів, участі Банку у видачі кредитів або видачі Банком гарантій, терміни та умови надання кредиту або гарантії визначаються в договорі, включаючи умови погашення основного боргу, процентів, комісій, платежів, дати сплати за кредитом або гарантією. При визначенні цих умов Банк враховує необхідність забезпечення свого доходу (ч. 1 ст. 14 Договору) [82].

У випадках, коли отримувач кредиту або гарантії не є учасником, а є державним підприємством, Банк може, враховуючи різні підходи до підприємств державної та державної власності, які переходять у приватну власність та під приватний контроль, вимагати від члена або членів, на території яких перебуває здійснення відповідного проекту, або від будь-якої державної установи або інших прийнятних для Банку органів цього члена або членів, для гарантування погашення основного боргу і процентних платежів, а також інших зборів і платежів за кредитами у відповідності з його умовами. Крім того, Рада директорів також щорічно переглядає практику Банку у цій сфері, звертаючи увагу на кредитоспроможність Банку (ч. 2 ст. 14 Договору) [82].

Європейський інвестиційний банк (ЄІБ) був заснований відповідно до Римського договору про заснування ЄЕС. Банк має статус юридичної особи, відповідні органи управління та фінансову автономію. Аналізуючи специфіку правового статусу ЄІБ, перш за все, звернемо увагу на Статут Європейського інвестиційного банку. Так, у ст. 267 Статуту Європейського інвестиційного банку визначено основну мету ЄІБ, а саме сприяння збалансованому та сталому розвитку спільного ринку в інтересах ЄС шляхом доступу до ринку позичкового капіталу та використання власних ресурсів [118].

Для досягнення цієї мети Банк діє на некомерційній основі, надає кредити та гарантії, які сприяють фінансуванню наступних проектів у всіх секторах економіки:

- 1) проекти, спрямовані на розвиток менш розвинених регіонів;
- 2) проекти, спрямовані на модернізацію або перетворення підприємств або розвиток нових сфер діяльності, необхідних для поступового будівництва

спільного ринку, де через масштаб або характер таких проектів вони не можуть бути повністю профінансовані різними засобами, які мають окремі держави-члени;

3) проекти або спільні інтереси кількох держав-членів такого масштабу або характеру, які не дозволяють фінансувати їх за рахунок різних засобів, доступних окремим державам-членам [118].

Статут Європейського інвестиційного банку також визначає принципи, яких він дотримується при здійсненні кредитних та гарантійних операцій. Зокрема, Банк:

- забезпечує найбільш ефективне використання коштів в інтересах ЄС;
- не набуває жодних акцій підприємства і не несе відповідальності за управління ним, за винятком випадків, коли це необхідно для захисту прав Банку для забезпечення сплати боргу;
- може розпоряджатися своїми вимогами на ринку позикових коштів і може вимагати з цієї мети від своїх боржників випуск облігацій або інших цінних паперів;
- не висуває, як держави-учасниці, вимоги, що вимагають відшкодування витрат, понесених Банком у зв'язку з недоїмкою грошових коштів на території конкретної Держави-учасниці;
- може висунути умову отримання кредиту для проведення міжнародних конкурсних торгів;
- не фінансує, повністю або частково, будь-які проекти, в рамках яких державам-учасницям, на території яких вони повинні бути реалізовані, відмовлено (ст. 20 Статуту) [118].

У ст. 18 Статуту ЄІБ визначено сферу діяльності Банку та строки надання кредитів. Зокрема, зазначається, що в рамках проблеми, сформульованої у ст. 267 (b) Статуту ЄІБ, Банк надає кредити своїм учасникам, приватним або державним підприємствам, для інвестування в проекти, що реалізуються на європейській території держав-учасниць, коли кошти не можуть бути надані з інших джерел на прийнятних умовах. Однак Рада керуючих, діючи одноголосно за пропозицією

Ради директорів, може уповноважити Банк надавати кредити для інвестування в проекти, які повністю або частково реалізуються за межами європейської території держав-учасниць [118].

Разом з тим, у п. 2 ст. 18 Статуту ЄІБ зазначено, що кредити повинні, наскільки це можливо, надаватися лише за умови використання й інших джерел фінансування. А якщо кредит надається підприємству або органу, який не представляє державу-учасницю, то умовою надання кредиту Банку є або гарантія Держави-учасниці, на території якої буде реалізовуватися такий проект, або інші відповідні гарантії (п.3 ст. 18 Статуту ЄІБ) [118].

А в п. 4 ст. 18 цього Статуту надана можливість Банку надавати гарантії за кредитами, взятими державними або приватними підприємствами з метою реалізації проектів, передбачених ст. 267 Статуту. Разом з тим, у статтях 15 та 16 Статуту ЄІБ визначено співробітництво та взаємодію Банку з державами-учасницями, міжнародними організаціями, а також банківськими та фінансовими організаціями в країнах присутності його діяльності [118].

Беручи до уваги вищезазначене, вважаємо за необхідне вказати, що міжнародні фінансові організації, як суб'єкти міжнародного фінансового права, відіграють ключову роль у забезпеченні стабільності та розвитку світової економіки. Вони не лише сприяють регулюванню міжнародних фінансових потоків і інвестицій, але й вносять вклад у формування норм і стандартів міжнародного фінансового права. Їхня діяльність, регульована міжнародними угодами та власними статутами, є прикладом того, як міжнародне співробітництво може сприяти вирішенню глобальних економічних викликів.

У контексті національного права, суб'єкти фінансового права зазвичай обмежуються учасниками фінансових відносин в межах певної країни, включаючи державні органи, фінансові інституції та приватних осіб. Водночас міжнародне фінансове право виходить за межі національного регулювання, охоплюючи більш широкий спектр суб'єктів і відносин, що вимагає глобального підходу до визначення їх правового статусу та ролі в міжнародній фінансовій системі.

Міжнародні фінансові організації є важливими суб'єктами міжнародного фінансового права, які повною мірою відповідають зазначеним ознакам

юридичної особи. Їхня організаційна структура, майнова відокремленість, автономія та спосіб управління відповідають сучасним вимогам міжнародного права та економічної взаємодії. Ці організації відіграють ключову роль у глобальній фінансовій системі, сприяючи економічному розвитку, стабільності та співпраці між країнами.

Водночас, їхня діяльність і відносини з державами та іншими суб'єктами регулюються особливими міжнародними нормами та стандартами, що враховують специфіку їх місії та функцій. Це підкреслює унікальність міжнародних фінансових організацій як суб'єктів міжнародного права, що володіють особливим статусом і мають важливе значення для глобальної фінансової стабільності.

Крім того на сучасному етапі в науці, та й у вітчизняному законодавстві, немає чіткої, загальноприйнятої дефініції «міжнародна фінансова організація». Так, науковці використовують різні терміни, які позначають цю правову категорію: «міжнародна валютна організація», «міжнародна фінансова організація», «міжнародна валютно-банківська організація» тощо. З нашої точки зору, на сучасному етапі назріла потреба у закріпленні поняття міжнародної фінансової організації в тексті нормативно-правових актів України з урахуванням специфіки правового статусу, з метою уникнення непорозумінь у практиці правозастосування.

Виходячи із наведеного пропонуємо внести зміни до ст. 2 Закону України «Про міжнародні договори України» від 29.06.2004 № 1906-IV шляхом додання терміну «міжнародна фінансова організація», виклавши його у такій редакції:

Стаття 2. Визначення термінів

У цьому Законі терміни вживаються в такому значенні:

міжнародна фінансова організація – міжнародна міжурядова організація, діяльність якої врегульована міжнародними угодами та власним статутом та забезпечує реалізацію функцій, пов'язаних з організацією співробітництва суб'єктів фінансової діяльності у фінансовій сфері.

Висновки до першого розділу:

1. Обґрунтовано, що міжнародні фінанси визначаються як сукупність відносин по створенню і використанню грошових коштів (активів), необхідних для зовнішньоекономічної діяльності міжнародних компаній і країн.

Доведено, що під фінансовою діяльністю, з економічної точки зору, доцільно розуміти процес формування та ефективного використання фінансових ресурсів суб'єкта господарювання, орієнтованої на ефективне функціонування і розвиток у контексті з обраною фінансовою стратегією.

Зроблено висновок, що під фінансовою діяльністю юридична наука розуміє діяльність держави у процес формування, розподілу та використання як централізованих, так і децентралізованих коштів.

До основних ознак фінансової діяльності держави віднесено:

1. Реалізується у правовій формі.
2. Пов'язана з акумуляцією доходів і проведенням необхідних витрат, що реалізується через збір фінансових ресурсів з різних джерел (акумуляція доходів) та їх розподіл на фінансування важливих сфер і потреб суспільства (проведення витрат).
3. Державна фінансова діяльність реалізується через затверджений фінансовий план.
4. У процесі державної фінансової діяльності, здійснюється контроль за роботою державних органів, підприємств, установ щодо виконання поставлених завдань.

Обґрунтовано, що діяльність міжнародних фінансових організацій, таких як Міжнародний валютний фонд (МВФ), Світовий банк, Європейський банк реконструкції та розвитку (ЄБРР) та інші, частково відповідає ознакам державної фінансової діяльності, зазначеним вище, але з деякими особливостями та адаптаціями, що відображають їхній міжнародний та наднаціональний характер:

1. Реалізується у правовій формі: міжнародні фінансові організації діють на основі міжнародних договорів, угод та власних статутів, які мають юридичну силу

для країн-членів. Їхні операції регулюються міжнародним правом та внутрішніми положеннями, що забезпечують їх прозорість та відповідальність.

2. Пов'язана з акумуляцією доходів і проведенням необхідних витрат: ці організації займаються мобілізацією фінансових ресурсів через внески від країн-членів, кредитування та інші фінансові інструменти. Вони фінансують проекти розвитку, надають фінансову допомогу країнам, що переживають економічні труднощі, та інвестують у програми соціально-економічного розвитку.

3. Реалізується через затверджений фінансовий план: міжнародні фінансові організації розробляють багаторічні стратегії та щорічні бюджети, які визначають їхні фінансові цілі, пріоритети витрат та очікувані доходи. Ці плани затверджуються керівними органами організацій та слугують основою для їхньої діяльності.

4. Здійснюється контроль: контроль за діяльністю міжнародних фінансових організацій здійснюється на кількох рівнях, включаючи внутрішній аудит, незалежний зовнішній аудит, а також моніторинг і оцінку ефективності проектів. Країни-члени також мають право переглядати та оцінювати діяльність.

2. Аргументовано, що методи діяльності МФО доцільно класифікувати на загальні та спеціальні. До загальних методів віднесено: імперативний та рекомендаційний метод, заснований на імперативному. До спеціальних методів належать: створення публічних централізованих і децентралізованих фондів коштів; розподіл фінансових ресурсів, що формують ці фонди; використання цих ресурсів для фінансування видатків, пов'язаних з діяльністю МФО.

Зроблено висновок, що Міжнародні фінансові організації використовують подібні методи до тих, що застосовуються державами та місцевими органами управління, але адаптовані до міжнародного контексту та міжурядового співробітництва.

3. Констатовано, що суб'єктами міжнародного фінансового права є держави, міжнародні фінансові організації, транснаціональні корпорації, міжнародні асоціації та приватні особи. Вони мають певні права та обов'язки, які

регулюються міжнародним фінансовим правом, і часто користуються певними формами імунітету, особливо у випадку держав.

Вказано, що відмітною особливістю цих суб'єктів є наявність імунітету держав та, в деяких випадках, міждержавних організацій, що дозволяє їм уникати підпорядкування юрисдикції інших держав. Державний імунітет означає, що держава, її установи та представники, особливо у дипломатичній сфері, мають право не підлягати юрисдикції чи виконавчим діям інших держав. Водночас, вони також несуть обов'язок утримуватися від втручання у внутрішні справи інших держав та їх власності.

Зазначено, що правосуб'єктність міжнародних фінансових організацій та її обсяг базуються на статутах цих організацій. При цьому статут міжнародної фінансової організації як виду міжнародної організації може містити такі елементи правосуб'єктності, які стосуються повноважень організації, не передбачених статутом, але є метою, завданнями цієї організації та необхідними для виконання нею своїх функцій та повноважень. Зокрема, може відбуватися певне розширення правосуб'єктності міжнародної фінансової організації за рішенням її органів, за відсутності заперечень з боку держав-членів.

Вказано, що для міжнародних фінансових організацій характерним є введення в сферу їх правосуб'єктності «квазізаконодавчих» і «квазісудових» повноважень.

Зроблено висновок, що міжнародні фінансові організації, як суб'єкти міжнародного фінансового права, відіграють ключову роль у забезпеченні стабільності та розвитку світової економіки. Вони не лише сприяють регулюванню міжнародних фінансових потоків і інвестицій, але й вносять вклад у формування норм і стандартів міжнародного фінансового права. Їхня діяльність, регульована міжнародними угодами та власними статутами, є прикладом того, як міжнародне співробітництво може сприяти вирішенню глобальних економічних викликів.

Зазначено, що у контексті національного права, суб'єкти фінансового права зазвичай обмежуються учасниками фінансових відносин в межах певної країни, включаючи державні органи, фінансові інституції та приватних осіб. Водночас

міжнародне фінансове право виходить за межі національного регулювання, охоплюючи більш широкий спектр суб'єктів і відносин, що вимагає глобального підходу до визначення їх правового статусу та ролі в міжнародній фінансовій системі.

Аргументовано, що міжнародні фінансові організації є важливими суб'єктами міжнародного фінансового права, які повною мірою відповідають зазначеним ознакам юридичної особи. Їхня організаційна структура, майнова відокремленість, автономія та спосіб управління відповідають сучасним вимогам міжнародного права та економічної взаємодії. Ці організації відіграють ключову роль у глобальній фінансовій системі, сприяючи економічному розвитку, стабільності та співпраці між країнами.

Доведено, що діяльність МФО і відносини з державами та іншими суб'єктами регулюються особливими міжнародними нормами та стандартами, що враховують специфіку їх місії та функцій. Це підкреслює унікальність міжнародних фінансових організацій як суб'єктів міжнародного права, що володіють особливим статусом і мають важливе значення для глобальної фінансової стабільності.

Констатовано, що на сучасному етапі у науці та у вітчизняному законодавстві, немає чіткого, загальноприйнятого підходу до розуміння дефініції «міжнародна фінансова організація». Вказано, що науковці використовують різні терміни, які позначають цю правову категорію: «міжнародна валютна організація», «міжнародна фінансова організація», «міжнародна валютно-банківська організація» тощо.

Зроблено висновок, що на сучасному етапі назріла потреба у закріпленні поняття міжнародної фінансової організації в тексті нормативно-правових актів України з урахуванням специфіки правового статусу, з метою уникнення непорозумінь у практиці правозастосування.

Виходячи із наведеного запропоновано внести зміни до ст. 2 Закону України «Про міжнародні договори України» від 29.06.2004 № 1906-IV шляхом додання терміну «міжнародна фінансова організація», виклавши його у такій редакції:

Стаття 2. Визначення термінів

У цьому Законі терміни вживаються в такому значенні:

міжнародна фінансова організація – міжнародна міжурядова організація, діяльність якої врегульована міжнародними угодами та власним статутом та забезпечує реалізацію функцій, пов'язаних з організацією співробітництва суб'єктів фінансової діяльності у фінансовій сфері.

Результати дослідження, проведеного в межах цього розділу, опубліковано в таких авторських працях: [39;43;41;34;38;32].

РОЗДІЛ 2

ДІЯЛЬНІСТЬ МІЖНАРОДНИХ ФІНАНСОВИХ ОРГАНІЗАЦІЙ В РЕАЛІЗАЦІЇ ФІНАНСОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УКРАЇНИ

2.1. Роль міжнародних фінансових організацій у реалізації фінансової діяльності

У багатьох країнах світу міжнародні фінансові організації відіграють важливу роль у програмах соціально-економічного розвитку країн з економікою, що розвивається, або країн з перехідною економікою. Ця роль включає консультування щодо проектів розвитку, їх фінансування та допомогу в їх реалізації, а також характеризується широким колом країн-позичальників та донорів, кожна з яких діє незалежно.

Розв'язання багатьох глобальних питань вимагатиме міжнародного співробітництва як в економічній, так і в екологічній, правовій та політичній сферах. Ключовою глобальною інституцією, що мобілізує політичне співробітництво між державами з цих питань, є Організація Об'єднаних Націй. Мобілізація ж економічного та фінансового співробітництва, включаючи питання, пов'язані з передачею ресурсів, є одним із ключових завдань міжнародних фінансових інституцій – міжнародних фінансових організацій. Разом ООН та МФО складають основу глобальної системи управління, що діє у світі та відіграють засадничу роль у вирішенні глобальних проблем, а також розробляють основні поточні пропозиції щодо підвищення ефективності їх вирішення.

МФО – це установи, які надають фінансову підтримку та професійні консультації для діяльності з економічного та соціального розвитку в країнах, що розвиваються, а також сприяють міжнародному економічному співробітництву та стабільності. Термін «міжнародна фінансова організація» зазвичай відноситься до Міжнародного валютного фонду і п'яти банків розвитку: Групи Світового банку, Африканського банку розвитку, Азіатського банку розвитку, Міжамериканського банку розвитку і Європейського банку реконструкції та розвитку. Останні чотири з

них зосереджені на одному з регіоні і тому їх часто називають регіональними банками розвитку.

МВФ і Світовий банк, навпаки, є глобальними за своїм масштабом; вони також є спеціалізованими установами в системі ООН, але управляються незалежно від неї. Зокрема до складу групи Світового Банку входять: Міжнародний банк реконструкції та розвитку, Міжнародна фінансова корпорація, Міжнародна асоціація розвитку, Багатостороннє агентство по гарантіях інвестицій та Міжнародний центр врегулювання спірних питань щодо інвестицій [57].

Всі МФО характеризуються широким членством країн, включаючи як країни-запозичувачі, що розвиваються, так і розвинені країни-донори. Членство в Банках регіонального розвитку не обмежується країнами регіону, а включає країни з усього світу. Кожна МФО має свій незалежний юридичний та операційний статус, але оскільки значна кількість країн є членами кількох МФО, між ними підтримується високий рівень співробітництва.

Варто вказати, що усі МФО активно підтримують програми, які є глобальними за масштабом, на додаток до їхньої основної ролі у фінансуванні та наданні технічної допомоги програмам на рівні країни. Проте, окремі банки і фонди також надають кредити країнам, що розвиваються, і вони часто об'єднуються в групи як інші багатосторонні фінансові установи, а не як міжнародні фінансові організації, які, як правило, зосереджені на певних секторах чи видах діяльності. До таких організацій доцільно віднести Європейський інвестиційний банк, Міжнародний фонд сільськогосподарського розвитку, Ісламський банк розвитку, Скандинавський фонд розвитку та Північний інвестиційний банк, а також Фонд міжнародного розвитку Організації країн-експортерів нафти [113].

Ряд субрегіональних банків, створених з метою розвитку, також класифікуються як багатосторонні банки, а не як МФО, оскільки вони належать групі країн (як правило, позичальникам, а не донорам). Серед них *Corporación Andina de Fomento* (Корпорація розвитку Анд), Карибський банк розвитку, Центральноамериканський банк економічної інтеграції, Східноафриканський банк розвитку та Західноафриканський банк розвитку [111].

Деякі інші міжнародні організації, такі як Банк міжнародних розрахунків, Форум фінансової стабільності та Базельський комітет, також виконують важливу роль у міжнародній фінансовій системі, але не займаються кредитуванням та не відносяться до міжнародних фінансових організацій.

Розглянемо МФО детальніше. І почнемо з МВФ, який є спеціалізованою установою ООН із дуже широкою автономією та був створений міжнародним договором у 1945 році як центральний інститут міжнародної валютної системи – системи торгівлі валютою та валютних курсів, що дозволяє вести бізнес між країнами з різними валютами, а також для сприяння монетарному співробітництву та торгівлі, забезпечення фінансового зростання та збільшення зайнятості населення [51].

МВФ має на меті запобігати кризам у фінансовій системі шляхом заохочення країн до проведення обґрунтованої економічної політики та контролю за дотриманням ними такої політики. Це також, як випливає з його назви, фонд, який можуть використовувати учасники, які потребують тимчасового фінансування для вирішення проблем платіжного балансу. До Фонду входять 189 держав, серед яких з 1992 року й Україна, які керують організацією через Раду Директорів.

Зокрема, статутні цілі МВФ включають сприяння збалансованому розширенню світової торгівлі, стабільності обмінних курсів, уникнення конкурентної девальвації валюти та впорядкованому виправленню проблем платіжного балансу.

Для досягнення цих цілей МВФ займається такими видами діяльності:

1) здійснює моніторинг економічних і фінансових подій і політики як у країнах-членах, так і на глобальному рівні, і надає своїм членам консультації з питань політики;

2) надає кредити країнам-членам, які мають проблеми з платіжним балансом, не лише для надання тимчасового фінансування, але й для підтримки економічної адаптації та реформ, спрямованих на виправлення основних проблем;

3) надає урядам і центральним банкам своїх країн-членів технічну допомогу і підготовку кадрів у сфері фінансів [51].

МВФ також є головним форумом для обговорення не тільки національної економічної політики в глобальному контексті, а й питань, важливих для стабільності міжнародної валютно-фінансової системи. До них належать вибір країнами механізмів обмінного курсу, ризики дестабілізації міжнародних потоків капіталу, а також розробка міжнародно визнаних стандартів і кодексів для політик та інститутів.

МВФ відіграє центральну роль у вирішенні глобальних питань, пов'язаних із сприянням стабільному та відкритому глобальному економічному та фінансовому середовищу. Відбувається це шляхом нагляду за економічною політикою тих країн, які через свій розмір або критичну роль у міжнародній торгівлі чи фінансах є важливими для «здоров'я» глобальної економічної системи.

Консультації, які МВФ проводить, є інструментом для просування відповідної політики, такої як стримування внутрішніх дисбалансів, які можуть створювати ризики для світової економіки.

МВФ також стає все більш активним у багатосторонньому нагляді, наголошуючи на макроекономічних і фінансових ризиках у міру їх появи на глобальному рівні.

МВФ надає тимчасову фінансову допомогу країнам-членам, щоб полегшити коригування платіжного балансу. Так, надається фінансування розвитку країнам, що розвиваються, за допомогою:

1) довгострокових кредитів (з терміном погашення до 20 років) на основі ринкових процентних ставок. Щоб отримати фінансові ресурси для цих кредитів, вони беруть позики на міжнародних ринках капіталу та повторно кредитують уряди-позичальники в країнах, що розвиваються.

2) довгострокових кредитів (з терміном погашення від 30 до 40 років) за відсотковими ставками, значно нижчими за ринкові. Вони фінансуються за рахунок прямих внесків урядів країн-донорів.

3) грантового фінансування, в основному на технічну допомогу, консультаційні послуги або підготовку проектів.

МВФ працює над тим, щоб зробити свій нагляд більш ефективним за допомогою більш глибокого аналізу сучасних викликів у світовій фінансовій

системі, які підвищують ризик кризи або перешкоджають адаптації до глобалізації. Також сприяє міжнародному діалогу в міжнародному співтоваристві щодо багатосторонніх дій, необхідних для забезпечення глобальної фінансової стабільності [51].

А також надає фінансову підтримку країнам-членам, які зазнають тривалих труднощів з платіжним балансом. Таке кредитування допомагає стабілізувати постраждалу економіку, а також забезпечує глобальну фінансову стабільність. Стабілізаційні кредити надаються за ринковими відсотковими ставками для країн з високим і середнім рівнем доходу і на пільгових умовах для країн з низьким рівнем доходу.

Наступною організацією, яка відіграє провідну роль у сфері фінансів є Група Світового банку, яку було засновано у 1945 році на тій же міжнародній конференції, що і МВФ. Світовий банк спочатку займався в основному відбудовою країн, спустошених Другою світовою війною, після чого переключив свою основну увагу на друге завдання, яке перед ним було поставлено, а саме на економічний розвиток непромислово розвинених країн світу з метою виведення їх з бідності.

Світовий банк налічує ті самі країни, що входять до складу МВФ. Країни-учасниці представлені Радою керуючих, яка є вищим органом Банку, що визначає його політику. Група Світового банку зі штаб-квартирою у Вашингтоні складається з п'яти установ: Міжнародного банку реконструкції та розвитку, Міжнародної асоціації розвитку, Міжнародної фінансової корпорації, Багатостороннього агентства з гарантування інвестицій та Міжнародного центру з врегулювання інвестиційних спорів (ICSID) [183].

Кожна установа відіграє різну, але важливу роль у корпоративній місії групи, спрямованій на скорочення глобальної бідності та підвищення рівня життя в країнах, що розвиваються. Разом вони надають позики під низькі відсотки, безвідсоткові кредити та гранти урядам і приватному сектору в країнах, що розвиваються, на інвестиції в освіту, охорону здоров'я, інфраструктуру, зв'язок та багато інших цілей, а також послуги на підтримку цих інвестицій тощо.

МБРР зосереджується на країнах із середнім рівнем доходу та кредитоспроможних країнах з низьким рівнем доходу, тоді як МАР зосереджується на найбідніших країнах світу. МБРР кредитує тільки уряди, фінансуючи ці позики в основному за рахунок продажу облігацій з потрійним рейтингом «А» на світових фінансових ринках. Хоча МБРР отримує невелику маржу на цьому кредитуванні, більша частка його доходу надходить від надання власного капіталу. Цей капітал складається з резервів, накопичених роками, і грошей, виплачених акціонерами Світового банку [20]. Цей дохід також оплачує операційні витрати Світового банку, а частина їх була спрямована на МАР та полегшення боргового тягара.

МАР є найбільшим у світі джерелом безвідсоткових кредитів та грантової допомоги урядам найбідніших країн. Її кошти поповнюються кожні 3 роки за рахунок 40 країн-донорів. Додаткові кошти генеруються за рахунок погашення основної суми боргу за безвідсотковими кредитами на строк від 35 до 40 років. У подальшому ці кошти доступні для перекредитування. Суми кредитів МАР варіюються з року в рік, але в цілому становлять близько 40 відсотків від загального обсягу кредитування Групи Світового банку [53].

Міжнародна фінансова корпорація зосереджується на фінансуванні проектів приватного сектору, в яких вона може брати участь у капіталі на додаток до кредитування [129].

MIGA сприяє прямим іноземним інвестиціям у країни, що розвиваються, страхуючи інвесторів від політичних або некомерційних ризиків у цих країнах. ICSID є форумом для посередництва у спорах між інвесторами та урядами та консультує уряди у їхніх зусиллях щодо залучення інвестицій.

Міжамериканський банк розвитку (IDB) був заснований у 1959 році, що робить його найстарішим з регіональних банків розвитку. Вона належить 47 країнам-членам, до яких входять 26 держав Латинської Америки та Карибського басейну, США, Канада, 16 європейських країн, Ізраїль, Республіка Корея та Японія. Штаб-квартира знаходиться у Вашингтоні, округ Колумбія. У своєму регіоні IDB є основним джерелом багатостороннього фінансування проектів економічного, соціального та інституційного розвитку як у державному, так і в

приватному секторах, а також для торгівлі та програм регіональної інтеграції. Основними цілями IDB є сприяння подоланню бідності та соціальній справедливості, а також екологічно сталому економічному зростанню [128].

Для досягнення цих цілей IDB зосереджує свою роботу на чотирьох пріоритетних напрямках: сприяння конкурентоспроможності шляхом підтримки політики та програм, які підвищують потенціал розвитку країни в умовах відкритої глобальної економіки; модернізація держави шляхом посилення ефективності та прозорості державних інституцій; Інвестування в соціальні програми, які розширюють можливості для бідних верств населення; сприяння регіональній економічній інтеграції шляхом налагодження зв'язків між країнами з метою розвитку більших ринків збуту їхніх товарів і послуг.

IDB підтримує регіональні ініціативи, виробляючи інформацію та знання для обговорення політики та фінансуючи технічну співпрацю для зміцнення регіональної інтеграції. Вона надає технічну підтримку урядам з питань торгівлі та інтеграції, а також проводить інформаційно-роз'яснювальну діяльність з метою сприяння такій інтеграції.

Азіатський банк розвитку (АБР) належить 65 його членам, 47 з яких представляють регіон і 18 з інших частин світу. Вищим органом, що визначає політику, є Рада керуючих, яка збирається щорічно і складається з одного представника від кожного члена. Губернатори обирають 12 членів Ради директорів. ADB була заснована в 1966 році зі штаб-квартирою в Манілі.

Бачення АБР – це регіон, вільний від бідності. Його місія полягає в тому, щоб допомогти країнам-членам, що розвиваються, зменшити бідність і поліпшити якість життя своїх громадян за допомогою політичного діалогу, кредитів, технічної допомоги, грантів, гарантій та інвестицій в акціонерний капітал.

Діяльність АБР фінансується за рахунок облігацій, перероблених платежів за кредитами та внесків членів. Близько 70 відсотків її сукупного кредитування надходить зі звичайних капітальних ресурсів, але АБР також надає позики з кількох спеціальних фондів. До них можна віднести Азіатський фонд розвитку, який надає пільгові кредити найменш розвиненим країнам-членам. АБР також

управляє кількома трастовими фондами та каналами грантів, що надаються двосторонніми донорами своїм кінцевим отримувачам [1].

Африканський банк розвитку (AfDB) займається сприянням економічному розвитку та соціальному прогресу своїх країн-акціонерів у Африці. Заснована в 1964 році, зі штаб-квартирою в Абіджані, Кот-д'Івуар (але тимчасово розташована в Тунісі), AfDB належить 53 африканським країнам і 24 країнам Північної та Південної Америки, Європи та Азії [5].

До основних функцій AfDB можна віднести наступне: надання позик та інвестицій в акціонерний капітал для економічного та соціального розвитку регіональних країн-членів; надання технічної допомоги для підготовки та виконання проектів і програм розвитку; сприяння інвестуванню державного та приватного капіталу з метою розвитку; реагування на запити про допомогу в координації політики та планів розвитку регіональних країн-членів.

У своїй діяльності AfDB також зобов'язана приділяти особливу увагу національним і багатонаціональним проектам і програмам, які сприяють регіональній інтеграції.

Фінансові ресурси AfDB отримує з підписаного капіталу, резервів, коштів, залучених за рахунок запозичень, і накопиченого чистого доходу. Її капітал підписаний таким чином, що регіональні країни-члени займають дві третини від загальної кількості, а нерегіональні члени – одну третину.

Вищим органом, що формує політику AfDB, є її Рада керуючих, яка складається з одного губернатора від кожної країни-члена. Рада керуючих делегує багато своїх повноважень Раді директорів, яка складається з 18 виконавчих директорів: 12 представляють регіональних членів і 6 представляють нерегіональних членів. Згідно з установчою угодою AfDB, її президент повинен бути громадянином одного з регіональних членів.

AfDB надає кредити на непільговій основі за змінною ставкою кредитування, розрахованою на основі вартості її запозичення. Інші умови включають плату за зобов'язання в розмірі 1 відсотка та термін погашення до 20 років, включаючи 5-річний пільговий період. AfDB також надає фінансування розвитку на пільгових умовах своїм країнам-членам з низьким рівнем доходу, які

не можуть брати кредити на вищезазначених непільгових умовах. Гроші за такими кредитами надходять від 24 нерегіональних акціонерів у вигляді грантових внесків.

Європейський банк реконструкції та розвитку був створений у 1991 році, коли в Центральній та Східній Європі починався розпад комунізму, і ці країни потребували підтримки для розвитку нового приватного сектору в демократичному середовищі. Статут ЄБРР є унікальним серед MDB тим, що передбачає, що ЄБРР може працювати лише в країнах, які дотримуються демократичних принципів.

ЄБРР, штаб-квартира якого знаходиться в Лондоні, належить 60 країнам і 2 міжурядовим установам – Європейському Союзу і Європейському інвестиційному банку. Статутний капітал ЄБРР забезпечується його членами [20]. ЄБРР безпосередньо не використовує капітал акціонерів для фінансування своїх кредитів.

Натомість його потрійний рейтинг кредитоспроможності дозволяє їй запозичувати кошти на міжнародних ринках капіталу шляхом випуску облігацій та інших боргових інструментів за дуже вигідними ринковими ставками. Хоча його акціонери знаходяться в державному секторі, ЄБРР інвестує переважно в приватні підприємства, як правило, разом з комерційними партнерами.

Сьогодні ЄБРР використовує свої інвестиційні інструменти для побудови ринкової економіки та демократій у 27 країнах від Центральної Європи до Центральної Азії. Вона передбачає проектне фінансування для банків, галузей та окремих підприємств у формі як нових починань, так і інвестицій у існуючі компанії. Він також співпрацює з державними компаніями для підтримки приватизації, реструктуризації державних компаній та вдосконалення муніципальних послуг. ЄБРР використовує свої тісні відносини з урядами країн регіону для просування політики, яка сприятиме зміцненню бізнес-середовища.

Варто вказати, що усі МФО мають дві основні місії, які допомагають вирішувати глобальні та регіональні проблеми: розробку програми розвитку своїх країн та їх глобальні та регіональні складові. Програми країн підтримують

стратегії розвитку та інвестиційні проекти окремих країн, але в сукупності ці програми сприяють підвищенню добробуту регіону країни та світу в цілому.

Зокрема, важлива частина роботи Світового банку присвячена аналізу політики та дій розвинених країн щодо торгівлі, допомоги та полегшення боргового тягаря, враховуючи їх важливість у вирішенні цих глобальних проблем та скороченні бідності. Підтримка Банком глобальних програм розпочалася три десятиліття тому зі створення Консультативної групи з міжнародних сільськогосподарських досліджень (CGIAR), для якої Банк виступає як організатором, так і донором, а також кредитором країн, що розвиваються, для взаємодоповнюючих заходів. CGIAR, яка об'єднує провідні сільськогосподарські науково-дослідні інститути з усього світу, досягла помітних успіхів у створенні глобальних суспільних благ, таких як високоврожайні сорти сільськогосподарських культур, які є основою Зеленої економіки [114].

Світовий банк в останні роки швидко збільшив свою підтримку глобальних програм, наразі реалізується 70 різних програм, що охоплюють багато глобальних питань. Значне розширення роботи Банку з глобальних проблем почалося в кінці 1990-х років, коли Банк посилив свою орієнтацію на глобальне партнерство і пов'язану з ним діяльність з підтримки програм [182].

Ця зміна в політиці відобразила визнання Банком швидких темпів глобалізації та різке зростання уваги до питань глобальної політики в рамках співтовариства з розвитку. Багато з цих програм передбачають партнерство, орієнтоване на доставку глобальних і регіональних суспільних благ.

У вересні 2000 року Комітет з розвитку затвердив пріоритети Банку щодо підтримки глобальних суспільних благ у таких сферах: громадське здоров'я, захист глобального надбання, фінансова стабільність, торгівля та освіта.

Регіональні банки розвитку також беруть активну участь у глобальних та регіональних програмах, що охоплюють фінансову стабільність, торгівлю, навколишнє середовище, сферу здоров'я, постконфліктну допомогу та освіту. У багатьох випадках основна увага регіональних банків приділяється розвитку регіональних суспільних, зокрема вони доповнюють глобальні та регіональні зусилля Світового банку. Регіональні банки також беруть участь у допомозі своїм

регіональним членам у розбудові потенціалу для виконання зобов'язань членів за глобальними угодами [28].

Для AfDB критично важливими регіональними питаннями є постконфліктна допомога та заходи з охорони здоров'я, особливо в умовах епідемії ВІЛ/СНІДу. Для АБР ключовими питаннями є навколишнє середовище, здоров'я та знання, з особливим акцентом на тих питаннях, де існують побічні ефекти в межах регіону або його субрегіонів.

Нарешті, для ЄБРР ядерна безпека є сферою особливої уваги. Він взяв на себе провідну роль на міжнародному рівні в підтримці країн у переході від соціалізму до виведення з експлуатації ядерних потужностей, поряд з вирішенням інших екологічних зобов'язань соціалістичної епохи. Ще одним напрямком уваги є фінансова стабільність, особливо прийняття регіональними членами ЄБРР фінансових стандартів, що лежать в основі ринкових економік [20].

Після закінчення Другої світової війни в 1947 році набула чинності Генеральна угода з тарифів і торгівлі (ГАТТ), яка регулювала питання торгівлі і тарифів на глобальному рівні. У 1980-х роках, коли технології стали домінуючим двигуном економічного зростання, вимога транснаціональних корпорацій, які є головними генераторами технологій, до ефективного механізму всесвітнього захисту власності та суворого дотримання прав власності набрала обертів. Вони мали повну й активну підтримку своїх урядів.

Розвинені країни і міжнародні організації розглядали захист власності як основний фактор зростання світової торгівлі і зробили його важливим предметом обговорення в рамках ГАТТ в так званому Уругвайському раунді переговорів. Уругвайський раунд розпочався в 1986 році і після інтенсивних дебатів, що тривали протягом восьми років, завершився 18 квітня 1994 року підписанням Заключного акту в Марракеші, Марокко.

Таким чином, Світова організація торгівлі (ВТО) виникла в Марракеші. Основною метою СОТ є забезпечення безперервного і повного потоку світової торгівлі. СОТ є єдиною міжнародною організацією, що займається глобальними правилами торгівлі між державами.

ГАТТ, який зазнав серйозного перегляду в результаті переговорів, тепер є основним зведенням правил СОТ для торгівлі товарами. Набули чинності нові правила щодо торгівлі послугами, аспектів інтелектуальної власності, вирішення спорів та перегляду торговельної політики. Всі члени СОТ підлягають періодичному перегляду своєї торговельної політики з метою забезпечення прозорості та дотримання угоди СОТ.

СОТ займається питаннями, пов'язаними з торгівлею між країнами і прагне розробити загальновизнані правила глобальної торгівлі. Вона виступає за лібералізацію торгівлі і служить форумом, де ведуться переговори щодо глобальних торговельних угод і вирішуються і врегульовані торговельні суперечки між країнами-членами.

Угоди СОТ є правовими базовими нормами, що зобов'язують країни-члени при здійсненні міжнародної торгівлі – національна торговельна політика повинна дотримуватися і залишатися в межах, встановлених цими угодами. Цілі угод полягають у двох аспектах: забезпечити вільний потік світової торгівлі без небажаних побічних ефектів і дозволити урядам досягати соціальних та екологічних цілей.

Для вільного потоку торгівлі необхідно швидко усунути перешкоди: знизити митні збори, скасувати квоти, скасувати субсидії та не встановлювати нетарифні бар'єри. СОТ прагне створити прозору, засновану на правилах систему глобальної торгівлі, де всі повинні дотримуватися узгоджених правил. Вона має ефективну систему вирішення спорів, яка покликана викликати впевненість серед членів щодо справедливого механізму та нейтральних процедур для забезпечення швидкого вирішення спорів.

Можна згадати, чим СОТ відрізняється від своєї попередниці – Генеральної угоди з тарифів і торгівлі (ГАТТ). По-перше, як випливає з назви, ГАТТ був угодою між договірними сторонами, а не міжнародною організацією, яка переконливо регулювала світову торгівлю.

По-друге, ГАТТ займалася торгівлею товарами, але угоди СОТ додатково охоплюють торгівлю послугами, а також торгівлю інтелектуальною власністю. Предметами різних угод в рамках СОТ є: сільське господарство, текстиль та одяг,

банківська справа, телекомунікації, державні закупівлі, промислові стандарти та безпека продукції, правила санітарії харчових продуктів, інтелектуальна власність.

Відмінними рисами СОТ є:

1. На відміну від ГАТТ, вона є юридичною особою.
2. На відміну від Міжнародного валютного фонду (МВФ) і Світового банку (СБ), він не є агентом Організації Об'єднаних Націй.
3. На відміну від МВФ і Світового банку, тут немає зваженого голосування, але всі члени СОТ мають рівні права.
4. На відміну від ГАТТ, угоди в рамках СОТ є постійними і обов'язковими для країн-членів.
5. На відміну від ГАТТ, система врегулювання спорів СОТ базується не на розширювальному, а на автоматичному механізмі. Він також є швидшим і обов'язковим для учасників. Таким чином, СОТ є потужним органом.
6. На відміну від ГАТТ, підхід СОТ ґрунтується на правилах і обмежений у часі. На відміну від ГАТТ, СОТ мають більш широке охоплення. Він охоплює торгівлю товарами, а також послугами.
7. На відміну від ГАТТ, СОТ зосереджуються на торговельних аспектах прав інтелектуальної власності та низці інших питань угод.

Отже, СОТ – це організація, відповідальна за лібералізацію торгівлі. Це форум для переговорів щодо торговельних угод для різних урядів. Це місце, де вирішуються торговельні суперечки. Це місце, куди уряди, які є членами, звертаються, щоб вирішити торговельні проблеми, з якими вони стикаються. Внесок міжнародних фінансових організацій, який вони зробили у вирішення глобальних проблем, загальноновизнано світовою спільнотою.

Тим не менш, майже всі зацікавлені сторони – акціонери розвинених країн і країн, що розвиваються, науковці та аналітичні центри, організації громадянського суспільства та бізнес-лідери – все більше очікують, що МФО повинні робити ще більше у фінансовій сфері, що зумовлює питання про роль, яку вони можуть відігравати в управлінні глобальними проблемами. Було висунуто багато пропозицій щодо реформування МФО [110]. МФО погоджуються з тим, що

реформи необхідні, якщо їхні акціонери очікують, що вони відіграватимуть дедалі більшу роль у питаннях регіонального та глобального розвитку.

Питання пов'язані з тим, якою мірою МФО сприймаються як неупереджені учасники, враховуючи, що їхня структура та повноваження щодо прийняття рішень залежать від розвинених (заможних) країн. Окремі дослідники вважають, що розвинені країни, особливо Сполучені Штати та європейські країни, мають надмірний вплив на політику міжнародних фінансових організацій, політичні консультації та розподіл коштів [110].

З цієї точки зору, їхній вплив настільки великий, що порадам МФО не можна довіряти як неупередженим, а радше вони заражені політичною та ідеологічною упередженістю.

Що стосується гарантій належного використання коштів, усі МФО мають політику та процедури для запобігання шахрайству та корупції, а також для захисту людей та природних ресурсів, які можуть загрожувати проектам, які вони фінансують. Однак МФО визнали, що в цій сфері є куди докладати більше зусиль і робити краще, і вони розпочали зусилля з удосконалення та гармонізації своїх політик з метою підвищення ефективності цих політик.

У середньостроковій стратегії МВФ також викладено кілька пропозицій щодо підвищення ефективності організації за кількома напрямками: країновий та глобальний нагляд для сприяння глобальній фінансовій стабільності; запобігання та врегулювання кризових явищ на ринках, що формуються; а також роль МВФ у країнах з низьким рівнем доходу у сприянні стабільному макроекономічному середовищу, що сприяє економічному зростанню та скороченню бідності [182].

Доцільно зазначити, що обумовленість є стандартною ознакою процедури кредитування, що надаються МФО. Як правило, це стосується дій, які позичальник повинен вчинити, щоб отримати кредит. Недотримання цих умов може призвести до призупинення, анулювання або відмови від кредитування. Мета обумовленості полягає в тому, щоб гарантувати, що позичальники вживають необхідних дій як з точки зору політики, надання технічних ресурсів, впровадження, так й захисних заходів для досягнення запланованих результатів розвитку.

Більшість спостерігачів погоджуються з тим, що для ефективної реалізації проектів розвитку необхідні умови, пов'язані із закупівлями, фінансовим бухгалтерським обліком, аудитом, екологічними питаннями, переселенням та організаційними змінами. Насправді, така обумовленість завжди була частиною допомоги з розвитку, і є відповіддю на адвокацію з боку громадських організацій щодо екологічних питань та прав людини.

Суперечливими питання у цьому аспекті є ті, що стосуються переважно політичних та інституційних реформ, таких як приватизація, лібералізація торгівлі та руху капіталу, скасування субсидій та обмеження державних витрат. Останнім часом це називається кредитування політики розвитку або кредитування бюджетної підтримки від МФО.

Критики стверджують, іноді на основі достовірних доказів, що цей тип обумовленості не спрацював і іноді приніс більше шкоди, ніж користі. Вони також стверджують, що деякі умови є лише спробою нав'язати західну політику вільного ринку країнам, що розвиваються, там, де вона не є ані доречною, ані бажаною [107].

МФО в цілому погоджуються з тим, що політична та інституційна обумовленість найбільш ефективна, коли вона підтримує реформи, в яких країна вже бере на себе провідну роль, і що вона неефективна, коли немає або немає політичної волі для проведення реформ.

У той же час, перед міжнародними фінансовими організаціями постає завдання оцінити, чи дійсно запропоновані країною реформи усувають ключові викривлення політики, що перешкоджають справедливому (на користь бідних) зростанню, і чи дійсно позичальник прагне до реформ. Без такої реформи не можуть бути досягнуті цілі розвитку, які підтримуються кредитуванням, звідси і обумовленість [99].

МФО починають застосовувати більш гнучкий підхід до умовності. Вони шукають більше доказів прихильності позичальників до реформ і винагороджують вже проведені реформи. Крім того вони зменшують середню кількість умов на одну кредитну операцію, більше зосереджуються на довгострокових інституційних питаннях і на діях, які є найбільш критичними для

досягнення результатів. Вони також підвищують прозорість та заохочують громадську дискусію щодо необхідності реформ [146].

Варто вказати, що участь МФО у процесі підтримки України в процесі війни та планів щодо подальшої підтримки у повоєнній відбудові неможливо переоцінити.

Зокрема, Український фонд Європейського Союзу є дієвим механізмом підтримки, призначеним для надання допомоги Україні у її зусиллях з відновлення, реконструкції та модернізації з 2024 по 2027 рік.

Ця ініціатива підкреслює прихильність ЄС до підтримки України на тлі триваючої війни та на її шляху до членства в ЄС. Фонд надає до 50 мільярдів євро фінансової підтримки, структурованої навколо трьох основних стовпів: пряма фінансова підтримка, конкретна інвестиційна структура та допомога з приєднанням [168].

Український фонд Європейського Союзу має кілька ключових цілей, спрямованих на підтримку України, серед них:

- 1) Відновлення та реконструкція: відновлення життєво важливої інфраструктури та відродження економіки.
- 2) Модернізація: підвищення стійкості суспільства та узгодження з європейськими стандартами.
- 3) Фінансова підтримка: забезпечення безперервності основних послуг.
- 4) Мобілізація інвестицій: сприяння інвестиційним потокам для швидкого відновлення економіки.
- 5) Соціальна підтримка: пом'якшення гуманітарного впливу війни та сприяння соціальній згуртованості.

Ці цілі покликані допомогти Україні відновитися, побудувати більш стійке та сучасне суспільство та наблизитися до членства в ЄС. Приватні інвестори мають унікальну можливість взаємодіяти з Україною, зокрема через його інвестиційну структуру:

- 1) Інвестиційні можливості: Фонд спрямований на залучення та мобілізацію інвестицій у приватний сектор України, створюючи можливості для приватних інвесторів брати участь у економічному відновленні та зростанні країни. Сюди

входять такі сектори, як інфраструктура, енергетика, технології, сільське господарство та інші.

2) Стабільне фінансове середовище: з підтримкою до 50 мільярдів євро, Фонд забезпечує стабільне фінансове середовище, зменшуючи ризики для приватних інвестицій. Підтупування ЄС забезпечує рівень передбачуваності та безпеки, який може бути привабливим для інвесторів.

3) Стимули для реформ: Фонд підтримує Україну у впровадженні подальших необхідних реформ, які можуть створити більш сприятливе бізнес-середовище. Це включає вдосконалення управління, прозорості та нормативно-правової бази.

4) Доступ до ринків ЄС: Оскільки Україна більш тісно узгоджується зі стандартами ЄС і рухається до членства в ЄС, інвестори можуть отримати вигоду від легшого доступу до більш широкого європейського ринку.

Проте звісно є певні обмеження та передумови, зокрема інвестиції повинні відповідати стандартам та цінностям ЄС, включаючи повагу до демократичних механізмів, верховенства права та прав людини. Крім того Фонд включає суворі механізми нагляду для забезпечення належного використання коштів. Це включає регулярні аудити та звітність - для протидії шахрайству, корупції та конфлікту інтересів. Фінансова підтримка залежить від прогресу України у виконанні свого плану відновлення та реформ. Це означає, що інвестори повинні знати про політичний та економічний ландшафт та про те, як це може вплинути на їхні інвестиції.

Український фонд пропонує структурований підхід для приватних інвесторів до отримання фінансування для своїх проєктів, в першу чергу через Інвестиційну рамку України (UIF). Фінансування здійснюється через різні МФО та двосторонні агентства з розвитку. Ці установи відіграють вирішальну роль у реалізації проєктів та наданні необхідної фінансової підтримки.

Кілька банків та фінансових установ Європи вже публічно оголосили про свою участь у Фонді. Ключові гравці включають:

- Європейський інвестиційний банк (ЄІБ): ЄІБ зобов'язався підтримати Український фонд, надаючи фінансову підтримку та гарантії. Вони беруть участь у різних програмах ризиків для заохочення інвестицій в Україну;

- Європейський банк реконструкції та розвитку (ЄБРР) бере активну участь, пропонуючи фінансову підтримку та інструменти розподілу ризиків для полегшення інвестицій;

- Міжнародна фінансова корпорація (IFC) – частина Групи Світового банку, IFC також бере участь у наданні фінансової підтримки та гарантій в рамках Фонду України;

- Kreditanstalt für Wiederaufbau (KfW) – Німецький банк розвитку KfW оголосив про свою підтримку Українського фонду, зосереджуючись на наданні гарантій та фінансової допомоги інвесторам;

- Bank Gospodarstwa Krajowego (BGK) – Національний банк розвитку Польщі, BGK, бере участь, пропонуючи фінансову підтримку та гарантії для заохочення інвестицій.

11 червня 2024 року під час конференції з відновлення України в Берліні Європейська комісія підписала нові гарантії та грантові угоди на суму 1,4 мільярда євро. Ці угоди є частиною UIF і призначені для підтримки відновлення України та залучення інвестицій приватного сектора. Угоди включають 1 мільярд євро кредитних гарантій та 400 мільйонів євро змішаних фінансових грантів, зосереджуючись на енергетичній інфраструктурі, транспорті та підтримці МСП [166].

Український фонд Європейського Союзу представляє надійну основу для підтримки відновлення та розвитку України, пропонуючи суттєві можливості для приватних інвесторів. Відповідно до стандартів ЄС та використовуючи стабільність та передбачуваність, що надаються Фондом, інвестори можуть відігравати вирішальну роль у відродженні економіки України.

Крім того, використовуючи підтримку міжнародних фінансових установ, інструменти розподілу ризиків та змішані варіанти фінансування, інвестори можуть отримати доступ до значних фінансових ресурсів. Залучення банків ще

більше полегшує потік коштів і зменшує фінансові ризики, що робить його привабливою можливістю для тих, хто хоче інвестувати в майбутнє України [174].

Варто вказати, що виконавча рада Міжнародного валютного фонду 18 жовтня 2024 року завершила п'ятий перегляд домовленості EFF для України, що дозволить владі залучити 1,1 мільярда доларів США (SDR 834.9), які будуть спрямовані на бюджетну підтримку. Це доведе до загальної суми виплат за програмою, що підтримується МВФ, до 8,7 мільярдів доларів США.

48-місячна угода EFF для України з доступом до 11,6 мільярда СПЗ (еквівалент 15,5 мільярда доларів США, або близько 577 відсотків квоти), була затверджена 31 березня 2023 року і є частиною пакету підтримки України на суму 151,4 мільярда доларів США. Програма влади, що підтримується МВФ, допомагає закріпити політику, яка підтримує фіскальну, зовнішню та макрофінансову стабільність у час виключно високої невизначеності. EFF має на меті підтримати відновлення економіки, посилити управління та зміцнити інститути з метою сприяння довгостроковому зростанню в контексті реконструкції та шляху України до вступу до ЄС.

Виконавча рада Міжнародного валютного фонду дійшла висновку, що всі критерії ефективності та критерії безперервної кількісної ефективності та орієнтовні цілі були виконані. Україна впровадила попередні дії для огляду та завершила структурні орієнтири, що стосуються податкових привілеїв, державних компаній, які постраждали від війни, митної реформи та управління державними інвестиціями, підкресливши свою постійну прихильність амбітному порядку денному реформ.

Після обговорення України Виконавчою радою пані Крісталіна Георгієва, керуючий директор МВФ, опублікувала таку заяву [134]:

1. Війна Росії в Україні продовжує приносити Україні руйнівні соціальні та економічні збитки. Незважаючи на війну, макроекономічна та фінансова стабільність зберігається завдяки вмілому розробці політики з боку української влади, а також значної зовнішньої підтримки. Економіка залишалася стійкою, незважаючи на значну шкоду енергетичній інфраструктурі.

2. Всі кількісні критерії ефективності були виконані. Програма залишається повністю профінансованою з сукупним зовнішнім фінансовим конвертом у розмірі 151 мільярда доларів США на базовому визначенні та 187 мільярдів доларів США у зниженні протягом 4-річного періоду програми, включаючи нові зобов'язання від ініціативи «Позики на прискорення надзвичайних доходів для України» (ERA).

3. Подальше зміцнення середньострокового бюджетування, рамок фінансових ризиків та прозорості, а також управління державними інвестиціями має продовжуватися.

21 червня 2023 року МФО продовжують підготовку до підтримки реконструкції України, а Європейський банк реконструкції та розвитку (ЄБРР) та фінансові установи розвитку (DFI) з усього світу підписують Меморандум про взаєморозуміння, щоб забезпечити основу для співпраці при здійсненні спільних інвестицій в Україні, переважно в приватному секторі.

Ця угода, підписана сьогодні під час Конференції з відновлення України в Лондоні, виконує початкове зобов'язання ЄБРР та DFI G7 щодо створення інвестиційної платформи України, оголошеної під час зустрічі G7 у Токіо минулого місяця, до якої тепер приєднуються нові учасники, щоб довести загальну кількість учасників до 19.

Фінансові потреби України в період реконструкції величезні і виходять за рамки будь-якої окремої установи. Приватний сектор відіграватиме вирішальну роль у відновленні української економіки. Як наслідок, необхідна ретельна координація між партнерами України, щоб максимізувати ефективність та вплив їхніх втручань.

Спираючись на Заяву лідерів G7 про допомогу Україні та Заяву лідерів G7 щодо України (19 травня 2023 року), ЄБРР та DFI-учасники домовилися про те, як вони можуть працювати разом, щоб сприяти відновленню України.

Завдяки Меморандуму про взаєморозуміння підписанти раді співпрацювати для підвищення масштабу, ефективності та якості зусиль з відновлення в Україні та країнах, що знаходяться в сусідніх з Україною, які негативно постраждали від російської війни в Україні.

Інвестиційна платформа ЄБРР-G7 DFI-EDFI Україна буде спрямована на сприяння співфінансуванню між установами-учасниками шляхом зміцнення співпраці та обміну інформацією для допомоги у відновленні України з акцентом переважно на приватний сектор.

ЄБРР є найбільшим інституційним інвестором в Україні, і тому відіграє чітку та важливу роль в країні. Враховуючи свої навички, відносини та операційний досвід у регіоні, вона виступатиме провідною установою для спільного інвестування в рамках новоствореної інвестиційної платформи.

Партнери, в тісних консультаціях з відповідними урядами, сприятимуть заходам щодо усунення розриву у фінансуванні реконструкції, особливо шляхом співпраці з приватним сектором. Їх метою буде сприяння відновленню економіки, промисловості та інфраструктури та відновленню засобів до існування людей в Україні, а також стабільності в міжнародному співтоваристві.

19 підписантів Меморандуму про взаєморозуміння:

- Європейський банк реконструкції та розвитку;
 - British International Investment Plc;
 - Депозитний та престижний депозит S.P.A.;
 - Deg - Deutsche Investitions-Und Entwicklungsgesellschaft MbH;
 - Інститут фінансів розвитку Канади (Dfic) Inc.;
 - Японський Банк Міжнародного Співробітництва;
 - Японське агентство міжнародного співробітництва;
 - Societe De Promotion Et De Participation Pour La Cooperation Economique S.A.;
 - Міжнародна корпорація з фінансування розвитку США;
 - Бельгійська Інвестиційна компанія для країн, що розвиваються S.A.;
 - Compañía Española De Financiación Del Desarrollo, Cofides, S.A., S.M.E.;
- Фіннфонд;
- Інвестиційний фонд для країн, що розвиваються;
 - Нідерландський Фінансовий Меацхап Для Нових Держав N.V.;
 - Норфунд;

-Oesterreichische Entwicklungsbank Ag; Sociedade Para O Financiamento Do Desenvolvimento, Instituicao Financeira De Credito, Sa;

-Швейцарський Інвестиційний фонд для ринків, що розвиваються;

-Swedfund International Ab.

Отже, унікальна перевага міжнародних фінансових організацій та внесок, який вони зробили у вирішення глобальних проблем, визнано міжнародним співтовариством. Тим не менш, майже всі зацікавлені сторони – акціонери розвинених країн і країн, що розвиваються, науковці та аналітичні центри, організації громадянського суспільства та бізнес-лідери – все більше очікують, що МФО повинні робити ще більше в цій сфері. Проте ряд занепокоєнь щодо МФО піднімає питання про роль, яку вони можуть відігравати в управлінні глобальними проблемами. Доцільно зазначити, що було висунуто багато пропозицій щодо реформування МФО. Самі МФО погоджуються з тим, що реформи необхідні, якщо їхні учасники очікують, що вони відіграватимуть дедалі більшу роль у питаннях регіонального та глобального розвитку.

2.2. Участь міжнародних фінансових організацій у процесі управління зовнішнім боргом України

Зовнішній державний борг відіграє надзвичайно важливу роль у забезпеченні стабільності фінансово-економічної системи та боргової безпеки країни. У воєнний час зовнішній державний борг України значною мірою формується безсистемно, зумовлений необхідністю швидкого фінансування поточних видатків бюджету. Відсутність системного підходу до управління зовнішнім державним боргом призвела до накопичення значного його обсягу.

Варто вказати, що участь міжнародних фінансових організацій у процесі управління зовнішнім боргом України, зокрема взаємовідносини нашої держави з МФО, регламентовано Законом України «Про вступ України до Міжнародного валютного фонду, Міжнародного банку реконструкції та розвитку, Міжнародної фінансової корпорації, Міжнародної асоціації розвитку та Багатостороннього агентства по гарантіях інвестицій» [64]. Відповідно до вказаного нормативно-

парового акту визначаються особливості вступу, взаємодії з МФО, порядок співпраці тощо.

За даними Міністерства фінансів України у 2023 році Україна отримала зовнішнє фінансування на загальну суму 42,5 млрд дол. США, з яких 11,6 млрд дол. США (або 27 %) – це безповоротна грантова допомога. Грантову допомогу надали такі країни: США, Японія, Норвегія, Німеччина, Іспанія, Фінляндія, Швейцарія, Ірландія, Бельгія, Ісландія. Довгострокове пільгове кредитне фінансування залучено на загальну суму 30,9 млрд дол. США, зокрема від ЄС (19,5 млрд дол. США), МВФ (4,5 млрд дол. США), Японії (3,4 млрд дол. США), Канади (1,8 млрд дол. США), Великобританії (1 млрд дол. США), Світового банку (660 млн дол. США), Іспанії (50 млн дол. США). Кошти від Європейського Союзу були залучені в рамках макрофінансової допомоги. Кредити в рамках програм макрофінансової допомоги ЄС мають 35-річний строк погашення (включно з 10-річним пільговим періодом), а витрати на їх обслуговування відшкодовуються ЄС [7].

Структура зовнішнього державного боргу України станом на кінець 2022 року у складі заборгованості за позиками від міжнародних фінансових організацій понад 40% складала борг перед фондами Європейського Союзу (452,22 млн дол.), борг перед МВФ становив 234,07 млн дол. Проте, Україна також мала інші зобов'язання перед МВФ на суму 153,6 млн дол. Таким чином, загальна заборгованість перед провідною міжнародною фінансовою інституцією складала на кінець 2022 року 388,3 млн дол., або 16,7% від сукупного зовнішнього боргу держави [13].

Станом на кінець 2023 року середньозважена вартість державного та гарантованого державою боргу становила 6,24 %, що на 1,4 відсоткових пунктів менше порівняно з попереднім роком. При цьому збільшився протягом минулого року середньозважений термін до погашення державного та гарантованого боргу України на понад 2 роки – до 10,56 років. Станом на 31 грудня 2023 року державний та гарантований державою борг України становив 5519,5 млрд грн, або 145,3 млрд дол. США. В розрізі кредиторів левову частку державного та гарантованого боргу становлять пільгові позики, одержані від міжнародних

фінансових організацій (МФО) та урядів іноземних держав [7]. Показники 2024 року можна побачити на рисунку 1.

Державний та гарантований державою борг України в 2024 р. (млн. грн.)

	загальний борг	зовнішній борг	внутрішній борг
на 31.12.2023	5 519 483,9 +7.8%	3 862 987,6	1 656 496,3
на 31.01.2024	5 488 047,3 -0.6%	3 817 649,8	1 670 397,5
на 29.02.2024	5 490 098,4 +0.0%	3 824 714,5	1 665 383,9
на 31.03.2024	5 924 253,8 +7.9%	4 239 526,2	1 684 727,6
на 30.04.2024	6 010 422,3 +1.5%	4 298 920,3	1 711 502,0
на 31.05.2024	6 115 263,5 +1.7%	4 410 115,9	1 705 147,6
на 30.06.2024	6 167 972,6 +0.9%	4 456 377,7	1 711 594,9
на 31.07.2024	6 374 089,1 +3.3%	4 633 078,9	1 741 010,2
на 31.08.2024	6 371 687,6 0.0%	4 621 215,7	1 750 471,9
на 30.09.2024	6 404 002,0 +0.5%	4 612 991,3	1 791 010,7
на 31.10.2024	6 413 569,8 +0.1%	4 584 489,9	1 829 080,0

Рис.1 Державний та гарантований борг України станом на 2024 рік [16]

У межах членства України в міжнародних фінансових організаціях Національний банк України активно співпрацює з такими установами: Міжнародний валютний фонд, Група Світового банку, Європейський банк реконструкції та розвитку, Чорноморський банк торгівлі та розвитку, Європейський інвестиційний банк [77]. Під системою управління державним боргом слід розуміти сукупність заходів, що вживаються державою для визначення необхідності та умов залучення, утримання та погашення державних кредитів для забезпечення суспільних інтересів, дотримуючись при цьому пріоритету економічної безпеки держави [156].

Російська військова агресія має руйнівний вплив на фінансову та економічну стабільність України. Збільшення військових видатків, збільшення державних видатків та зниження доходів призвели до збільшення зовнішнього державного боргу, оскільки уряд шукає додаткові шляхи фінансування цих витрат. Співпраця з міжнародними кредиторами, переговори щодо реструктуризації боргу та розробка довгострокових стратегій співробітництва є необхідними для ефективної системи управління зовнішнім державним боргом. Тому ефективна система управління зовнішнім державним боргом є важливою для забезпечення фінансово-економічної стабільності країни в умовах воєнного часу. Водночас така система управління має забезпечувати захист національних інтересів, раціональне використання боргових ресурсів для фінансування стратегічних потреб країни, забезпечувати стабільність валютного курсу, залучати нові джерела фінансування, мінімізувати ризики, пов'язані зі збільшенням зовнішнього державного боргу [79].

Крім того, країна потребує економічної реабілітації та відновлення після завершення війни. Ефективна система управління зовнішнім державним боргом має допомогти країні відновитися, залучити інвестиції та забезпечити сталий розвиток. Тому важливо модифікувати існуючу систему управління зовнішнім боргом в Україні з урахуванням воєнних реалій для забезпечення післявоєнної боргової стабільності, захисту національних інтересів, посилення міжнародної співпраці та економічного відновлення країни.

Україна розраховує отримувати кошти від МВФ, США, ЄС та інших країн G7. Проте варто вказати, що частка зовнішнього державного боргу в загальному ВВП вже сягнула більше 50%, що свідчить про значне зовнішнє боргове навантаження та необхідність системного підходу до управління зовнішнім державним боргом [23].

Разом з тим, слід зазначити, що важливість та необхідність розробки структурно-логічної схеми управління зовнішнім державним боргом у воєнний час зумовлена тим, що динаміка зовнішнього державного боргу України не є однорідною, а має кілька пікових періодів, що свідчить про несистемність накопичення зовнішнього боргу та його хаотичне залучення на основі необхідності погашення поточних бюджетних видатків.

В умовах війни головною метою ефективної системи управління зовнішнім державним боргом є управління зовнішніми борговими зобов'язаннями країни з урахуванням виняткових викликів та питань, які можуть виникнути. Наразі основним завданням системи управління зовнішнім державним боргом є забезпечення фінансової стабільності в умовах воєнного часу. Це передбачає вжиття заходів щодо погашення боргових зобов'язань, збереження фінансових ресурсів, уникнення неплатоспроможності навіть у складних обставинах конфлікту та створення ефективного механізму моніторингу фінансових потоків для забезпечення фінансової стабільності.

Система має бути спрямована на мінімізацію ризиків, пов'язаних із борговими зобов'язаннями під час війни. Іншими словами, вона має бути тісно пов'язана з системою управління ризиками країни. Крім того, система управління зовнішнім державним боргом має бути спрямована на залучення іноземного фінансування, проведення переговорів з кредиторами, створення нових механізмів фінансування та визначення альтернативних джерел фінансування.

На початковому етапі російського вторгнення стало очевидним, що відновлення України потребує величезних ресурсів та створення другого плану Маршалла. Попередня оцінка необхідних витрат перевищує 765 млрд доларів США до 2032 року, включаючи зовнішній борг як основне джерело фінансування Плану.

Іншими важливими передумовами функціонування системи управління зовнішнім державним боргом є:

- 1) мінімізація негативного впливу боргових зобов'язань на економіку країни. Досягнення цієї мети може передбачати перегляд умов погашення боргу, перерозподіл фінансових ресурсів, залучення додаткових фінансових джерел та розробку спеціальних програм підтримки економіки в умовах воєнного часу;

- 2) ефективне використання фінансових ресурсів у воєнний час, що потребує пріоритезації та раціонального розподілу за важливістю та необхідністю. Система має дати змогу ефективно використовувати боргові кошти для фінансування військових потреб, гуманітарних акцій, відновлення інфраструктури та соціального розвитку [61].

Управління зовнішнім державним боргом в Україні в умовах війни потребує спеціальної системи, яка охоплює відповідні підсистеми, принципи, функції, об'єкти та методи, розроблені для подолання викликів, спричинених воєнним станом. Така система включає в себе три наступні підсистеми, які є надзвичайно важливими в кризових умовах.

1. Підсистема планування та реагування на кризові ситуації, яка передбачає розробку антикризових планів управління зовнішнім державним боргом. Це включає розробку кризових планів управління боргом, які передбачають потенційні наслідки війни та пропонують шляхи їх вирішення. Цей процес включає підготовку стратегій для реагування на зміни в економічному, фінансовому та політичному ландшафті. Крім того, він передбачає аналіз ризиків, пов'язаних зі змінами в політичній, економічній та фінансовій ситуації внаслідок війни, та визначення пріоритетів погашення боргу. Такий підхід забезпечує збалансоване управління боргом, особливо в умовах обмеженості ресурсів.

2. Підсистема врегулювання зовнішньої заборгованості, яка передбачає вивчення можливості реструктуризації зовнішнього державного боргу з метою зменшення фінансового тиску в умовах воєнного часу. Це можуть бути переговори з кредиторами про зміну умов кредитування, терміну погашення та інших параметрів боргових зобов'язань. Важливо шукати та залучати різні джерела фінансування, щоб зменшити ризики та залежність від одного джерела. Це може включати отримання фінансування від різних країн, міжнародних фінансових організацій та ринків капіталу.

3. Підсистема забезпечення міжнародного співробітництва, яка передбачає дипломатичні зусилля щодо співпраці з міжнародними партнерами, кредиторами та інвесторами для забезпечення підтримки та полегшення управління зовнішнім державним боргом у воєнний час. Дипломатичні переговори можуть включати обговорення реструктуризації боргу, отримання нових фінансових джерел та пошук підтримки з боку міжнародних організацій.

Крім того, це передбачає контроль за використанням коштів: створення ефективної системи контролю за коштами, виділеними на управління зовнішнім державним боргом у воєнний час, є критично важливим [122].

Міжнародне співробітництво відіграє вирішальну роль у ефективному управлінні зовнішнім державним боргом у воєнний час. Співпраця та обмін інформацією з міжнародними партнерами не лише сприяють прийняттю більш обґрунтованих рішень, але й сприяють побудові більш стійкої стратегії управління боргом.

Успішне управління боргом ґрунтується на прозорій комунікації та звітності, а також своєчасному моніторингу та аналізі для прийняття обґрунтованих рішень щодо реагування на зміни. У сукупності ці фактори забезпечують фінансову стабільність та знижують ризики під час війни. Важливо зазначити, що управління зовнішнім державним боргом у воєнний час потребує гнучкості, адаптації та контекстно-залежних рішень, адже кожна ситуація унікальна[97].

Система управління зовнішнім державним боргом під час війни в Україні потребує унікального підходу, який міг би охоплювати такі додаткові підсистеми: підсистему кризового планування та реагування, підсистему врегулювання зовнішнього боргу та підсистему забезпечення міжнародного співробітництва. Це дозволить окреслити вектор трансформації системи управління зовнішнім боргом у період воєнного стану в Україні [122].

Проте варто у цьому розрізі доцільно вказати на вагому участь міжнародних фінансових організацій у процесі управління зовнішнім боргом України. Так, Світовий банк, Міжнародний валютний фонд та інші міжнародні фінансові організації надають екстрену допомогу Україні і розробляють короткострокові та середньострокові стратегії допомоги.

Уряд Сполучених Штатів підтримує ці зусилля через лідерство США в МФО та через додаткові двосторонні угоди. Зокрема адміністрація Байдена запросила нове фінансування для міжнародних фінансових установ на 2022 фінансовий рік у рамках екстреного додаткового бюджетного запиту для України, який був включений у H.R. 7691, який був підписаний 21 травня 2022 року. Варто вказати, що Україна є реципієнтом програм МВФ з 2015 року. До вторгнення Росії у 2022 році МВФ мав кредит для України на суму 5 мільярдів доларів, який було продовжено до червня 2022 року.

Програма кредитування була затверджена в червні 2020 року, щоб допомогти українській владі подолати пандемію коронавірусної хвороби 2019 (COVID-19) та впровадити різні економічні реформи. Після вторгнення в лютому 2022 року Україна скасувала свою вже існуючу програму та звернулася за швидкою надзвичайною допомогою з боку МВФ. 8 березня 2022 року МВФ схвалив пакет допомоги на \$1,4 млрд, щоб допомогти Україні впоратися з економічним шоком від російського нападу.

Україна, підписавши чотирирічну програму з МВФ, зараз замінює 10 мільярдів доларів боргу перед МВФ (борг, який був понесений до війни за ставкою 2 або 3 відсотки річних) на інший кредит МВФ у розмірі 15,6 мільярдів доларів (з процентними ставками близько 8,5 відсотка річних). В результаті, вже в 2024 році Україні, крім погашення основної суми кредиту за старими програмами МВФ, доведеться заплатити близько 900 мільйонів доларів відсотків для обслуговування боргів МВФ. За підрахунками, отримавши 5,4 млрд доларів кредитів від МВФ у 2024 році, Україні потрібно буде збільшити платежі за обслуговування боргу в 2025 році до 1,1-1,2 мільярда доларів [179].

На відміну від традиційного кредитування МВФ, фінансування у березні 2022 року здійснюється через Інструмент швидкого фінансування МВФ (RFI), який надає швидшу допомогу за нижчими відсотковими ставками для подолання термінової кризи за попередніми економічними перспективами. Ще одним варіантом підтримки МВФ для підтримки України та економік, які постраждали від кризи, є новий Фонд стійкості та сталого розвитку (RST). RST було створено навесні 2021 року для того, щоб «допомогти країнам з низьким і вразливим середнім рівнем доходу вирішити довгострокові структурні проблеми, які створюють макроекономічні ризики, включаючи зміну клімату та пандемії» [95].

За даними Центру економічних стратегій поки що Україні вдалося зберегти борговий тягар керованим на рівні менш ніж 80% ВВП, і завдяки допомозі партнерів та підтримці кредиторів під час війни питання погашення боргу ще не загострилося [84].

Проте після завершення війни управління боргом стане однією з ключових проблем. У 2024-2027 роках очікувані платежі України за зовнішнім боргом

відповідатимуть 6% ВВП 2022 року, а проблема пікових платежів виглядає набагато важливішою, ніж загальний рівень заборгованості відносно розміру економіки. Варто зазначити, що це ще не остаточні цифри, оскільки війна триває, і щомісяця Україна змушена накладати нові борги для того, щоб покрити безпрецедентно високий дефіцит бюджету, тоді як напади росіян продовжують щодня завдавати шкоди економіці. Більше того, навіть під час війни пріоритети у зборі коштів можуть залежати від очікуваного впливу на майбутні післявоєнні виплати [84].

Більшість фахівців сходяться у думці, що Україні на сучасному етапі доцільно орієнтуватись найперше на співпрацю з міжнародними фінансовими установами (МВФ, Світовий банк, ЄБРР та ін.), які забезпечують боргове фінансування на незрівнянно більш вигідних умовах, порівняно з комерційним сектором [13].

Проте, як слушно вказується у спеціальній літературі, співпраця з міжнародними фінансовими інституціями не повинна виглядати як безумовне виконання усіх поставлених ними завдань щодо вдосконалення фіскальної політики чи проведення інших реформ, адже як свідчить зарубіжний досвід, іноді держави досягали успіху тільки тоді, коли діяли не відповідно до, а всупереч рекомендаціям МВФ. Водночас, слід визнати, більшість реформ, проведення яких вимагають міжнародні фінансові інституції, є загалом корисними для нашої країни, оскільки сприяють зміцненню ринкової економіки та підвищенню рівня платоспроможності держави [13].

Відповідно до Меморандуму про економічну та фінансову політику кінцевою метою економічної програми, яка підтримується МВФ, є відновлення фіскальної та боргової стійкості, підтримка зовнішньої та фінансової стабільності, й відновлення середньострокової зовнішньої життєздатності нашої держави. У межах співпраці заплановано такі заходи, як зустрічні кроки Паризького клубу кредиторів щодо фінального вирішення питання проблемного боргу у 2026 році, які мають забезпечити відновлення боргової стійкості нашої країни у 2026-2027 рр., оскільки «вирішення питань зовнішнього державного боргу залишається необхідним для того, щоб допомогти закрити розриви у фінансуванні протягом

періоду дії програми, зменшити валові потреби у фінансуванні до керованого рівня, у тому числі після завершення програми, а також вивести державний борг на траєкторію стійкості» [52].

Найефективнішим способом управління державним боргом під час активних бойових дій, окремі автори справедливо визнають, отримання грантів та дешевих, довгострокових кредитів від партнерських країн та міжнародних фінансових організацій. Крім того, доцільно продовжувати активну співпрацю з МВФ для зниження ставки за кредитною програмою. Україні також слід працювати над конфіскацією активів РФ і її громадян як в Україні, так і за кордоном, для покриття фінансових втрат. Під час війни Україні доцільно залучати якомога більше грантового фінансування та ультра-довгострокових кредитів під пільгові відсотки. А після війни варто робити все можливе для економічного зростання та поступово, коли економіка відновиться, переходити до первинного бюджетного профіциту [11].

Отже, враховуючи невизначеність щодо впливу війни на економічну політику України, МФО забезпечили нагляд, підзвітність та технічну допомогу і стали критичним лінчем макроекономічної стабільності України.

2.3. Кредитування України міжнародними фінансовими організаціями: сучасний стан та перспективи співпраці

Кредитування України міжнародними фінансовими організаціями має багаторічну історію, підтвердженням чого є наявність значної кількості аналітичних та наукових праць [26]. Зокрема за роки співробітництва Світовий банк затвердив для України понад 50 позик загальним обсягом 10,1 млрд. дол. США [71].

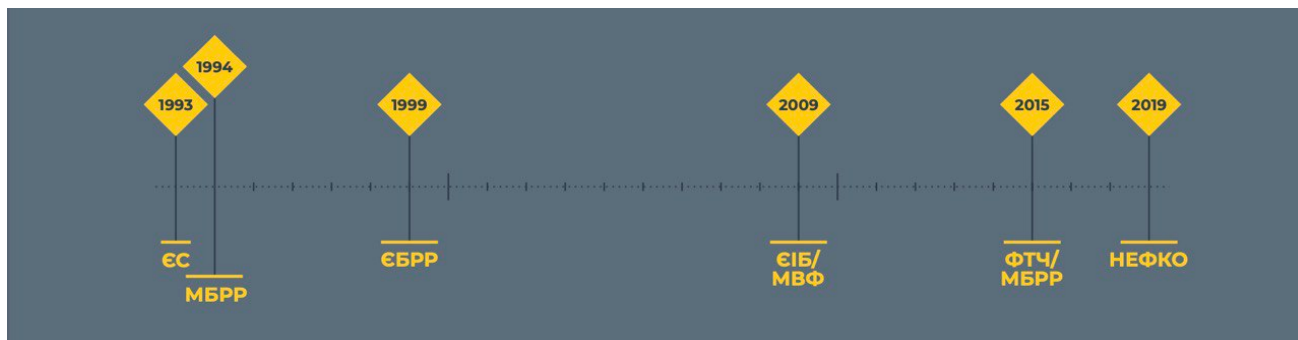

Рис. 2 Співпраця України з МФО [27]

Україна завжди була дуже важливою країною для МФО, зокрема для Європейського банку реконструкції та розвитку (ЄБРР), який був створений, щоб допомогти колишнім комуністичним країнам Східної Європи розвивати ринкову економіку. Як найбільший інституційний інвестор України, ЄБРР має довгострокові відносини з нашою країною вже понад 30 років.

На відміну від банків розвитку, МВФ не надає кредити для конкретних проєктів. Натомість МВФ надає фінансову підтримку країнам, які постраждали від криз, щоб створити простір для дихання, оскільки вони впроваджують політику, яка відновлює економічну стабільність та зростання. Він також забезпечує запобіжне фінансування, щоб допомогти запобігти кризам. Кредитування МВФ постійно вдосконалюється для задоволення мінливих потреб країн.

Міжнародні фінансові організації давно посіли провідне місце в Україні серед установ, які здійснюють серйозну фінансову підтримку з метою реалізації в Україні необхідних реформ, а також підтримки й розвитку підприємств різних галузей економіки та зміцнення фінансового сектору загалом [76]. Наведене зумовило ріст державного боргу.

Зокрема на сьогодні державний борг України виник внаслідок фінансових запозичень держави, договорів і угод про надання кредитів та позик, пролонгації та реструктуризації боргових зобов'язань минулих років. Сукупність боргових зобов'язань держави містить також гарантований державою борг, що виникає внаслідок прийнятих на себе державою гарантій за зобов'язаннями третіх осіб, або прийняті на себе державою зобов'язання третіх осіб [16].

З початку неспровокованої та невинуватеної агресивної війни Росії проти України 24 лютого 2022 року ЄС, його держави-члени та міжнародні фінансові організації мобілізували безпрецедентну підтримку економічної, соціальної та фінансової стійкості України. Ця підтримка поєднує підтримку з бюджету Союзу, включаючи виняткову макрофінансову допомогу та підтримку Європейського інвестиційного банку (ЄІБ) та Європейського банку реконструкції та розвитку (ЄБРР), повністю або частково гарантовану бюджетом Союзу, а також подальшу фінансову підтримку держав-членів.

Зокрема було розроблено План України, який є одним з інструментів для відновлення, реконструкції та модернізації України, який може паралельно прискорити шлях України до набуття членства в Європейському Союзі [62].

Надання ЄС та МФО макрофінансової допомоги в розмірі до 18 мільярдів євро відповідно до Регламенту (ЄС) 2022/2463 Європейського Парламенту та Ради було визнано відповідною відповіддю на розрив у фінансуванні України на 2023 рік і допомогло мобілізувати значне фінансування від інших донорів та міжнародних фінансових організацій. Це стало основним фактором, що сприяло макроекономічній та фінансовій стійкості України в критичний час [117].

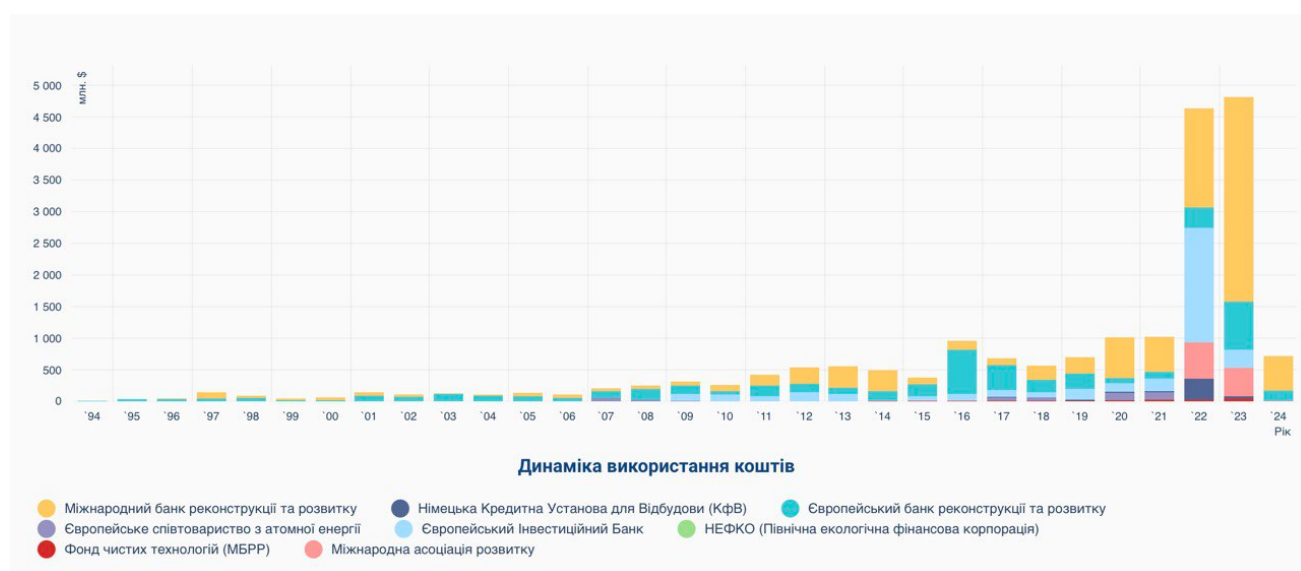

Рис. 3 Динаміка використання Україною коштів МФО[131]

29 лютого 2024 року Регламентом (ЄС) 2024/792 Європейського Парламенту та Ради було визнано Український фонд як винятковий середньостроковий інструмент, який об'єднує двосторонню підтримку, надану Союзом Україні, забезпечуючи координацію та ефективність. У період з 2024 по 2027 рік Український фонд допомагає задовольнити фінансові потреби України та сприяє її потребам у відновленні, реконструкції та модернізації, одночасно підтримуючи зусилля України з реформування в рамках її шляху приєднання до Союзу. Український фонд втілює в дію зобов'язання ЄС надавати постійну фінансову підтримку Україні.

30 березня 2023 року Міжнародний валютний фонд домовився з Україною про чотирирічну програму на суму 15,6 мільярдів доларів США в рамках Розширеного фонду (EFF) для підтримки економічної та фінансової стабільності в час виключно високої невизначеності, відновлення стійкості боргу та сприяння реформам, які підтримують відновлення України в післявоєнний період. Програма разом із фінансовими запевненнями від лідерів G7, Союзу та інших донорів призначена для задоволення потреб України у фінансуванні платіжного балансу та відновлення середньострокової зовнішньої життєздатності. На сьогоднішній день Україна успішно завершила чотири огляди в рамках EFF, тим самим підкреслюючи непохитну прихильність української влади до проведення реформ та розсудливої політики. Базовий загальний розрив у фінансуванні за програмний період оцінюється МВФ у 121,9 мільярда доларів США.

Наразі Виконавча рада Міжнародного валютного фонду (МВФ) завершила п'ятий перегляд програми в рамках Механізму розширеного фінансування для України (EFF). Керівництво МВФ відзначило прогрес української сторони у виконанні умов програми EFF. Вперше за всю історію співпраці Україна успішно пройшла п'ять переглядів фінансової програми МВФ [59].

21 травня 2024 року Рада внесла зміни до Регламенту Ради (ЄС) No 833/2014/17, який надає чинності певним заходам, передбаченим Рішенням (CFSP) 2024/1470. Ці заходи включають правила щодо того, як чистий прибуток, отриманий від несподіваних та надзвичайних доходів, що нараховуються центральним депозитаріям цінних паперів, в результаті виконання заборони,

встановленої в статті 1a(4) Рішення Ради 2014/512/CFSP¹⁸ та статті 5a(4) Регламенту (ЄС) No 833/2014, повинен бути спрямований на підтримку України, в тому числі через програми Союзу, які фінансуються з бюджету Союзу, відповідно до чинних договірних зобов'язань та відповідно до Союзу та міжнародного права, у координації з партнерами. Зокрема, центральні депозитарії цінних паперів, що володіють активами та резервами Центрального банку Росії загальною вартістю, що перевищує 1 мільйон євро, повинні внести фінансовий внесок до Союзу, еквівалентний 99,7% надзвичайного чистого прибутку, що виникає внаслідок іммобілізації російських активів та накопичення з 15 лютого 2024 року [117].

Доходи, що впливають з іммобілізації російських суверенних активів, що зберігаються в інших відповідних юрисдикціях, ніж Європейський Союз, можуть бути надані для підтримки Механізму співпраці з кредитуванням України. З цією метою треті країни або інші джерела повинні мати можливість зробити внесок у Механізм кредитної співпраці України. Крім того, держави-члени можуть на добровільній основі робити внесок у Механізм кредитної співпраці України, зокрема з доходів, які нараховуються державі, що впливають з іммобілізації російських суверенних активів. Такі внески повинні становити зовнішній цільовий дохід у значенні статті 21(2), пунктів (a)(ii), (d) та (e) Регламенту (ЄС) 2018/1046 Європейського Парламенту та Ради¹⁹. Крім того, треті країни можуть безпосередньо використовувати надзвичайні доходи, що впливають з іммобілізації російських суверенних активів у межах своєї юрисдикції, для зменшення потреб у погашенні будь-якої відповідної двосторонньої позики, наданої Україні, і таким чином підтримати Механізм співпраці України з кредитуванням шляхом зниження загального рівня підтримки, яка буде потрібна для цієї позики [117].

Для того, щоб двосторонні кредити, надані двосторонніми кредиторами, могли швидко та ефективно підтримуватися Механізмом кредитного співробітництва України, Комісія повинна оцінити та, у відповідних випадках, затвердити підтримку, двосторонні позики, які повинні надаватися кредиторами, які діють під егідою G7 «Надзвичайні кредити на прискорення доходів для України». Якщо такі двосторонні кредитні угоди мають форму проекту або ще не

вступили в силу, Комісія повинна стежити за набуттям чинності таких угод. З метою забезпечення своєчасної виплати двосторонніх кредитів Україні двосторонні кредитні угоди повинні бути подані до Комісії до 1 червня 2025 року та набути чинності до 30 червня 2025 року [117].

Угодою між Україною та європейським союзом про впровадження механізму кредитного співробітництва для України [81], ратифікованою Законом № 4121-IX від 05.12.2024 [68], оскільки Регламентом Європейського Парламенту і Ради (ЄС) 2024/2773 від 24 жовтня 2024 року про започаткування Механізму кредитного співробітництва з Україною та надання Україні виняткової макрофінансової допомоги (Регламент щодо ULCM) було започатковано Механізм кредитного співробітництва для України та передбачено надання Україні виняткової макрофінансової допомоги у формі кредиту з метою підтримки України у покритті її фінансових потреб. Механізм надає Україні Безповоротну фінансову допомогу з метою сприяння Україні у погашенні Кредиту МФД та Двосторонніх кредитів, що відповідають вимогам.

Ресурси Механізму формуються за рахунок коштів, перерахованих відповідно до Додатку XLI до Регламенту Ради (ЄС) № 833/2014, та коштів, отриманих як фінансові внески від держав-членів, третіх країн або з інших джерел. Відповідно до Статті 7 Регламенту щодо ULCM, Безповоротна фінансова допомога надається Україні виключно після укладення угоди про впровадження Механізму між Україною та Комісією [81].

Стаття 15(1) Регламенту щодо ULCM передбачає, що детальні фінансові умови Кредиту МФД мають бути викладені у Кредитній угоді щодо МФД. Відповідно до Статті 6(1) Регламенту щодо ULCM, якщо Україна бажає надати запит на отримання підтримки в рамках Механізму з метою погашення Двостороннього кредиту, вона має надати Комісії текст відповідної угоди про Двосторонній кредит до 1 червня 2025 року [81].

Відповідно до Статей 8(2) та 8(3) Регламенту щодо ULCM, за умови наявності ресурсів в рамках Механізму, кожна виплата Безповоротної фінансової допомоги має здійснюватися на основі позитивної оцінки Комісією Запиту. Рішення Комісії про розподіл має застосовуватися для розподілу Безповоротної

фінансової допомоги між Кредитом МФД та Двосторонніми кредитами, що відповідають вимогам, сторони домовилися (ст. 1 Угоди) відповідно до Статті 7(1) Регламенту щодо ULCM, ця Угода визначає права та обов'язки Сторін, а також умови, що застосовуються до Безповоротної фінансової допомоги, виділеної з метою надання допомоги Україні для покриття основної суми, процентів та Інших супутніх витрат Кредиту МФД та Двосторонніх кредитів, що відповідають вимогам [81].

Відповідно до положень Регламенту (ЄС) 2024/2773, Рішення Комісії про розподіл, цієї Угоди, будь-якого Імплементативного рішення Комісії про відповідність вимогам та за умови наявності ресурсів в рамках Механізму, Союз надає Безповоротну фінансову допомогу для допомоги Україні у погашенні Кредиту МФД та Двосторонніх кредитів, що відповідають вимогам, включаючи основну суму, проценти та будь-які Інші супутні витрати. У разі необхідності Сторони вносять зміни до цієї Угоди після набрання чинності будь-яким Імплементативним рішенням Комісії про відповідність вимогам [81].

Згідно ст. 4, Україна має подати Комісії до 1 червня 2025 року текст угод про Двосторонній кредит, щодо яких вона прагне отримати підтримку в рамках Механізму. Комісія невідкладно оцінює відповідність Двосторонніх кредитів вимогам в рамках Механізму відповідно до критеріїв, передбачених Статтею 6(2) Регламенту щодо ULCM, з урахуванням обмеження, встановленого Статтею 6(6) вказаного Регламенту. Комісія додатково оцінює відповідність зазначеної угоди про Двосторонній кредит Статті 3(2) цієї Угоди. Комісія може попросити Україну надати додаткову інформацію для оцінки відповідності Двостороннього кредиту вимогам. Підтримка в рамках Механізму погашення Двостороннього кредиту надається лише після ухвалення Імплементативного рішення Комісії про відповідність вимогам щодо такого відповідного Двостороннього кредиту [81].

Україна отримує від кожного Двостороннього кредитора та надає Комісії без затримки підтвердження набрання чинності кожною угодою про Двосторонній кредит, що відповідає вимогам. Україна повідомляє Комісію про будь-які запропоновані зміни та будь-які фактичні зміни до угод про Двосторонній кредит,

що відповідає вимогам, та надає Комісії текст таких змін без невиправданої затримки.

Після отримання запропонованих змін Комісія оцінює, чи впливають ці зміни на відповідність Двостороннього кредиту вимогам відповідно до пункту 2 цієї Статті, та надає свою оцінку Україні. Після отримання фактичних змін Комісія оцінює, чи впливають ці зміни на відповідність Двостороннього кредиту вимогам відповідно до пункту 2 цієї Статті, та вносить зміни або скасовує відповідне Імплементаційне рішення Комісії про відповідність вимогам, у випадку необхідності. Комісія повинна підтвердити Україні результати своєї оцінки та надати Україні копію будь-яких змін або скасування такого Імплементаційного рішення Комісії про відповідність вимогам [81].

Комісія погоджується та визнає, що стосовно будь-якого Рішення Комісії про розподіл, прийнятого нею відповідно до Статті 5 Регламенту щодо ULCM:

а) вона невідкладно вносить зміни до вказаного Рішення з метою включення кожного Двостороннього кредиту, що відповідає вимогам, після набрання чинності таким кредитом; та

б) вона може внести зміни до вказаного Рішення для пропорційного зменшення суми розподілу щодо Двостороннього кредиту, що відповідає вимогам, якщо такий Двосторонній кредит, що відповідає вимогам, не буде повністю вибраний до 31 грудня 2027 року [81].

Крім того Міністерство фінансів України, Міністерство економіки України та представники Світового банку 4 листопада 2024 р. підписали фінансові угоди за новим системним проєктом «Стійке, інклюзивне та екологічно збалансоване підприємництво» (RISE), який Рада директорів Світового банку схвалила 31 жовтня 2024 р. Обсяг фінансування за проєктом – 593 млн дол. США [70]. Рада директорів Світового банку 7 листопада 2024 р. схвалила новий системний проєкт в Україні «Підтримка відбудови шляхом розумного фіскального управління» (SURGE). На етапі затвердження його запланований загальний обсяг становить близько 750 млн дол. США на 2024–2027 рр, а також ряд інших угод [1].

Співпраця з МФО базується на стратегії партнерства, яка враховує конкретні умови, пріоритети та стратегічні цілі кожної країни, а також основні напрямки

діяльності організації. Оскільки пріоритети та завдання на різних етапах національного розвитку постійно оновлюються, включаючи нестабільну економічну та політичну ситуацію, зростають внутрішні та зовнішні виклики та загрози [18].

Зокрема, урядом затверджено Національну стратегію доходів на 2024–2030 роки, яка має стати ключовим елементом для зміцнення економіки та фінансової системи в Україні. Стратегію розробило Міністерство фінансів спільно з іншими міністерствами та відомствами, за активною участю представників бізнесу, а також за результатами проведених консультацій із міжнародними партнерами з розвитку, зокрема МВФ, Світового банку, ОЕСР [85]. Хоча співпраця України з міжнародними фінансовими організаціями характеризується достатньо великим обсягами надходжень фінансових ресурсів, які позитивно позначались на відновленні фінансової стабільності при обмежених наслідках для структурної перебудови економіки [18].

Проте, як слушно вказується в аналітичному дослідженні Інституту аналітики та адвокації, кредитна політика України потребує:

- комплексних рішень щодо оптимізації термінів реалізації інвестиційних проектів;
- підвищення якості середньострокового бюджетного планування з метою досягнення ефективного використання кредитних коштів;
- моніторинг можливостей інтенсифікації співпраці з МФО;
- сприяння диверсифікації проектів за секторами;
- забезпечення цільового та прозорого використання кредитних ресурсів;
- здійснення структурних реформ у сфері боротьби з корупцією, поліпшення бізнес-середовища та поліпшення бізнес-середовища та результатів діяльності державних підприємств для підвищення кредитного рейтингу країни;
- мінімізація бюрократичних перешкод у здійсненні кредитного співробітництва України з МФО;
- проведення ефективної грошово-кредитної політики, спрямованої на стабілізацію гривні, зниження інфляції, поповнення золотовалютних резервів;
- виконання рекомендацій МФО щодо інвестиційних проектів;

- відновлення стабільності та довіри у фінансовому секторі шляхом стабілізації банківської системи;
- активізація співпраці з іншими міжнародними фінансовими організаціями [27].

Отже, як вказується у офіційних джерелах, одним із безперечних пріоритетів Уряду залишається впровадження реформ, визначених у співпраці з донорами, адже це сприяє не тільки мобілізації ресурсів, але й демонструє Україну, як надійного стратегічного партнера [60].

Станом на початок 2024 року Україна імплементувала низку реформ у межах програми масштабної макрофінансової допомоги ЄС на 2023 рік та Плану України в межах перехідного фінансування за інструментом Ukraine Facility, політики з адаптації українського законодавства до права ЄС. Також виконано 21 структурний маяк за програмою МВФ та необхідних 8 вимог за програмою Позики на підтримку політики розвитку «Основи зростання» Світового банку. Зокрема, вдосконалено Бюджетний кодекс, посилено податкову та митну політику, управління державним боргом. Крім того, впроваджуючи реформи за програмами співпраці з міжнародними партнерами, Україна відкриває шлях до отримання необхідного зовнішнього фінансування. Так, у 2024 році вже залучено близько 11,8 млрд доларів США від ЄС, МВФ, Японії, Канади, Великої Британії та Норвегії [60].

На третьому році війни стало зрозуміло, що у майбутньому будуть потрібні додаткові джерела фінансування, оскільки потреби України у фінансуванні на 2025 рік перевищують останні прогнози Міжнародного валютного фонду.

У рамках санкцій, введених ЄС проти Росії, активи Центрального банку Росії, що належать фінансовим установам у державах-членах, були знерухомлені з лютого 2022 року.

Заборона операцій з цими активами породжує надзвичайне та несподіване накопичення грошових коштів на балансах центральних депозитаріїв цінних паперів. Рішення Ради (CFSP) 2024/577 передбачає заходи, що застосовуються з лютого 2024 року, встановлюючи правила відкладання надзвичайних доходів, що впливають з іммобілізації.

У травні 2024 року було прийнято Рішення Ради (CFSP) 2024/1470 про запровадження заходів щодо використання отриманого чистого прибутку на користь України.

Цей Регламент встановлює Механізм кредитного співробітництва України для надання країні безпогашкової фінансової підтримки для надання допомоги у погашенні кредитів, наданих партнерами G7 через їхні позики з надзвичайним прискоренням доходів (ERA) для України. Погашення кредитів буде підтримано доходами від майбутніх потоків надзвичайних прибутків, що походять від знерухомлених активів Росії в ЄС.

Крім того, документ передбачає виділення виняткової позики МЗС на суму до 35 мільярдів євро як внесок ЄС у кредити за схемою ERA. Цей пакет спрямований на виконання зобов'язань, взятих під час саміту лідерів G7 та засідання Європейської Ради, які відбулися в червні 2024 року.

Законопроект був прийнятий Європейською комісією 20 вересня 2024 року. Рада Європейського Союзу схвалила його 9 жовтня, а потім пленарне засідання Європейського парламенту 22 жовтня. Рада підтвердила свою позицію 23 жовтня. Закон був підписаний співзаконодавцями 24 жовтня 2024 року та опублікований в Офіційному журналі 28 жовтня 2024 року [154] .

Отже, підсумовуючи наведене варто вказати, що на сучасному етапі кредитних відносин України та МФО спостерігається значна та дієва підтримка останніх. Проте, слід зазначити, що в інтересах довгострокової та продуктивної співпраці України з міжнародними фінансовими установами нашої державі та МФО варто прагнути тісної взаємпраці задля впровадження ключових реформ, передбачених відповідними угодами, не забуваючи Україні самостійно розробляти інвестиційні проєкти, оперативно та максимально прозоро інформувати МФО про актуальні потреби та виклики у фінансовій сфері пов'язані з кредитуванням, допомагаючи отримати заплановане зовнішнє фінансування на максимально вигідних умовах.

2.4. Механізм співпраці України з міжнародними фінансовими організаціями

Значний економічний потенціал нашої країни сьогодні реалізується саме завдяки тісній співпраці з міжнародними фінансовими організаціями в багатьох сферах. Крім того, сучасна глобалізація сприяє відкритості економік країн, активізує їх зовнішньоекономічні зв'язки. Україна реалізує стратегію інтеграції у світовий економічний простір попри те, що на сучасному етапі йде війна.

Варто вказати, що одним із важливих заходів у цьому напрямі, який вона реалізує, є продовження співробітництва з різними міжнародними фінансовими організаціями, оскільки вони відіграють важливу роль як у регулюванні світової економіки, так і у сприянні економічному розвитку окремих країн світу. Тому актуальним є питання механізму співпраці між Україною та міжнародними фінансовими організаціями, вивчення яких становить значний науковий та практичний інтерес.

У зв'язку з тим, що сучасна економіка стає все більш глобальною, її функціонування потребує відповідної фінансової системи, що сприяло виникненню міжнародних фінансових організацій. Україна, інтегруючись у світову економіку, почала вибудовувати відносини з міжнародними організаціями, насамперед фінансовими, з метою забезпечення рівноправної участі в міжнародних інтеграційних процесах через ефективне залучення та використання кредитних ресурсів, створення умов для сталого економічного зростання та формування сучасної ринкової економіки [26].

Ставши членом Міжнародного валютного фонду (МВФ) у 1992 році, Україна увійшла до структури Світового банку (до складу якого входять Міжнародний банк реконструкції та розвитку, Міжнародна асоціація розвитку, Міжнародна фінансова корпорація, Багатостороннє агентство з гарантування інвестицій, Міжнародний центр з врегулювання Інвестиційні спори.

Серед спільних проектів з Міжнародним банком реконструкції та розвитку (МБРР):

– розвиток міської інфраструктури (сума кредиту – 140 млн дол. США);

- передача електроенергії (сума кредиту – 200 млн дол. США);
- відновлення гідроелектростанцій (сума кредиту – 166 млн дол. США);
- проект з енергоефективності (сума кредиту – 200 млн. дол. США);
- покращення автомобільних доріг та безпеки дорожнього руху (два проекти) (загальна сума кредиту – 850 млн дол. США) [26].

Євроінтеграційна стратегія сприяла налагодженню співпраці з європейськими фінансовими інституціями. До структури ЄС входять: Європейський банк реконструкції та розвитку (ЄБРР), який входить до складу провідних міжнародних фінансових установ з високим кредитним рейтингом – AAA; Європейський центральний банк (ЄЦБ), Європейський інвестиційний банк (ЄІБ), Європейський інвестиційний фонд.

За даними Міністерства фінансів України, цього року ЄБРР суттєво збільшив інвестиції в Україну – понад 400 млн євро, що вдвічі більше, ніж у 2023 році.

Наразі у державному секторі на стадії реалізації перебувають 11 спільних з ЄБРР проєктів на суму понад 2,3 млрд євро. З них Україна отримала близько 1,2 млрд євро. Світовий банк затвердив 664 млн доларів для України у межах проєкту в соціальній сфері Inspire. Також наша держава отримає грант на 2 млн доларів із траст-фонду Світового банку Early Learning Partnership на підтримку розширення програми догляду за дітьми. Крім того, Україна і Євросоюз підписали Меморандум про взаєморозуміння, необхідний для виділення нашій державі 18,1 млрд євро [80].

У жовтні цього року комітет торгівлі Європарламенту схвалив підтримку фінансової допомоги Україні в розмірі близько 35 мільярдів євро за рахунок заморожених активів РФ. 4 грудня 2024 року було підписано Меморандум про взаєморозуміння та Кредитну угоду між Україною та Європейським Союзом щодо залучення до 35 млрд євро макрофінансової допомоги (MFA). Кошти є частиною ініціативи G7 щодо механізму додаткових кредитів для збільшення надходжень до бюджету України (Extraordinary Revenue Acceleration Loans for Ukraine). Остаточний обсяг MFA буде визначено після затвердження суми кредитів всіх сторін ініціативи. Враховуючи запропоноване фінансування Сполученими Штатами у 20 млрд доларів США, макрофінансова допомога від ЄС може

складати 18 млрд євро. Погашення позики відбудуватиметься виключно за рахунок майбутніх прибутків від заморожених суверенних активів рф в ЄС. Таким чином, очікується що усі кошти МФА для України будуть на безповоротній основі. Внутрішні фінансові ресурси не спрямовуватимуться на погашення.

Кошти надаватимуться відповідно до нового Механізму кредитного співробітництва для України (Ukraine Loan Cooperation Mechanism – ULCM), який забезпечить безповоротну форму макрофінансової допомоги. Програмою передбачено 14 заходів, щоб залучити макрофінансову допомогу. Напрями: макрофінансова стабільність, державні підприємства, державне управління, енергетика, верховенство права та боротьба з корупцією, оборонна промисловість [55].

Варто підкреслити, що Європейський Союз та його членські інституції є найважливішими фінансовими донорами України. Починаючи з 1991 року, обсяг фінансової допомоги ЄС Україні збільшується з кожним роком. Він включає гранти з Європейського бюджету, макрофінансову допомогу, а також кредити Європейського інвестиційного банку та Європейського банку реконструкції та розвитку.

Свого часу актуальною для України була спільна реалізація проектів з ЄС у сфері радіаційної безпеки, яка поєднувала модернізацію саркофага за допомогою ЄБРР, Фонду «Укриття» та Фонду ядерної безпеки та створення Чорнобильського біосферного заповідника, розробку проектів будівництва сховищ для радіоактивних відходів [26]. Також слід відзначити активну співпрацю з Міжнародним валютним фондом.

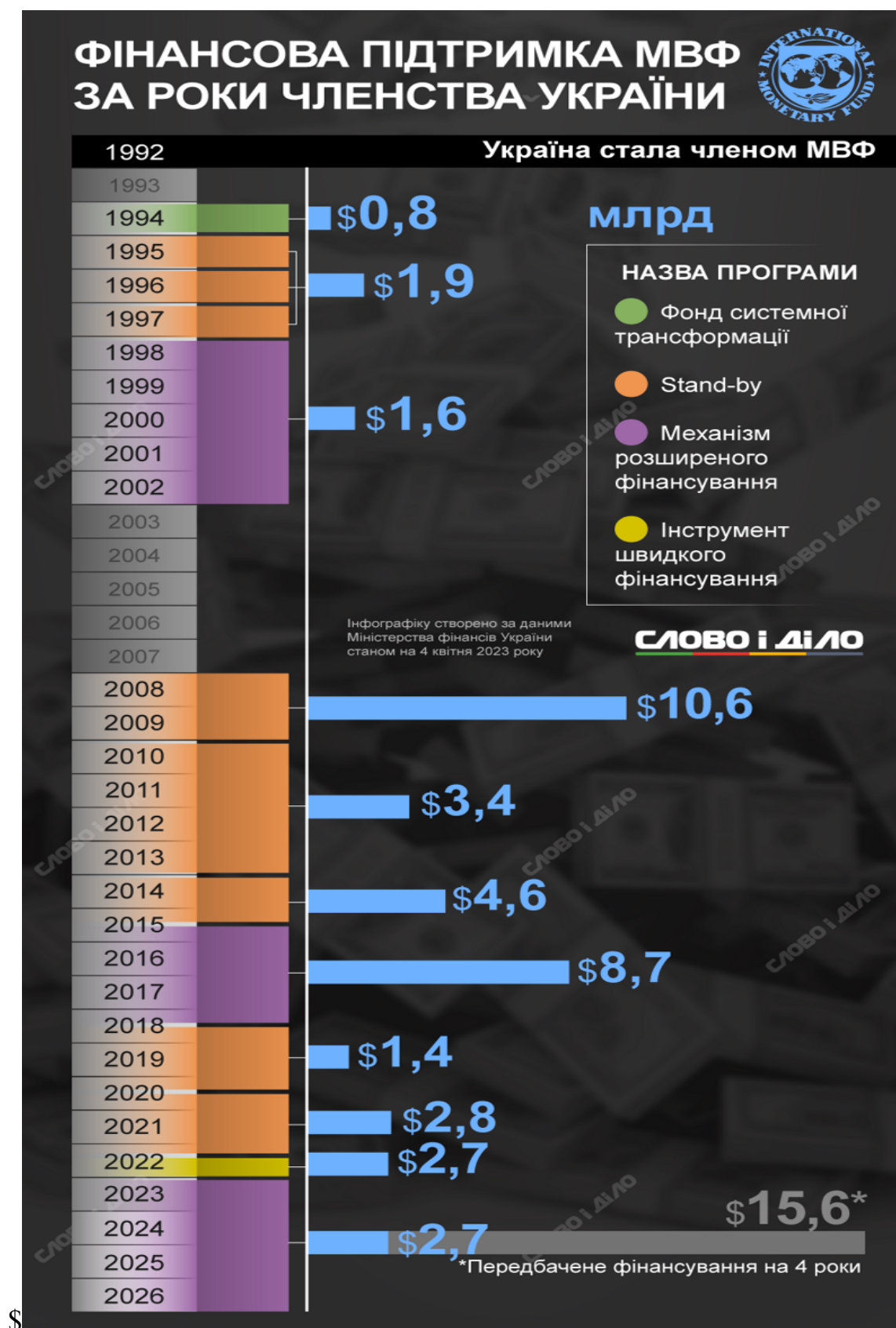

Рис.

4 Фінансова підтримка МВФ за роки співпраці[3]

Основними цілями співпраці з МВФ є стабілізація фінансової системи України, реалізація структурних реформ та створення підґрунтя для сталого

економічного зростання. Крім того МВФ допомагає Україні відновити власну фінансову спроможність, пропонуючи, як найбільш ефективно реалізувати програму реформ. Також, взаємодія з МВФ допомагає залучати фінансування з боку інших МФО та урядів інших держав, зокрема США, ЄС, Німеччини, Канади, Японії тощо. Україна тісно співпрацює з окремими міжнародними фінансовими організаціями, зокрема з МБРР та ЄБРР. Ця співпраця почалася в 1992 році і триває донині.

Відповідно до рекомендацій МВФ, Україна була змушена провести певні економічні реформи, що певною мірою сприяло розвитку економіки нашої країни. Також Україна активно співпрацює з МБРР та ЄБРР, які реалізують в Україні певні проекти, такі як підтримка аграрного сектору, розвиток енергетичного сектору тощо. За роки незалежності України було реалізовано близько сотні таких проектів, що також сприятливо сприяло розвитку нашої країни.

Отже, у процесі своєї інтеграції у світовий економічний простір Україна весь час демонструвала активну співпрацю з міжнародними фінансовими організаціями, хоча окремі експерти вказували на наявність основних проблем, що виникають у фінансовому співробітництві України з ЄС та іншими міжнародними організаціями, до яких відносили[127] :

- 1) неефективна діяльність апарату працівників і фахівців, задіяних у процесі розробки та реалізації проектів міжнародних фінансових операцій;
- 2) надмірна бюрократія при підготовці заявки на кредит, що призводить до збільшення часу на схвалення кредиту міжнародними фінансовими організаціями;
- 3) непрозорість роботи з коштами міжнародних організацій;
- 4) недостатня підтримка малого та середнього бізнесу, як на законодавчому рівні, так і в рамках програм реальних грошей;
- 5) повільні темпи впровадження реформ призвели до необхідності запозичення коштів у МВФ, ЄС та інших, що призвело до надзвичайно високого рівня боргу.

Але водночас виокремлювалися фактори, які демонстрували позитивну динаміку у співпраці України з міжнародними фінансовими організаціями [127]:

1) сам факт відносин з міжнародними організаціями є важливим кроком на шляху її інтеграції у світовий економічний простір;

2) членство України в міжнародних організаціях підвищує її авторитет як суб'єкта світового господарства, поширює економічні зв'язки. Наприклад, членство в МВФ сприяло входженню України до структури Світового банку;

3) діяльність міжнародних організацій спрямована на підтримку структурних реформ в економіці України;

4) підвищення ефективності економіки держави.

Проте варто вказати, що загарбницька війна Росії проти України спричинила масові руйнування. Згідно з останнім звітом Світового банку, витрати на відновлення та реконструкцію оцінюються у 452,4 млрд євро. Крім того, з початку повномасштабного вторгнення в лютому 2022 року Україні довелося витратити величезні ресурси на свою армію і водночас вона зіткнулася з різким зниженням податкових надходжень. Як наслідок, Україна потребувала, потребує та буде потребувати значних обсягів фінансової підтримки з боку третіх країн для збалансування бюджету.

Зокрема, станом на 30 червня 2024 року державний та гарантований державою борг України становив 6168 млрд грн, або 152,2 млрд дол. США, в тому числі: державний та гарантований державою зовнішній борг – 4456,4 млрд грн (72,3% загальної суми державного та гарантованого державою боргу), або 109,9 млрд дол. США; державний та гарантований державою внутрішній борг – 1711,6 млрд грн (27,7%) або 42,2 млрд дол. США. В цілому протягом 2 кварталу 2024 року загальний обсяг державного та гарантованого державою боргу України збільшився у гривневому еквіваленті на 243,7 млрд грн, а у доларовому еквіваленті – на 1,1 млрд дол. США в основному внаслідок збільшення довгострокового пільгового фінансування від міжнародних партнерів. Зокрема, з початку 2024 року станом на 30 червня середньозважена вартість державного та гарантованого державою боргу України скоротилася на 10,3% – з 6,24 до 5,6 відсотка [17].

Від початку повномасштабного вторгнення ЄС надавав фінансову, військову та гуманітарну підтримку на безпрецедентному для України рівні. Підтримка ЄС

включає макрофінансову допомогу, фінансову підтримку в рамках Українського фонду, гуманітарну та військову допомогу від своїх держав-членів та через Європейський фонд миру.

Фінансова підтримка України спрямована на те, щоб допомогти країні продовжувати виплачувати заробітні плати та пенсії, відновлювати критичну інфраструктуру та зберігати найважливіші державні послуги, такі як школи, лікарні, соціальні послуги та житло для внутрішньо переміщених осіб. Гуманітарна допомога спрямована на задоволення нагальних потреб постраждалого від війни населення, таких як відновлення ланцюгів постачання води, їжі та електроенергії. Фінансова підтримка також має сприяти відновленню та відбудові України та допомогти країні підготуватися до вступу до ЄС.

Оскільки ЄС обмежений у використанні свого бюджету на військові цілі, то відповідно до статті 41(2) Договору про Європейський Союз він звертається до Європейського фонду миру (EPF) – позабюджетного інструменту для фінансування військової підтримки України. Крім того, держави-члени ЄС підтримують Україну зброєю на двосторонній основі.

ЄС та його держави-члени продовжують залишатися найбільшим донором допомоги Україні. На своєму саміті в червні 2024 року в Апулії лідери G7 домовилися надати приблизно 50 мільярдів доларів США, використовуючи надзвичайні доходи російських суверенних активів, знерухомлених у країнах-членах G7. Європейський парламент 19 вересня 2024 року ухвалив резолюцію, в якій закликав «до швидкого прогресу в реалізації рішення G7 надати Україні кредит у розмірі 50 мільярдів доларів США, забезпечений за рахунок знерухомлених російських державних активів»[165].

20 вересня 2024 року Європейська комісія запропонувала додаткову рамкову фінансову підтримку, що складається з Механізму кредитного співробітництва України (ULCM) у розмірі 45 мільярдів євро та макрофінансової допомоги (MFA) у розмірі до 35 мільярдів євро як внесок ЄС у кредитну ініціативу G7. Метою ініціативи G7 є надання Україні достатньої та постійної фінансової підтримки для задоволення нагальних потреб, завданих країні триваючою агресією.

ULCM надаватиме Україні безповоротну фінансову підтримку, щоб допомогти їй погасити кредити, надані партнерами по G7. Враховуючи нагальний характер фінансових потреб України, макрофінансова допомога стала доступна у 2024 році.

ULCM фінансуватиметься за рахунок надзвичайних надходжень, отриманих від знерухомлених суверенних активів Росії під санкціями ЄС та в інших юрисдикціях G7. Знерухомлени активи загалом становлять приблизно 260 мільярдів євро в країнах G7 і приносять надзвичайні доходи від 2,5 до 3,5 мільярдів євро щорічно. ULCM надаватиме ці доходи Україні на регулярній основі, щоб країна могла погасити кредит ЄС за договором макрофінансової допомоги, а також кредити від інших кредиторів G7.

Макрофінансова допомога – це внесок ЄС у загальний обсяг кредитів G7 у розмірі до 50 мільярдів доларів США (45 мільярдів євро). У той час як Регламент (ЄС) 2024/2773 передбачає MFA ЄС у розмірі до 35 мільярдів євро, фактична сума частки ЄС, узгоджена міністрами фінансів G7 25 жовтня 2024 року, становитиме лише 18,115 мільярда євро через те, що США тим часом погодилися взяти участь. Після того, як Європейський парламент ухвалив цю пропозицію 22 жовтня 2024 року, Комісія укладе угоду з Україною, в якій будуть викладені умови та зобов'язання щодо отримання та використання безповоротної фінансової підтримки.

Рішення Ради ЄС щодо обмежувальних заходів проти Росії переглянуто. З другої половини 2025 року 95 % надзвичайних надходжень, отриманих центральними депозитаріями цінних паперів (CSD) в ЄС за рахунок знерухомлених російських суверенних активів, будуть спрямовуватися до ULCM через бюджет ЄС. Решта 5 % продовжать виділятися до EPF; До того часу 90 % надзвичайних прибутків спрямовуватимуться до EPF, а 10 % – до рівня 3 Української програми.

З огляду на нагальний характер фінансових потреб України, макрофінансова допомога вже буде доступна у 2024 році одним траншем. Виплата здійснюватиметься одним або кількома траншами та завершиться не пізніше 31 грудня 2025 року.

Оскільки фінансова допомога в рамках кредиту MFA вже доступна з 2024 році, можна мобілізувати гарантії для MFA на основі статті 2(3) Регламенту Ради (ЄС, Євратом) 2020/2093, який застосовується лише до 31 грудня 2024 року.

Нова макрофінансова допомога виплачуватиметься додатково до Українського механізму, але буде пов'язана з умовами відповідно до Програми, зокрема Планом для України, такими як підтримка ефективних демократичних механізмів та запобігання шахрайству.

Ця пропозиція вже знайшла своє відображення у проєкті ЄС про внесення змін до бюджету 5/2024. Серед інших поправок було внесено нову бюджетну лінію та відповідні зауваження для ULCM.

Згідно з проєктом змін до бюджету, кредити погашатимуться та обслуговуватимуться за рахунок надходжень від знерухомлених російських активів; вводиться новий рядок доходів відповідно до відповідного рядка витрат для ULCM.

Отже, з початку агресивної війни Росії проти України ЄС надав Україні фінансову, військову та гуманітарну підтримку на безпрецедентному рівні, включаючи макрофінансову допомогу, фінансову підтримку через Український фонд, гуманітарну допомогу та військову допомогу від її держав-членів та через Європейський фонд миру. Регламент (ЄС) 2024/2773 передбачає нову позику макрофінансової допомоги для України та створює Механізм кредитного співробітництва України (ULCM).

Ця позика та ULCM є частиною ініціативи G7, прийнятої на саміті G7 в Апулії в червні 2024 року для підтримки України кредитами на суму до 50 мільярдів доларів США (45 мільярдів євро).

Метою ініціативи G7 є надання Україні достатньої та постійної фінансової підтримки для задоволення нагальних потреб країни, завданих триваючою агресією Росії.

ULCM надасть Україні фінансову підтримку, щоб допомогти їй у погашенні кредитів, наданих партнерами G7. З огляду на нагальний характер фінансових потреб України, МЗС доступний з 2024 році.

Згідно з додатком до остаточної угоди між міністрами фінансів G7 від 25 жовтня 2024 року, частка ЄС у кредиті G7 становитиме 18 115 мільярдів євро. Надзвичайні доходи, що походять від російських суверенних активів, знерухомлених у державах-членах G7, будуть використані для погашення цих кредитів та пов'язаних з ними процентних витрат.

ULCM збиратиме надзвичайні доходи та використовуватиме їх для погашення кредитів (див. Рис. 1). Європейський парламент прийняв пропозицію 22 жовтня 2024 року, а Регламент (ЄС) 2024/2773 набув чинності 29 жовтня 2024 року.

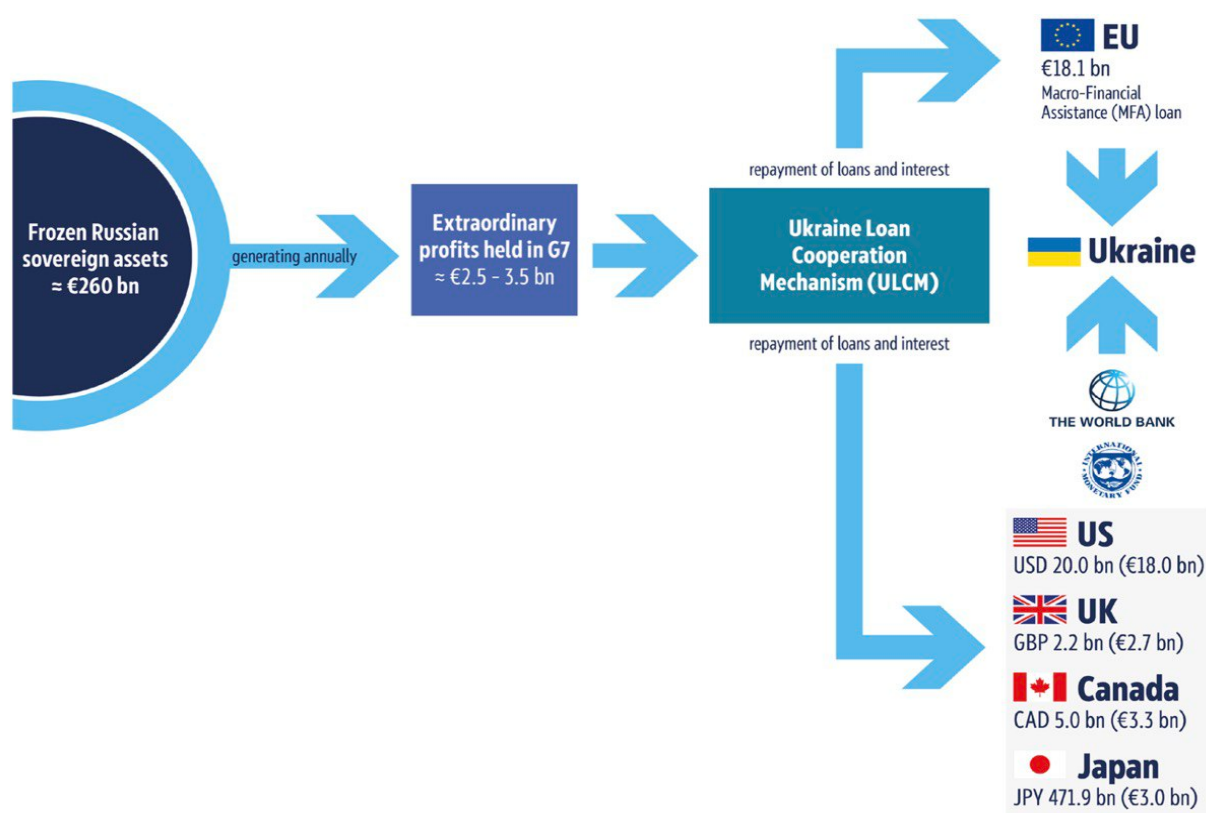

Рис. 5 Механізм співпраці України, в особі ULCM, з МФО[165]

Отже, як бачимо, кардинальна зміна ситуації в Україні та світі через розв'язання агресором війни обумовило потребу переосмислення та оновлення як внутрішньої, так й зовнішньої політики. Одним із важливих сегментів останньої є інститут стратегічного партнерства, роль та значення якого значно зростає у ході військової агресії.

Розпорядження КМУ від 18 квітня 2023 р. № 327-р «Про затвердження плану дій з реалізації Стратегії зовнішньополітичної діяльності України», затверджено План дій з реалізації Стратегії зовнішньополітичної діяльності України, в якій у ст. 96 та 97 закріплено, що «розбудова з іншими державами системи відносин пріоритетного стратегічного характеру здійснюється відповідно до пріоритетів зовнішньої політики та відображає особливий рівень і характер співробітництва, що ґрунтується на взаємних інтересах і цінностях демократії, верховенства права, поваги до прав людини.

Ключовими елементами системи відносин пріоритетного стратегічного характеру є двостороннє співробітництво у політичній, безпековій та військовій сферах, зокрема з метою протидії агресії Російської Федерації та зміцнення стійкості держави» [69].

Оскільки на сучасному етапі український уряд зацікавлений у збільшенні присутності МФО, зокрема, Світового банку в Україні для пришвидшення підготовки і реалізації стратегічних проектів і реформ в Україні, уряд працює над Матрицею реформ, щоб скоординувати партнерів у питаннях економічних реформ, також йде підготовка проекту RISE, в рамках якого Світовий банк профінансує приватний сектор України на \$1,03 млрд протягом 2024-2027 років. Крім того, експерти Світового банку допомагають Уряду з удосконаленням управління публічними інвестиціями (PIM) та розвитком людського капіталу[70]. Разом з тим У рамках проекту Світового банку «Ремонт житла для відновлення прав і можливостей людей» (HOPE) [83] до державного бюджету України від уряду Японії 16 лютого 2024 р. надійшла частина коштів гранту обсягом 49,4 млн дол [56].

Крім того з 3 лютого 2024 р. розпочав роботу Фонд розвитку потенціалу України (*Ukraine Capacity Development Fund, UCDF*), який адмініструє Міжнародний валютний фонд (МВФ) [87].

Європейський банк реконструкції та розвитку (ЄБРР) надасть 100 млн євро кредиту для фінансування відновлення українських гідроелектростанцій, які зазнали руйнувань та пошкоджень через війну [77]. Європейська Комісія 20 лютого 2024 р. оголосила про виділення початкових 83 млн євро гуманітарної

допомоги для підтримки в 2024 р. людей, які постраждали від війни Росії проти України. Рада Європейського Союзу 28 лютого 2024 р. схвалила започаткування Інструменту *Ukraine Facility* загальним обсягом 50 млрд євро на 2024–2027 рр [62].

Таким чином, як бачимо МФО є стратегічними партнерами нашої держави, що зумовлює нагальну потребу у визнанні цього на законодавчому рівні. З огляду на те, що у довоєнний період був наявний неоднозначний досвід використання інструментів стратегічного партнерства, тим більше у сучасних реаліях війни, актуальним видається чітке правове визначення принципів, методів, засобів та способів стратегічного партнерства з МФО, що зумовлює потребу у розробці та впровадженні оптимального механізму співпраці України з міжнародними фінансовими організаціями.

Оскільки до початку війни механізм врегулювання питань співпраці України з міжнародними фінансовими організаціями фактично регулювався на рівні підзаконних правових актів, на сьогодні, у сучасних геополітичних реаліях, назріла потреба у підвищенні правового рівня досліджуваних правовідносин.

У зв'язку з наведеним, виходячи з доцільності забезпечення національних інтересів України в умовах війни та повоєнний період, вбачається за доцільне підтримувати взаємовигідне стратегічне партнерство з МФО, що зумовлює потребу у визнанні МФО стратегічним партнером України, що має знайти свою реалізацію в удосконаленні чинного вітчизняного законодавства шляхом доповнення Закону України «Про засади внутрішньої та зовнішньої політики»[65] статтею під назвою «Стратегічне партнерство України», яка б розкривала механізм співпраці нашої держави з міжнародними фінансовими організаціями. Наведене дозволить уникнути правової невизначеності у питаннях розуміння конституційно-правового інституту стратегічного партнерства, складовими якого мають стати насамперед процедура (порядок, механізм) співпраці та надання МФО статусу «стратегічного партнера України», визначення його правового статусу тощо. Перелік МФО, як стратегічних партнерів має бути закріплено на рівні Указу Президента України, що буде відповідати базовим положенням конституційного статусу Глави держави відповідно ч. 2 та 3 ст. 102 Конституції України.

Висновки до другого розділу:

1. Вказано, що унікальна перевага міжнародних фінансових організацій та внесок, який вони зробили у вирішення глобальних проблем, визнано міжнародним співтовариством. Обґрунтовано, що майже всі зацікавлені сторони – акціонери розвинених країн і країн, що розвиваються, науковці та аналітичні центри, організації громадянського суспільства та бізнес-лідери – все більше очікують, що МФО повинні робити ще більше в цій сфері. Констатовано, що ряд занепокоєнь щодо МФО піднімає питання про роль, яку вони можуть відігравати в управлінні глобальними проблемами. Зазначено, що було висунуто багато пропозицій щодо реформування МФО. Зроблено висновок, що самі МФО погоджуються з тим, що реформи необхідні, якщо їхні учасники очікують, що вони відіграватимуть дедалі більшу роль у питаннях регіонального та глобального розвитку.

2. Констатовано, що участь міжнародних фінансових організацій у процесі управління зовнішнім боргом України, зокрема взаємовідносини нашої держави з МФО, регламентовано Законом України «Про вступ України до Міжнародного валютного фонду, Міжнародного банку реконструкції та розвитку, Міжнародної фінансової корпорації, Міжнародної асоціації розвитку та Багатостороннього агентства по гарантіях інвестицій». Відповідно до вказаного нормативно-правового акту визначаються особливості вступу, взаємодії з МФО, порядок співпраці тощо.

Важливими передумовами функціонування системи управління зовнішнім державним боргом визнано: 1) мінімізація негативного впливу боргових зобов'язань на економіку країни. Досягнення цієї мети може передбачати перегляд умов погашення боргу, перерозподіл фінансових ресурсів, залучення додаткових фінансових джерел та розробку спеціальних програм підтримки економіки в умовах воєнного часу; 2) ефективне використання фінансових ресурсів у воєнний час, що потребує пріоритезації та раціонального розподілу за важливістю та необхідністю.

Зроблено висновок, що управління зовнішнім державним боргом в Україні в умовах війни потребує спеціальної системи, яка охоплює відповідні підсистеми,

принципи, функції, об'єкти та методи, розроблені для подолання викликів, спричинених воєнним станом.

Обґрунтовано, що така система включає в себе три наступні підсистеми, які є надзвичайно важливими в кризових умовах.

1. Підсистема планування та реагування на кризові ситуації, яка передбачає розробку антикризових планів управління зовнішнім державним боргом. Це включає розробку кризових планів управління боргом, які передбачають потенційні наслідки війни та пропонують шляхи їх вирішення. Цей процес включає підготовку стратегій для реагування на зміни в економічному, фінансовому та політичному ландшафті. Крім того, він передбачає аналіз ризиків, пов'язаних зі змінами в політичній, економічній та фінансовій ситуації внаслідок війни, та визначення пріоритетів погашення боргу. Такий підхід забезпечує збалансоване управління боргом, особливо в умовах обмеженості ресурсів.

2. Підсистема врегулювання зовнішньої заборгованості, яка передбачає вивчення можливості реструктуризації зовнішнього державного боргу з метою зменшення фінансового тиску в умовах воєнного часу. Це можуть бути переговори з кредиторами про зміну умов кредитування, терміну погашення та інших параметрів боргових зобов'язань. Важливо шукати та залучати різні джерела фінансування, щоб зменшити ризики та залежність від одного джерела. Це може включати отримання фінансування від різних країн, міжнародних фінансових організацій та ринків капіталу.

3. Підсистема забезпечення міжнародного співробітництва, яка передбачає дипломатичні зусилля щодо співпраці з міжнародними партнерами, кредиторами та інвесторами для забезпечення підтримки та полегшення управління зовнішнім державним боргом у воєнний час. Дипломатичні переговори можуть включати обговорення реструктуризації боргу, отримання нових фінансових джерел та пошук підтримки з боку міжнародних організацій.

Доведено, що міжнародне співробітництво відіграє вирішальну роль у ефективному управлінні зовнішнім державним боргом у воєнний час. Співпраця та обмін інформацією з міжнародними партнерами не лише сприяють прийняттю

більш обґрунтованих рішень, але й сприяють побудові більш стійкої стратегії управління боргом.

Аргументовано, що успішне управління боргом ґрунтується на прозорій комунікації та звітності, а також своєчасному моніторингу та аналізі для прийняття обґрунтованих рішень щодо реагування на зміни. У сукупності ці фактори забезпечують фінансову стабільність та знижують ризики під час війни. Зазначено, що управління зовнішнім державним боргом у воєнний час потребує гнучкості, адаптації та контекстно-залежних рішень, адже кожна ситуація унікальна.

Зроблено висновок, що система управління зовнішнім державним боргом під час війни в Україні потребує унікального підходу, який міг би охоплювати такі додаткові підсистеми: підсистему кризового планування та реагування, підсистему врегулювання зовнішнього боргу та підсистему забезпечення міжнародного співробітництва. Це дозволить окреслити вектор трансформації системи управління зовнішнім боргом у період воєнного стану в Україні.

Вказано на вагому участь міжнародних фінансових організацій у процесі управління зовнішнім боргом України. Так, Світовий банк, Міжнародний валютний фонд та інші міжнародні фінансові організації надають екстрену допомогу Україні і розробляють короткострокові та середньострокові стратегії допомоги.

Зроблено висновок, що враховуючи невизначеність щодо впливу війни на економічну політику України, МФО забезпечили нагляд, підзвітність та технічну допомогу і стали критичним лінчем макроекономічної стабільності України.

3. Зроблено висновок, що на сучасному етапі кредитних відносин України та МФО спостерігається значна та дієва підтримка останніх. Проте вказано, що в інтересах продуктивної співпраці України з міжнародними фінансовими установами нашої державі та МФО варто прагнути тісної взаємодії задля впровадження ключових реформ, передбачених відповідними угодами, не забуваючи Україні самостійно розробляти інвестиційні проекти, оперативно та максимально прозоро інформувати МФО про потреби та виклики у фінансовій

сфері щодо кредитування, допомагаючи отримати заплановане зовнішнє фінансування на вигідних умовах.

4. Визначено, що МФО є стратегічними партнерами нашої держави, що зумовлює нагальну потребу у визнанні цього на законодавчому рівні. З огляду на те, що у довоєнний період був наявний неоднозначний досвід використання інструментів стратегічного партнерства, тим більше у сучасних реаліях війни, актуальним видається чітке правове визначення принципів, методів, засобів та способів стратегічного партнерства з МФО, що зумовлює потребу у розробці та впровадженні оптимального механізму співпраці України з міжнародними фінансовими організаціями.

Зроблено висновок, що оскільки до початку війни механізм врегулювання питань співпраці України з міжнародними фінансовими організаціями фактично регулювався на рівні підзаконних правових актів, на сьогодні, у сучасних геополітичних реаліях, назріла потреба у підвищенні правового рівня досліджуваних правовідносин.

У зв'язку з наведеним, виходячи з доцільності забезпечення національних інтересів України в умовах війни та повоєнний період, визнано за доцільне підтримувати взаємовигідне стратегічне партнерство з МФО, що зумовлює потребу у визнанні МФО стратегічним партнером України,

Запропоновано підходи до удосконалення чинного вітчизняного законодавства шляхом доповнення Закону України «Про засади внутрішньої та зовнішньої політики» статтею під назвою «Стратегічне партнерство України», яка б розкривала механізм співпраці нашої держави з міжнародними фінансовими організаціями.

Зроблено висновок, що наведене дозволить уникнути правової невизначеності у питаннях розуміння конституційно-правового інституту стратегічного партнерства, складовими якого можуть стати насамперед процедура (порядок, механізм) співпраці та надання МФО статусу «стратегічного партнера України», визначення його правового статусу тощо. Перелік МФО, як стратегічних партнерів має бути закріплено на рівні Указу Президента України,

що буде відповідати базовим положенням конституційного статусу Глави держави відповідно ч. 2 та 3 ст. 102 Конституції України.

Результати дослідження, проведеного в межах цього розділу, опубліковано в таких авторських працях: [41; 40; 36; 45;42;31;37;33].

РОЗДІЛ 3

ЕФЕКТИВНІСТЬ МЕХАНІЗМУ УЧАСТІ МІЖНАРОДНИХ ФІНАНСОВИХ ОРГАНІЗАЦІЙ У ФІНАНСОВІЙ ДІЯЛЬНОСТІ УКРАЇНИ

3.1. Аналіз результатів участі міжнародних фінансових організацій у фінансовій діяльності України

Співпраця України з МФО критична важлива для нашої держави, оскільки від успіху такої співпраці залежить фінансування пріоритетних видатків держбюджету. Зокрема на тлі війни, пільгове фінансування від міжнародних партнерів стало ключовим джерелом фінансування бюджету.

У Середньостроковій стратегії управління державним боргом на 2024-2026 року вказано, що станом на кінець липня 2023 року Україна залучила 60,2 млрд доларів у вигляді грантів та пільгових кредитів / гарантій (у тому числі 32,1 млрд доларів США у 2022 році) [74]. Зокрема МВФ 31 березня 2023 року МВФ схвалив 48-місячну Механізм розширеного фінансування (EFF) на суму 11,6 млрд СПЗ (577% від квоти, або близько 15,6 млрд доларів) і одразу ж виділив 2 млрд СПЗ (близько 2,7 млрд доларів) [74].

МВФ	6,7 млрд СПЗ (виділено впродовж 2020 – 2023)	<u>Механізм розширеного фінансування (EFF)</u>
		– 48-місячну програму підписано в березні 2023 року – Загальний розмір: 11,6 млрд СПЗ – Загальна виділена сума: 2,6 млрд СПЗ станом на 30 червня 2023 року – Строк погашення: до 2037 року
		<u>Інструмент швидкого фінансування (RFI):</u>
		– Угоди по закупівлям в рамках RFI підписані у березні та жовтні 2022 року – Загальний розмір: 2,0 млрд СПЗ (1,0 млрд СПЗ кожна угода) – Загальна виділена сума: 2,0 млрд СПЗ – Строк погашення: до 2027 року
		<u>Stand-by (SBA):</u>
		– 18-місячна програму Stand-by підписано у липні 2020 року (продовжена до 21 місяця; скасовано в березні 2022 року) – Загальна виділена сума: 2,0 млрд СПЗ – Строк погашення: до 2026 року

Рис. 6 Підтримка України МВФ[74]

Як ми вказували у попередніх розділах, війна має величезний вплив на економіку України. У 2022 році реальний ВВП впав на 29,1 відсотка, а інфляція у

грудні досягла 26,6 відсотка, значною мірою через зростання цін на продукти харчування. Тим часом країна стикнулася з необхідністю фінансування та різкого зростання витрат на оборону та безпеку.

Саме наведене обумовило потребу у більш щільній співпраці зі стратегічними партнерами України, зокрема з МФО. Так, за офіційними даними, станом на кінець квітня 2023 року Україна отримала \$47,4 млрд бюджетної підтримки (Рис. 6), не враховуючи військову та гуманітарну допомогу, з початку повномасштабного вторгнення у лютому 2022 року.

Джерела фінансування загального фонду державного бюджету у 2024

Рис. 7 Джерела фінансування державного бюджету у 2024 р. [94]

Донори пішли на безпрецедентні заходи, щоб надати Україні кошти, необхідні для своєчасної виплати та в повному обсязі своїх ключових зобов'язань, включаючи заробітну плату, соціальні виплати та пенсії. Навіть традиційно обережні у своїх діях міжнародні фінансові організації, зокрема Міжнародний валютний фонд, переглянули свої правила на підтримку України.

**Співпраця України з Міжнародним валютним фондом
за кредитними програмами**

Періоди	Кредитні програми	Обсяг позики
I період, 1994–1995 роки	Системна трансформаційна позика	498,7 млн СПЗ, або 763,1 млн дол. США
II період, 1995–1998 роки	Три річні програми «Stand by»	1318,2 млн СПЗ, або 1935 млн дол. США
III період, 1998–2002 роки	Extended Fund Facility (EFF, механізм розширеного кредитування)	1193,0 млн СПЗ, або 1591,0 млн дол. США
IV період, 2002–2008 роки	Програма «Попереджувальний stand by»	411,6 млн СПЗ, 30 % квоти України, або 600 млн дол. США
V період, 2008–2013 роки	Програма співробітництва «Стенд-бай» від 05 листопада 2008 року	11 млрд СПЗ, або майже 16,4 млрд дол. США
	Нова спільна з Міжнародним валютним фондом програма «Stand by»	10 млрд СПЗ, або 15,1 млрд дол. США
VI період, з 2014 – лютий 2021 року	Квітень 2014 року Нова дворічна програма кредитування «Stand by» в режимі надзвичайного доступу	10,976 млрд СПЗ, або майже 17,1 млрд дол. США
	11 березня 2015 року. Механізм розширеного кредитування EFF на чотири роки	12,348 млрд СПЗ, або майже 17,5 млрд дол. США, чи 15,5 млрд євро
VII період, березень 2022 року і до сьогодні	Надання кредитів Україні в умовах війни	

Рис. 8 Співпраця України з МВФ[73]

Нова програма України з МВФ, затверджена наприкінці березня 2023 року, є значним кроком на шляху до передбачуваного та сталого багаторічного фінансування. Він включає жорсткі вимоги до реформ, спрямованих на забезпечення макроекономічної стабільності України.

Крім того, нова програма є здоровим відходом від вимог минулих програм МВФ. Наприклад, наразі МВФ не вимагає від України підвищення тарифів на енергоносії, хоча вимагав цього у попередніх програмах. МВФ також звертає увагу на зростання рівня бідності в країні та крихкість системи соціального захисту під час війни, а зміни, які фонд пропонує до системи соціального забезпечення країни, дозволять йому краще захистити вразливі домогосподарства.

Нова програма МВФ має на меті стати основою для залучення додаткової зовнішньої фінансової підтримки, включаючи інвестиції приватного сектору. Якими б амбітними не були передбачені МВФ програми структурних реформ, Україні доведеться вивчати інші інструменти політики, такі як страхування від війни, щоб залучити приватні інвестиції в масштабні зусилля з відбудови.

До недавнього часу правила МВФ закріплювали, що він не може кредитувати країни, що воюють. Регулярні програми МВФ спираються на оцінку боргової стійкості, яка була нездійсненною для України у 2022 році через відсутність середньострокового економічного прогнозу. Попри це обмеження, МВФ визнав, що Україна потребує підтримки та використовував альтернативні інструменти для надання екстреної допомоги.

Варто вказати, що це відбулося у тому числі завдяки тому, що до лютого 2022 Україна перебувала на переважно позитивній економічній траєкторії. Як вказують експерти, починаючи з 2014 року, вітчизняний законодавець ухвалили низку законів та політик, що підтримують надійну банківську та фінансову системи [100]. Борг України був стійким, і країна мала чіткий шлях до довгострокового економічного зростання. У той час як багато інших країн значно підвищили співвідношення боргу до ВВП під час пандемії коронавірусу, у 2021 році коефіцієнт України впав нижче 50 відсотків [170].

Національний банк України успішно впроваджував інфляційне таргетування та після очищення банківського сектору вжив заходів щодо посилення нагляду в страховому сегменті фінансового ринку. Україна провела капітальний ремонт у своїх антикорупційних інституціях та запровадила нову політику запобігання корупції. Як вказувалося у звітах експертів, з 2014 року Україна досягла значних успіхів у впровадженні реформ, спрямованих на запобігання корупції [173].

Цей пакет реформ не лише допоміг Україні отримати численні раунди фінансової допомоги від МВФ, Сполучених Штатів та ЄС, але й поступово наблизив Україну до статусу кандидата на вступ до ЄС. Більше того, ці реформи значно покращили національну стійкість України. Уряд, НБУ та інші державні установи продовжували ефективно працювати після початку війни, ухвалюючи

важливі рішення протягом кількох годин, які дозволили країні підтримувати роботу уряду та забезпечувати стабільність у банківському секторі.

Таким чином у березні 2022 року МВФ надав Україні 1,4 мільярда доларів США в рамках Інструменту швидкого фінансування (RFI) [133], а в жовтні він надав додаткові 1,3 мільярда доларів у рамках нового вікна продовольчого шоку RFI [132], розробленого для пом'якшення глобальної кризи продовольчої безпеки, спричиненої блокадою Росією українських портів. Проте ці кредити лише трохи перевищили \$2,4 млрд, які Україна виплатила МВФ у 2022 році.

Тим часом у вересні 2022 року МВФ запустив Програму моніторингу за участю Ради директорів (РМВ) [155], призначену для оцінки та моніторингу політики країн, які прагнуть отримати програму МВФ. У грудні Рада директорів МВФ затвердила чотиримісячний РМВ для України [171]: по суті, підготовчий період для України, щоб показати, що вона готова до повної програми МВФ.

Сам РМВ не передбачав жодних фінансових виплат. Тим не менш, він включав типові риси програми МВФ, а саме структурні орієнтири, які були спрямовані на зміцнення економічної стабільності України та стимулювання донорського фінансування.

На сьогодні Україна виконала всі п'ять орієнтирів, визначених РМВ. Ці умови включали призначення нової наглядової ради для державної нафтогазової компанії «Нафтогаз», а також заходи, пов'язані з заборгованістю в державному секторі, оподаткуванням та стабільністю банківського сектору. МВФ також передбачив умову, пов'язану з системою соціального захисту, що є незвичним фокусом для фонду, який відображає розуміння драматичних соціальних викликів України під час війни.

Успіх України з РМВ відкрив шлях для МВФ щодо надання їй повноцінної програми. Для цього у березні 2023 року фонд вніс суттєві зміни у свою політику. Нові правила дозволяють фінансувати країни в умовах «надзвичайно високої невизначеності, що включає екзогенні шоки, які знаходяться поза контролем влади країн і охопленням їх економічної політики, і які породжують більші, ніж зазвичай, ризики» [115]. Важливо, що ця нова політика стосується не лише України. Це дозволить у майбутньому кредитувати інші країни в аналогічних

умовах, як це пропонували українські групи громадянського суспільства восени 2022 року [116].

У результаті цих змін у політиці наприкінці березня 2023 року Виконавча рада МВФ затвердила нову чотирирічну програму для України в рамках Механізму розширеного фінансування (EFF) [172].

Програма оцінюється в \$15,6 млрд і, за даними МВФ, є частиною загального пакету підтримки України на \$115 млрд. та базується на макроекономічному прогнозі з базовим сценарієм збереження високої невизначеності в економіці України; МВФ прогнозував зміну реального ВВП у діапазоні від -3 до +1 відсотка у 2023 році. МВФ також окреслив негативний сценарій, який передбачає довший період війни та більші руйнування, що ускладнить фінансування українських зобов'язань.

МВФ оцінив загальну вартість пакету підтримки у \$115 млрд з урахуванням фінансових потреб України на наступні чотири роки. Цей ширший пакет включає полегшення боргового тягаря та реструктуризацію, які оцінюються в 15,3 мільярда доларів США на період дії програми [172].

Крім того Група кредиторів України, до якої входять усі країни G7, крім Італії, погодилася продовжити мораторій на погашення офіційного боргу України до 2027 року [125]. Більш складними для українського уряду стануть переговори щодо реструктуризації боргу з власниками єврооблігацій, які мають відбутися до кінця серпня, коли закінчиться раніше домовлений затримка щодо відсотків та погашення [125].

При цьому МВФ не запропонував призупинити або скасувати виплати України до фонду за більш ранніми програмами в ході нової. В результаті Україна в найближчі чотири роки в підсумку виплатить МВФ майже стільки, скільки отримає від фонду. Крім того, відсотки за кредитами МВФ, які, за оцінками, перевищують 6 відсотків, є досить високими порівняно з іншими джерелами фінансування України. Вона отримує гранти від Сполучених Штатів і безвідсоткові кредити від ЄС, а за кредитом з Канади заплатить лише 1,5 відсотка. Крім того, Україні доведеться розпочати виплати за новою програмою МВФ з

2027 року, тоді як інші пільгові кредити мають значно довший горизонт погашення.

Важливо зазначити, що роль МВФ тут полягає не в тому, щоб виступати як міжнародний кредитор останньої інстанції, а радше в тому, щоб допомогти Україні дотримуватися сталої макроекономічної політики та каталізувати кошти від інших донорів. Зокрема, інші донори покладаються на оцінку МВФ економічної ситуації в Україні та впровадження реформ для прийняття власних рішень щодо надання фінансової підтримки.

Програма МВФ вносить ясність щодо донорського фінансування України на перший рік програми, коли орієнтовний фінансовий розрив становитиме \$37,9 млрд. З цієї суми очікується отримання пільгових кредитів від ЄС на \$14,5 млрд, грантів від США на \$7,4 млрд, фінансування від МВФ на \$5,6 млрд (з них \$2,7 млрд було виплачено на початку квітня), а також різних форм допомоги від Японії на суму \$5,5 млрд. Решта коштів надійде від інших партнерів. Ці цифри не включають фінансування, яке Україна вже отримала у першому кварталі 2023 року, включаючи кредит від Канади на \$1,8 млрд, пільгові кредити від ЄС на \$4,9 млрд та \$3,5 млрд грантів від США [50].

Програма МВФ окреслювала фінансування, яке, як очікувалося, знадобиться Україні протягом наступних трьох років, причому основна частина буде надходити від офіційних донорів, за винятком МВФ, у період з 2024 по 2026 рік. Утім, програма передбачає нульове фінансування з боку офіційних донорів у 2027 році.

Як і у випадку з типовими програмами МВФ, Україні доведеться своєчасно виконувати свої зобов'язання, щоб фінансування продовжувалося. У програмі описано загалом одинадцять перевірок для забезпечення відповідності. Він оформлений у вигляді двоступеневої програми. Перший етап, що охоплює перший рік програми, спрямований на закріплення макроекономічної стабільності України.

Основна увага приділятиметься контролю над фіскальною ситуацією, а також підтримці стабільності цін та обмінного курсу. Другий етап спрямований на амбітні структурні реформи для забезпечення середньострокового економічного

зростання, підтримки післявоєнної відбудови та сприяння вступу України до ЄС. МВФ визначив дев'ятнадцять структурних орієнтирів, яким Україна має досягти на першому етапі, а потім будуть визначені додаткові. У зв'язку з наведеним урядом України було розроблено Стратегію національних доходів на 2024–2030 роки [78], яка охоплює різноманітні політичні та адміністративні заходи, включаючи митну політику, а також податкову реформу для післявоєнної відбудови та приватні інвестиції.

Програма також зосереджена на управлінні державними інвестиціями, і МВФ звернувся до України з проханням переглянути поточні процедури та розробити дорожню карту реформ, метою якої має бути забезпечення конкурентної бази та прозорих критерії відбору проєктів та фінансування. 22 грудня 2023 року під час засідання Уряду схвалено протокольним рішенням проєкт Дорожньої карти реформування управління публічними інвестиціями. Таким чином забезпечено виконання структурного маяка, передбаченого Меморандумом про економічну та фінансову політику з МВФ.

Крім того, МВФ прагнуло посилити роль Міністерства фінансів в управлінні державними інвестиціями. Наразі Міністерство інфраструктури очолює процес розробки політик відновлення та реалізації проєктів відбудови. Інший набір структурних орієнтирів зосереджений на політиці монетарного та банківського секторів. МВФ вимагатиме від Національного банку України затвердити стратегію переходу до більш гнучкого обмінного курсу, послаблення валютного контролю, переходу до таргетування інфляції, а також посилення банківського управління та нагляду. Крім того, МВФ наполягав на впровадженні програми реабілітації банків, розроблену у співпраці з Фондом гарантування вкладів фізичних осіб.

Варто вказати, що попри довоєнну спрямованість МВФ на реформування енергетичного сектору України, він окреслив лише один орієнтир, пов'язаний з енергетичною політикою: передачу часток оператора транзиту газу Міністерству енергетики та ухвалення нового корпоративного статуту.

Водночас, на відміну від багатьох попередніх програм МВФ, ця не вимагає від України підвищення тарифів на енергоносії для населення. Дійсно, українська влада неодноразово наголошувала на тому, що тарифи на енергоносії не можна

підвищувати, поки триває повномасштабна війна та зростає бідність (за оцінками Світового банку, рівень бідності в Україні зріс з 5,5 відсотка у 2021 році до 24,1 відсотка у 2022 році) [86]. За останніми даним з початку війни бідність в Україні зросла щонайменше на 1,8 мільйона осіб і досягла 9 мільйонів [184].

Група Світового банку вказує, що значні пошкодження інфраструктури та масштабні перебої з електроенергією, ймовірно, сповільнять економічне зростання до 3,2% у 2024 році та 2% у 2025 році. У найближчі роки Україна зіткнеться з величезними фінансовими потребами, і інвестиції приватного сектору будуть критично важливими. Країні знадобиться щонайменше 486 мільярдів доларів протягом наступного десятиліття для ремонту та відновлення, згідно з нашою Швидкою оцінкою збитків і потреб (RDNA3), опублікованою в лютому 2024 року. Найвищі розрахункові потреби у житловому секторі (17%), транспорті (15%), торгівлі та промисловості (14%), сільському господарстві (12%), енергетиці (10%), соціальному захисті та засобах до існування (9%), а також у сфері боротьби з вибухонебезпечними предметами (7%) [184].

<u>Підтримка державних видатків для забезпечення стійкого державного управління в Україні (МАР):</u>	
– Загальна виділена сума: 1,0 млрд доларів (11 траншів) – Строк: 10 років з 4-річним пільговим періодом – Двосторонні гарантії	
<u>Підтримка державних видатків для забезпечення стійкого державного управління в Україні (Світовий банк):</u>	
– Загальна виділена сума: 0,5 млрд доларів (4 транші) – Двосторонні гарантії ○ Великобританія: 450 млн доларів ○ Нідерланди: 21 млн доларів ○ Литва: 10 млн доларів ○ Латвія: 10 млн доларів – Строк: 18 років з 4-річним пільговим періодом	
Світовий банк	<u>Підтримка державних видатків для забезпечення стійкого державного управління в Україні (додаткове фінансування):</u>
	○ Загальна виділена сума: 1,53 млрд доларів ○ Гарантія Великобританії: 1,5 млрд доларів ○ Гарантія Данії: 30 млн доларів
<u>Фінансування на відновлення в умовах надзвичайної економічної ситуації в Україні – FREE Ukraine:</u>	
– Загальна виділена сума: 0,4 млрд доларів – Світовий банк: 312 млн доларів – Двосторонні гарантії: ○ Нідерланди: 80 млн доларів ○ Швеція: 50 млн доларів	
<u>Екстрене реагування на COVID-19 та вакцинація в Україні:</u>	
– Загальна виділена сума: 0,25 млрд доларів – Строк: 19 років з 5-річним пільговим періодом	
<u>Інші програми:</u>	
– Загальна виділена сума: 0,25 млрд доларів – Строк погашення: 2037-2055, пільговий період до 2024-2026 – Двосторонні гарантії: – Іспанія: 43 млн євро	

Рис. 9 Підтримка України Світовим Банком [74]

У цьому контексті варто вказати, що протягом 2022–2023 років Світовий банк виділив Україні 4,6 млрд доларів США за восьми різними програмами. На тлі російського вторгнення Світовий банк перерозподілив кошти з програм, які вже діяли (наприклад, проєкт «Екстрене реагування на COVID-19 та вакцинація в Україні»). 07 березня 2022 року Світовий банк схвалив додатковий пакет бюджетної підтримки під назвою «Фінансування на відновлення в умовах надзвичайної економічної ситуації в Україні» (FREE Ukraine), що передбачав надання позики у розмірі 0,4 млрд доларів, і паралельно розпочав розробку спеціальної програми підтримки України у воєнний час. 09 червня 2022 року

підписано програму PEACE, спрямовану на підтримку критично важливих бюджетних видатків України (зокрема охорону здоров'я та соціальну сферу).

Світовий банк надав 1,5 млрд доларів США 15 різними траншами в рамках цієї програми у вигляді 10- та 18-річних кредитів з 4-річним пільговим періодом. Крім того, програми FREE Ukraine, PEACE тощо стали платформою для мобілізації донорської підтримки у вигляді грантів та гарантій. З лютого 2022 року Світовий банк мобілізував понад 37,5 млрд доларів США на фінансову підтримку України, з яких вже виплачено майже 23 млрд доларів США.

Станом на жовтень 2024 року Група Світового банку мобілізувала понад 50 мільярдів доларів США – 95% від донорів – для спрямування через проєкти Банку, причому більша частина цих грошей спрямована на підтримку державних послуг, ремонт інфраструктури та підтримку сільського господарства. Ці зобов'язання використовують інноваційні інструменти, такі як кредити IBRD та IDA, кредити IBRD, гарантовані партнерами, донорські гранти та власний капітал, змішане фінансування IFC та гарантії MIGA [184].

Група Світового банку (МБРР, IFC та MIGA) співпрацює з українським урядом та партнерами над визначенням можливостей для приватного фінансування відбудови України. Реформи, які готують Україну до відбудови та покращення інвестиційного клімату, є критично важливими.

Уряд звернувся до Групи Світового банку за консультаціями щодо реформ та інвестицій для підготовки країни до вступу в ЄС (багато з яких були включені до «Плану України» з ЄС).

Зокрема, IFC запустила програму дій економічної стійкості на суму 2 мільярди доларів США для підтримки приватного сектору України під час вторгнення Росії. З лютого 2022 року IFC інвестувала майже 2 мільярди доларів США, у тому числі 530 мільйонів доларів США були мобілізовані для підтримки українського сільського господарства, фінансового, технологічного та телекомунікаційного секторів, подолання енергетичної кризи, допомоги у впровадженні термінових ремонтних робіт у житловому секторі та підтримки муніципалітетів, які приймають ВПО.

Зокрема, 547 мільйонів доларів США у вигляді гарантій торговельного фінансування для підтримки надходження ключових ресурсів та продовження експорту зерна, 465 мільйонів доларів США агропродовольчим компаніям та 70 мільйонів доларів США для технологічного сектору, 360 мільйонів доларів США банкам для охоплення МСП, 217 мільйонів доларів США для телеком-сектору.

Окрім фінансової підтримки, програма IFC включає аналітичну роботу, консультаційні послуги та передінвестиційні проєкти для залучення приватних інвестицій у відбудову України. Реагуючи на енергетичну кризу, IFC працює над короткостроковими можливостями, які допоможуть стимулювати альтернативні бізнес-моделі в поточному законодавчому середовищі та готуються до масштабування, необхідного в середньостроковій перспективі, за умови прийняття ключових реформ, а також надає інструменти розподілу ризиків та консультаційні послуги банкам-партнерам з метою розблокування нового фінансування для розподіленої чистої енергії.

Очікується, що це дозволить розблокувати 120 мільйонів євро комерційних кредитів на розподілену чисту енергію в короткостроковій перспективі. IFC також надала торговельне фінансування для імпорту енергоефективного обладнання для харчової промисловості та імпорту аварійних мобільних газових турбін [130].

Крім того з початку війни MIGA видала 6 нових гарантій на суму \$227 млн з використанням \$48,3 млн донорських коштів, що означає, що \$1 донорського фінансування підтримує \$4,7 гарантій в Україні. MIGA також створила SURE TF, щоб допомогти розгорнути подвійну стратегію в Україні:

а) уможливлювати приватні інвестиції шляхом надання гарантій (страхування політичних ризиків (PRI) та підвищення кредитоспроможності) інвесторам та кредиторам;

б) забезпечити, щоб проєкти впроваджувалися відповідно до найкращих світових практик щодо дотримання стандартів доброчесності, довкілля, соціальних та кліматичних стандартів [148].

В умовах обмеженої доступності приватного перестрахування, SURE TF дозволяє видавати гарантії MIGA в Україні, розподіляючи до 75% ризику. Розмір фонду SURE станом на жовтень 2024 року, на який, крім внесків, також

враховуються адміністративні збори, інвестиційний дохід та частка преміального доходу SURE TF, становив \$114,12 млн [148].

Задля швидкої мобілізації зусиль для відбудови нашої держави, Світовий банк заснував Трастовий фонд допомоги, відновлення, реконструкції та реформ в Україні (URTF) – багатосторонній донорський фонд для спрямування грантових внесків від партнерів-донорів.

Цілями URTF є допомога у підтримці адміністративного потенціалу та потенціалу надання послуг у країні, проведення зусиль з надання допомоги, а також підтримка планування та реалізації програми відновлення, стійкої відбудови та реформ України. URTF підтримує Рамкові проекти Світового банку та гарантує, що українські органи влади можуть швидко та результативно використовувати ці критично важливі інвестиції та ефективно та масштабно використовувати численні джерела фінансування [177].

Проте МВФ прогнозує, що економіка України повернеться до стійкого зростання ВВП протягом усього терміну дії програми: щорічне зростання прогнозується на рівні 3,2 відсотка у 2024 році, 6,5 відсотка у 2025 році та 5 відсотків у 2026 році. Але важливо мати на увазі, що загальний пакет підтримки у розмірі 115 мільярдів доларів не враховує сукупність потреб України для повномасштабної відбудови, а лише ті, що стосуються екстреного відновлення та відбудови.

Дійсно, у лютому 2023 року Світовий банк підрахував, що для повноцінної відбудови та відновлення Україні знадобиться \$411 млрд. Тому, якщо під час відбудови відбудеться додаткове фінансування, економічне зростання України, швидше за все, буде вищим за прогнозоване.

Таким чином варто вказати на безпрецедентну поміч МФО. Зокрема у подальшому очікується, що після 2027 року Україна збільшить державні капітальні видатки приблизно до 5 відсотків ВВП, що є історично високим рівнем державних інвестицій, але все ще досить низьким з урахуванням потреб країни [149].

Проте для України вкрай важливо продемонструвати свою відданість узгодженим реформам та вчасно досягти прогресу у виконанні всіх структурних

критеріїв. Якщо цього не зробити, це може поставити під загрозу потік фінансування як з боку МВФ, так і з боку МФО в цілому, що створить значні ризики для економічної стабільності України та її майбутнього.

3.2. Зарубіжний досвід співпраці з міжнародними фінансовими організаціями

Важливість правового регулювання та права в цілому, особливо під час глобальних криз, як це відображено в меті 16 Цілей стійкого розвитку [164], є критичним фактором у встановленні та підтримці верховенства права шляхом розширення можливостей найбільш вразливих осіб та груп у суспільстві для здійснення своїх основних прав людини проти необмежених правових режимів та політичного керівництва. Наведене повною мірою відноситься й до держав.

Доцільно зазначити, що після глобальної фінансової кризи 2007 року окремі європейські країни відчули зростання державного боргу та скорочення економічного виробництва. Греція була однією з кількох країн, які в 2010 році звернулися за допомогою до міжнародних фінансових організацій для фінансування майбутнього погашення боргу. Країна спочатку позичила 110 мільярдів євро у Міжнародного валютного фонду та партнерів єврозони за умови різкого скорочення державних витрат. Це мало шкідливі та потенційно довготривалі наслідки для держави, оскільки скорочення муніципальних бюджетів призвело до скорочення окремих програм, що призвело в окремих випадках навіть до виникнення епідемії (зокрема повернулася малярія вперше за 40 років).

Крім того бюджети державних лікарень скоротилися на 26%, що призвело до перевтоми персоналу, збільшення списків очікування та нестачі ліків та медичного обладнання. У той же час програми профілактики та лікування незаконного вживання наркотиків також зіткнулися з скороченням, що призвело до збільшення ВІЛ-інфекції від споживачів внутрішньовенних наркотиків [139; 138;145]

Так само відбулися скорочення у сфері соціального захисту населення, що також негативно вплинуло на послуги соціального забезпечення в Греції [138]. У

оцінці політичних реформ, прийнятих на проханням партнерів МВФ та Єврозони, Комітет ООН з прав людини дійшов висновку, що вони порушують кілька зобов'язань у сфері прав людини, включаючи право на працю, охорону здоров'я та соціальне забезпечення [176].

Варто вказати, що досвід Греції не є унікальним, оскільки міжнародні фінансові організації обумовлюють надання кредитів, грантів та полегшення боргового тягаря на впровадження країною-одержувачем низки реформ, які спрямовані на те, щоб зробити фіскальну та боргову ситуацію стійкою, підвищити конкурентоспроможність та стимулювати економічне зростання держави. Загальні заходи, які уряди зобов'язані впроваджувати, включають приватизацію державних активів, скорочення державних витрат та структурні реформи. Ця практика надає МФО значний політичний вплив на уряди по всьому світу, тим самим скорочуючи національний політичний простір і підриваючи національні програми розвитку [143].

МФО, такі як МВФ, Світовий банк та регіональні банки розвитку, вважаються найпотужнішими агентами економічної реформи у світі [104;142]. За останні чотири десятиліття вони встановили фіскальні параметри, в рамках яких державна політика, включаючи охорону здоров'я, працює в країнах, що розвиваються, через свої так звані програми «структурного коригування» [167].

Свого часу серед захисників громадського здоров'я роль МФО щодо впливу на здоров'я населення викликала жваві дискусії та критику після публікації звіту ЮНІСЕФ «Коригування з людським обличчям» [120]. Цей звіт виявив несприятливі наслідки для здоров'я дітей та матерів, пов'язані з політичними реформами, які просувалися МФО.

Виступаючи кредиторами, МВФ та Світовий банк є одними з найвпливовіших МФО [181]. Дві організації мають набір інструментів для переконання урядів прийняти реформи в обмін на доступ до фінансових ресурсів. У угодах про умовне кредитування з МФО політичні реформи викладені в документах, що визначають графіки їх впровадження, і оцінюються на регулярній основі.

Невиконання може призвести до затримок у виплаті кредитів і, в негативному варіанті, до повного призупинення кредитування. Хоча цей процес, як правило, примусовий, бувають випадки, коли уряди-позичальники впроваджують конкретні політичні реформи, щоб подолати внутрішню політичну кризу [178].

Треба вказати, що обидві організації відійшли від свого початкового мандату, викладеного в Бреттон-Вудсі. Роль МВФ спочатку полягала в нагляді за обмінними курсами урядів-членів та наданні фінансових ресурсів урядам-членам, які стикаються з проблемами платіжного балансу [135]. Після переходу на плаваючі обмінні курси в 1973 році зберігся лише другий і найбільш суперечливий аспект мандату МВФ. Зі свого боку, Світовий банк був створений для забезпечення інвестиційного капіталу для післявоєнної реконструкції та економічного розвитку. Спочатку вона спеціалізувалася на кредитуванні розвинених країн для інфраструктурних проєктів, таких як порти, залізниці та гідроелектричні греблі. Однак у відповідь на вимоги країн, що розвиваються, щодо більшого фінансування світові лідери створили додаткову організацію в рамках Світового банку в 1960 році, Міжнародну асоціацію розвитку (МАР). Це сформувало Банк на більш орієнтовану на розвиток організацію, а його мандат розширився, щоб охопити викорінення глобальної бідності [105].

Протягом 1970-х та 1980-х років МВФ запровадив низку кредитних програм, спрямованих на структурні зміни [102]. До цього реформи, пов'язані з кредитами МВФ, значною мірою обмежувалися низкою стандартних кількісних цілей, таких як межі державних витрат та чистих внутрішніх активів. Нові об'єкти включали детальні мікроекономічні реформи, що охоплюють широкий спектр сфер політики.

Зі свого боку, Світовий банк продовжив традицію надання «проектного» кредитування – наприклад, кредитів на будівництво доріг або шкіл - але в 1980 році також запровадив власний програмний кредитний механізм, позику на структурну перебудову [104].

У 1980-х роках Світовий банк неухильно присвячував більшу частину своїх ресурсів програмному кредитуванню, ніж проєктам розвитку, тоді як МВФ став –

для всіх намірів і цілей – інститутом розвитку, який співпрацював зі Світовим банком [102].

На тлі боргових криз програми структурної перебудови стали популярними в 1980-х роках, у зв'язку з тим, що вимагали від країн з низьким і середнім рівнем доходу впроваджувати політику вільного ринку [104].

Дійсно, термін «структурна перебудова» став скороченням для широкого спектру реформ, спрямованих на сприяння фундаментальному, всебічному та стійкому перезавантаженню політичних домовленостей країни-позичальника [152].

Ці реформи обумовили появу таких ключових інституцій, як: стабілізація, лібералізація, дерегуляція та приватизація [163]. Стабілізація відноситься до заходів щодо скорочення фіскального дефіциту шляхом отримання доходів та скорочення державних витрат та заходів щодо скорочення грошової маси, метою яких є контроль інфляції, стабілізація валют та звільнення ресурсів для погашення зовнішнього боргу. Лібералізація тягне за собою усунення бар'єрів у торгівлі та рух капіталу з метою полегшення доступу до міжнародних ринків та сприяння прямим іноземним інвестиціям.

Дерегуляція передбачає скасування державних правил, положень, стримувань та противаг, що оточують економічну діяльність, таких як критерії входу в галузь, спрямовані на скасування сприйнятої неефективності функціонування приватного сектора. Нарешті, приватизація спричиняє продаж державних підприємств та природних ресурсів приватному сектору з метою покращення економічного управління цими галузями.

Для обох організацій практика умовності стала помітною рисою їх *modus operandi* [180], і до 1990-х років була основним засобом для здійснення переходу до капіталізму, наприклад в посткомуністичних країнах. Забезпечення дотримання цих приписів було досягнуто не тільки через загрозу призупинення кредиту від урядів-позичників, але також заохочувалося через більш тісні відносини між МВФ, Світовим банком, різними регіональними банками розвитку та приватними кредиторами [108].

Зокрема, різні багатосторонні організації гармонізували та підтримували реформи один одного, тоді як наявність програм структурної перебудови також була засобом, який каталізував додаткову двосторонню допомогу від урядів-донорів, включаючи полегшення боргу, та мобілізувати фінансові потоки з приватного міжнародного капіталу [160]. Серед Світового банку та регіональних банків розвитку політичний важіль також був консолідований завдяки більшій вибірковості у видачі проектних кредитів країнам, які відповідали цій політиці [121].

МВФ та Світовий банк піддавалися широкій критиці в наступні роки, особливо після поведження з фінансовими кризами в Мексиці, Східній Азії, Аргентині [103]. Організації пообіцяли, що заходи жорсткої економії будуть виправдані в довгостроковій перспективі стійким економічним зростанням. Тим не менш, економічне зростання не матеріалізувалося [159], оскільки програми структурної перебудови приділяли недостатню увагу інститутам, які дозволяють функціонувати ринкам, таким як закони та судові системи, проте, у спеціальній літературі вказується, що основний імпульс лібералізації ринку був по суті правильним [104].

До початку 2000-х років, у відповідь на широку критику, МВФ та Світовий банк пообіцяли посилити орієнтацію своїх програм на бідних та дозволити гнучку розробку політики [184]. А в 2009 році, після початку криз суверенного боргу в Європі, програми структурної перебудови МВФ у співпраці з установами Європейського Союзу поширилися на розвинені європейські економіки Греції, Ісландії, Ірландії, Португалії та Кіпру. Зазначені програми були схожі на ті, які відстоювали МВФ та Світовий банк у країнах з низьким та середнім рівнем доходу, оскільки вони покладалися на доволі широку умовність лібералізації ринку [124].

Умовність МВФ та Світового банку безпосередньо впливає на реалізацію права на здоров'я, з одного боку, щоб захистити витрати від заходів жорсткої економії, програми структурної перебудови включають реформи скорочення бідності, як правило, у формі пріоритетних витрат, які передбачають мінімальні витрати на охорону здоров'я та освіту [126].

Висновки транснаціональних досліджень, які показують, що програми структурної перебудови пов'язані зі збільшенням соціальних витрат у країнах Африки на південь від Сахари з низьким рівнем доходу, автократичних країнах та країнах Латинської Америки [144].

Дані про програми МВФ у західноафриканських країнах також демонструють, що в окремих випадках пріоритетні витрати сприяли збільшенню бюджетних асигнувань на охорону здоров'я [161].

З іншого боку, є переконливі докази того, що скорочення бідності надає допоміжне значення фінансовим реформам. Пріоритетні цілі витрат найчастіше є не обов'язковими реформами, які служать маркерами для більш широкої оцінки прогресу, але не призупиняють програму автоматично, якщо вона не буде досягнута; тоді як цілі фінансового дефіциту є обов'язковими і автоматично призупиняють позику [162].

Крім того, дослідження показують, що пріоритетні цілі витрат дотримувалися лише приблизно в половині часу, хоча реформи фінансового дефіциту майже завжди були виконані [141].

У рамках жорсткої економії уряди можуть зазнавати тиску щодо скорочення соціальних витрат для досягнення цілей фінансового дефіциту, що, в свою чергу, може обмежити доступність та доступність охорони здоров'я [157].

Кілька міжнаціональних досліджень щодо впливу структурної перебудови на соціальні витрати свідчать про те, що це пов'язано зі скороченням витрат у країнах з низьким рівнем доходу за межами Африки на південь від Сахари та демократичних державах [144].

Нещодавнє дослідження, присвячене країнам Західної Африки, також показало, що кожна додаткова умова МВФ зменшує державні витрати на охорону здоров'я на душу населення на 0,25% [161].

Рада ООН з прав людини також повідомляла, що зниження державних витрат, що сприяють програмам МВФ на Кіпрі, Греції та Ірландії, призвело до скорочення медичного персоналу, скорочення кількості лікарняних ліжок та збільшення часу очікування медичних процедур [176].

МВФ та Світовий банк запровадили реформи ринків праці. Їх обґрунтування базується на економіці пропозиції, яка полягає в тому, що фірми інвестують більше, коли ринки праці гнучкі і коли витрати, пов'язані з охороною праці, низькі. Наприклад, у звіті співробітників МВФ про Румунію зазначено: «Жорсткість ринку праці є перешкодами для сприятливого для бізнесу середовища, і Румунія виділяється порівняно з іншими країнами, особливо за витратами на найм та звільнення працівників» [137]. Таким чином, МВФ та Світовий банк розглядають гнучкість ринку праці як ключовий компонент для підвищення глобальної конкурентоспроможності товарів і послуг, вироблених у країнах-позичальниках.

Однак критики стверджують, що МВФ та Світовий банк нехтують наслідками для прав людини щодо зменшення жорсткості ринку праці [109]. У доповіді про програми структурної перебудови Рада ООН з прав людини робить висновок, що така політика суперечить міжнародним зобов'язанням у сфері прав людини, підриваючи трудові права.

Дослідження, яке вивчало 131 країну за період з 1981 по 2003 рік, також показало, що чим більше часу країна впроваджувала програми структурної перебудови, тим нижчий рівень захисту трудових прав [98].

Інше дослідження 123 країн виявило негативний зв'язок між програмами структурної перебудови та колективними трудовими правами, особливо щодо свободи об'єднань працівників та права на колективні переговори як у законі, так і на практиці [109].

Трудові реформи були послідовною рисою програм структурної перебудови з середини 1990-х років. Більшість з них є цілями, пов'язаними з обмеженнями заробітної плати та обмеженнями зайнятості, які, у свою чергу, перешкоджали праву на працю. Дійсно, дослідження 110 країн виявило негативний зв'язок між програмами МВФ та заробітною платою працівників, що пронизано часткою трудового доходу у виробничому секторі [82].

Транснаціональне дослідження, що вивчає наслідки реформ державного сектору, уповноважених МВФ, показало, що уряди скорочують законопроект про заробітну плату в державному секторі лише тоді, коли це встановлено як

обов'язкова умова; але виявили докази відступу до збільшення витрат на заробітну плату в державному секторі після закінчення програми [158].

Аналогічно, частка робочої сили по відношенню до ВВП знизилася в останніх програмах коригування в країнах єврозони, особливо в Греції [123].

Обмеження на найм у державному секторі були введені на Кіпрі, Греції, Ірландії та Португалії, а програма Тунісу 2014 року включала заморожування заробітної плати для державних службовців. Дослідження також пов'язують звільнення, включені в програми коригування, зі зниженням рівня профспілкової організації (оскільки профспілки, як правило, більш поширені в державному секторі), ослабленням переговорної сили працівників загалом та розширенням у неформальному секторі, тим самим обмежуючи право на гідні умови праці [147].

Трудові реформи також характеризувалися складними структурними реформами, спрямованими на фундаментальну трансформацію інститутів соціального забезпечення та дерегуляцію трудового законодавства.

Кілька досліджень показують, що МВФ та Світовий банк просувають трудове законодавство, яке легалізує тимчасові трудові договори, продовжує випробувальний термін, усуває бар'єри для звільнення працівників, зменшує права працівників та усуває права на формування та в'єднання до профспілок та колективні переговори з працівниками [106].

Підкреслюючи повсюдність таких заходів, дослідження показало, що майже третина листів про наміри між МВФ та урядами з 1998 по 2005 рік містили зобов'язання щодо гнучкого регулювання ринку праці [101].

У запиті на фінансову допомогу від Марокко в 2011 році МВФ підкреслив необхідність дерегулювання строкових контрактів та скорочення статутного захисту праці. Програма МВФ Румунії 2010 року була спрямована на скорочення пенсій на 15% і вимагала схвалення парламентом законодавства про пенсійну реформу, яке включало подальше скорочення виплат та підвищення до пенсійного віку.

Програми МВФ у країнах єврозони також включали реформи, пов'язані зі сферою праці, щодо дерегуляції та систем соціального забезпечення. Програма Греції включала реформи системи колективних переговорів, надаючи пріоритет

угодам на рівні фірми (на відміну від секторальних), та заходи щодо зниження мінімальної заробітної плати та витрат на звільнення працівників. Аналогічно, програма коригування Португалії передбачала підвищення пенсійного віку, ослаблення колективних переговорів та запровадження трудового законодавства державного управління, спрямованого на узгодження режиму державної зайнятості з правилами приватного сектору та припинення терміну перебування на посаді. Крім того, більшість урядів Латинської Америки внесли зміни до своїх законів, що регулюють найм, звільнення та робочий час за останні 20 років в результаті тиску МВФ [112].

Приватизація державних підприємств та реформи ціноутворення також можуть безпосередньо перешкоджати праву на роботу. Для МВФ та Світового банку державні підприємства розглядаються як основне джерело державного дефіциту, який, у свою чергу, лежить в основі багатьох економічних проблем, через які країни звертаються до цих установ за кредитами [150]. Отже, вони закликали до широкомасштабних реформ державних підприємств з метою скорочення державної допомоги та обмеження дефіциту національного бюджету.

У програмі МВФ, що датується 1993 роком, Монголія погодилася «встановити нові процедури корпоративного управління для своїх державних підприємств, [...] включаючи вимоги до строкових контрактів на управління, заснованих на ефективності» [136].

У Пакистані приватизація державних підприємств призвела до заміни стабільних робочих місць нестабільними робочими місцями за участю субпідрядників, які не повністю підпадали під дію положень трудового законодавства [150].

У Болівії прогрес за 15-річний період послідовних програм структурної перебудови досяг апогею на початку 2000-х років, після зростання безробіття та бідності, скорочення реальної заробітної плати, скорочення соціальних витрат і, що найбільш сумнозвісно, приватизації та подальшого підвищення цін на систему водопостачання міста Кочабамба [98].

Ті, хто найбільше постраждав, відреагували на шкалу войовничих антиурядових демонстрацій та протестів, на які уряд відповів, оголосивши

надзвичайний стан та посиливши застосування сили проти протестувальників. У Туреччині соціальні заворушення послідували за оголошенням про те, що демократично обраний уряд підписав програму МВФ у червні 1980 року, а до вересня того ж року військові розпустили парламент і призупинили цивільні політичні інститути [151].

Отже, як бачимо, пропонуючи кредити в обмін на політичні реформи, МВФ та Світовий банк пройняли значним політичним впливом на уряди у всьому світі. У зв'язку з цим, Комітет з економічних, соціальних і культурних прав опублікував заяву, в якій висловив, що МФО зобов'язані дотримуватися прав людини, які є частиною звичаєвого міжнародного права або загальних принципів права, обидва з яких є джерелами міжнародного права [175].

Наведений стан речей доцільно пов'язати, в першу чергу, з тим, що зарубіжні країни у переважній більшості не мають спеціального національного законодавства, спрямованого на співпрацю з міжнародними фінансовими організаціями, а норм міжнародного права подекуди не достатньо.

У зв'язку з чим, доцільно визнати слушним кроком ініціативу вітчизняного законотворця щодо розробки проекту Закону про Національну установу розвитку. У Пояснювальній записці до проекту цілями та завданнями законопроекту визначено те, що «проект Закону розроблено з метою створення Національної установи розвитку, яка виконуватиме функції із забезпечення фінансової та іншої підтримки розвитку та відбудови економіки України шляхом підтримки цільових груп суб'єктів підприємництва, які мають потенціал розвитку, або вид їх економічної діяльності чи напрям їх підтримки є пріоритетним для економіки України, але через недосконалість або нерозвиненість роботи ринкових механізмів, кризу або інші обставини не мають доступу до фінансування на адекватних умовах або такий доступ ускладнений, та фізичних осіб, які не мають доступу до фінансування на адекватних умовах або такий доступ ускладнений через недосконалість або нерозвиненість роботи ринкових механізмів, кризу або інші обставини» [63].

Законопроект передбачає створення Національної установи розвитку з незалежною корпоративною структурою управління. Це є важливою умовою

співпраці Національної установи розвитку з міжнародними фінансовими організаціями та іноземними донорами, що дозволить збільшити обсяг залученого фінансування програм фінансової підтримки [63].

В цілому підтримуючи наведену ініціативу, вбачається за доцільне вказати на необхідність та доцільність розробки та прийняття окремого нормативно-правового акта, а саме Закону України «Про міжнародні фінансові організації», який би регламентував діяльність МФО, оскільки ці організації мають подвійну природу, а саме є суб'єктами фінансової системи та беруть участь у міжнародних фінансових операціях, проте вони виокремлені від сфери публічного адміністрування і розподіл фінансів регулюється національною правовою системою.

Отже, аналіз зарубіжного досвіду співпраці з міжнародними фінансовими організаціями дає підстави дійти висновку, що МФО були створені для об'єднання коштів держав-членів для вирішення конкретних завдань у розвитку світової економіки. До таких завдань належать:

- операції на міжнародних грошових і фондових ринках з метою забезпечення стабілізації та регулювання світової економіки, підтримки та розвитку міжнародної торгівлі;
- міжурядове фінансування - надання кредитів на реалізацію урядових проектів для фінансування бюджетних дефіцитів;
- інвестиційна діяльність - надання кредитів у сфері міжнародних проектів (проекти, що зачіпають інтереси декількох країн-учасниць проекту, за безпосередньої участі та із залученням створених комерційних організацій);
- інвестиційна діяльність - надання кредитів у сфері «національних проектів» (проекти, що безпосередньо зачіпають інтереси держави або створеної комерційної компанії);
- філантропічна діяльність (фінансування програм міжнародної допомоги) та фінансування фундаментальних наукових досліджень.

Кожна міжнародна фінансова організація використовує власні механізми та форми взаємодії і може бути класифікована на групи за певними ознаками. Наведені нижче форми організаційно-економічного співробітництва, з якими

стикаються країни, які є членами МФО, відображають відповідно процедури взаємовідносин між країною та МФО і можуть бути класифіковані відповідно до етапу взаємодії:

- консультувати обидві сторони на експертному рівні та вести переговори з конкретних питань;
- консультації з питань взаємовідносин за участю відповідних інституцій;
- фінансова участь держави в капіталізації МФО;
- участь представників держави у регулярних зборах акціонерів МФО, на яких приймаються рішення щодо стратегічних цілей, а також подальшої політики МФО;
- участь держави в оперативному управлінні МФО через постійне представництво;
- участь у реалізації та розробці новітніх проектів і програм;
- угоди та меморандуми про взаєморозуміння між урядами та МФО;
- надання звітних даних та іншої інформації в рамках реалізації проектів або підготовки проектів;
- консультаційний супровід проектів з боку МФО;
- надання грантів у рамках програм технічної допомоги для підвищення кваліфікації;
- проведення макроекономічних та секторальних досліджень
- підготовка аналітичних рекомендацій для МФО щодо підвищення ефективності макроекономічних та секторальних перетворень у країнах-реципієнтах;
- створення спеціалізованих центрів тощо.

Форми співпраці можна поділити на фінансові та нефінансові. У деяких випадках МФО активно співпрацюють у реалізації спільних інвестиційних програм і проектів у країнах-реципієнтах. Хоча кожна установа використовує власні механізми дії, проте переважною діяльністю цих інституцій є кредитування. Прикладом таких механізмів є кредитування МВФ.

Висновки до третього розділу:

1. Вказано, що співпраця України з МФО критична важлива для нашої держави, оскільки від успіху такої співпраці залежить фінансування пріоритетних видатків держбюджету. Зокрема на тлі війни, пільгове фінансування від міжнародних партнерів стало ключовим джерелом фінансування бюджету.

Зазначено, що донори пішли на безпрецедентні заходи, щоб надати Україні кошти, необхідні для своєчасної виплати та в повному обсязі своїх ключових зобов'язань, включаючи заробітну плату, соціальні виплати та пенсії. Навіть традиційно обережні у своїх діях міжнародні фінансові організації, зокрема Міжнародний валютний фонд, переглянули свої правила на підтримку України.

Констатовано, що нова програма України з МВФ, затверджена наприкінці березня 2023 року, є значним кроком на шляху до передбачуваного та сталого багаторічного фінансування. Він включає жорсткі вимоги до реформ, спрямованих на забезпечення макроекономічної стабільності України. Крім того, нова програма є здоровим відходом від вимог минулих програм МВФ. Наприклад, наразі МВФ не вимагає від України підвищення тарифів на енергоносії, хоча вимагав цього у попередніх програмах. МВФ також звертає увагу на зростання рівня бідності в країні та крихкість системи соціального захисту під час війни, а зміни, які фонд пропонує до системи соціального забезпечення країни, дозволять йому краще захистити вразливі домогосподарства. Нова програма МВФ має на меті стати основою для залучення додаткової зовнішньої фінансової підтримки, включаючи інвестиції приватного сектору. Якими б амбітними не були передбачені МВФ програми структурних реформ, Україні доведеться вивчати інші інструменти політики, такі як страхування від війни, щоб залучити приватні інвестиції в масштабні зусилля з відбудови.

Аргументовано, що до недавнього часу правила МВФ закріплювали, що він не може кредитувати країни, що воюють. Регулярні програми МВФ спираються на оцінку боргової стійкості, яка була нездійсненною для України у 2022 році через відсутність середньострокового економічного прогнозу. Попри це обмеження,

МВФ визнав, що Україна потребує підтримки та використовував альтернативні інструменти для надання екстреної допомоги.

Вказано, що це відбулося у тому числі завдяки тому, що до лютого 2022 Україна перебувала на переважно позитивній економічній траєкторії. Як вказують експерти, починаючи з 2014 року, вітчизняний законодавець ухвалили низку законів та політик, що підтримують надійну банківську та фінансову системи. Борг України був стійким, і країна мала чіткий шлях до довгострокового економічного зростання. У той час як багато інших країн значно підвищили співвідношення боргу до ВВП під час пандемії коронавірусу, у 2021 році коефіцієнт України впав нижче 50 відсотків.

Зроблено висновок, що пакет реформ не лише допоміг Україні отримати численні раунди фінансової допомоги від МВФ, Сполучених Штатів та ЄС, але й поступово наблизив Україну до статусу кандидата на вступ до ЄС. Більше того, ці реформи значно покращили національну стійкість України. Уряд, НБУ та інші державні установи продовжували ефективно працювати після початку війни, ухвалюючи важливі рішення протягом кількох годин, які дозволили країні підтримувати роботу уряду та забезпечувати стабільність у банківському секторі.

Констатовано, що на сьогодні Україна виконала всі п'ять орієнтирів, визначених РМВ. Ці умови включали призначення нової наглядової ради для державної нафтогазової компанії «Нафтогаз», а також заходи, пов'язані з заборгованістю в державному секторі, оподаткуванням та стабільністю банківського сектору. МВФ також передбачив умову, пов'язану з системою соціального захисту, що є незвичним фокусом для фонду, який відображає розуміння драматичних соціальних викликів України під час війни.

Вказано, що як і у випадку з типовими програмами МВФ, Україні доведеться своєчасно виконувати свої зобов'язання, щоб фінансування продовжувалося. У програмі описано загалом одинадцять перевірок для забезпечення відповідності. Він оформлений у вигляді двоступеневої програми. Перший етап, що охоплює перший рік програми, спрямований на закріплення макроекономічної стабільності України. Основна увага приділятиметься контролю над фінансовою ситуацією, а також підтримці стабільності цін та обмінного курсу.

Другий етап спрямований на амбітні структурні реформи для забезпечення середньострокового економічного зростання, підтримки післявоєнної відбудови та сприяння вступу України до ЄС. МВФ визначив дев'ятнадцять структурних орієнтирів, яким Україна має досягти на першому етапі, а потім будуть визначені додаткові. У зв'язку з наведеним урядом України було розроблено Стратегію національних доходів на 2024–2030 роки, яка охоплює різноманітні політичні та адміністративні заходи, включаючи митну політику, а також податкову реформу для післявоєнної відбудови та приватні інвестиції.

Підкреслено безпрецедентну поміч МФО, зокрема у подальшому очікується, що після 2027 року Україна збільшить державні капітальні видатки приблизно до 5 відсотків ВВП, що є історично високим рівнем державних інвестицій, але все ще досить низьким з урахуванням потреб країн. Зроблено висновок, що для України вкрай важливо продемонструвати свою відданість узгодженим реформам та вчасно досягти прогресу у виконанні всіх структурних критеріїв. Якщо цього не зробити, це може поставити під загрозу потік фінансування як з боку МВФ, так і з боку МФО в цілому, що створить значні ризики для економічної стабільності України та її майбутнього.

2. Аналіз зарубіжного досвіду співпраці з міжнародними фінансовими організаціями дав підстави дійти висновку, що МФО були створені для об'єднання коштів держав-членів для вирішення конкретних завдань у розвитку світової економіки. До таких завдань належать:

- операції на міжнародних грошових і фондових ринках з метою забезпечення стабілізації та регулювання світової економіки, підтримки та розвитку міжнародної торгівлі;
- міжурядове фінансування – надання кредитів на реалізацію урядових проектів для фінансування бюджетних дефіцитів;
- інвестиційна діяльність – надання кредитів у сфері міжнародних проектів (проекти, що зачіпають інтереси декількох країн-учасниць проекту, за безпосередньої участі та із залученням створених комерційних організацій);

- інвестиційна діяльність – надання кредитів у сфері «національних проектів» (проекти, що безпосередньо зачіпають інтереси держави або створеної комерційної компанії);

- філантропічна діяльність (фінансування програм міжнародної допомоги) та фінансування фундаментальних наукових досліджень.

Кожна міжнародна фінансова організація використовує власні механізми та форми взаємодії і може бути класифікована на групи за певними ознаками.

Наведені нижче форми організаційно-економічного співробітництва, з якими стикаються країни, що є членами МФО, відображають процедури взаємовідносин між країною та МФО і можуть бути класифіковані відповідно до етапу взаємодії:

- консультувати обидві сторони на експертному рівні та вести переговори з конкретних питань;

- консультації з питань взаємовідносин за участю відповідних інституцій;

- фінансова участь держави в капіталізації МФО;

- участь представників держави у регулярних зборах акціонерів МФО, на яких приймаються рішення щодо стратегічних цілей та політики МФО;

- участь держави в оперативному управлінні МФО через постійне представництво;

- участь у реалізації та розробці новітніх проектів і програм;

- угоди та меморандуми про взаєморозуміння між урядами та МФО;

- надання звітних даних та іншої інформації в рамках реалізації проектів або підготовки проектів;

- консультаційний супровід проектів з боку МФО;

- надання грантів у рамках програм технічної допомоги для підвищення кваліфікації;

- проведення макроекономічних та секторальних досліджень

- підготовка рекомендацій для МФО щодо підвищення ефективності макроекономічних та секторальних перетворень у країнах-реципієнтах;

- створення спеціалізованих центрів тощо.

Визнано, що традиційно форми співпраці поділяють на фінансові та нефінансові. У деяких випадках МФО активно співпрацюють у реалізації спільних інвестиційних програм і проектів у країнах-реципієнтах. Хоча кожна установа використовує власні механізми дії, проте переважною діяльністю цих інституцій є кредитування. Прикладом таких механізмів є кредитування МВФ.

Зроблено висновок, що пропонуючи кредити в обмін на політичні реформи, МВФ та Світовий банк пройняті значним політичним впливом на уряди у всьому світі. У зв'язку з цим, Комітет з економічних, соціальних і культурних прав опублікував заяву, в якій висловив, що МФО зобов'язані дотримуватися прав людини, які є частиною звичаєвого міжнародного права або загальних принципів права, обидва з яких є джерелами міжнародного права.

Наведений стан речей пов'язаний, в першу чергу, з тим, що зарубіжні країни у переважній більшості не мають спеціального національного законодавства, спрямованого на співпрацю з міжнародними фінансовими організаціями, а норм міжнародного права подекуди не достатньо.

У зв'язку з чим, визнано слушним кроком ініціативу вітчизняного законотворця щодо розробки проекту Закону про Національну установу розвитку. В цілому підтримуючи наведену ініціативу, вказано на необхідність та доцільність розробки та прийняття окремого нормативно-правового акта, а саме Закону України «Про міжнародні фінансові організації», який би регламентував діяльність МФО, оскільки ці організації мають подвійну природу, а саме є суб'єктами фінансової системи та беруть участь у міжнародних фінансових операціях, проте вони виокремлені від сфери публічного адміністрування і розподіл фінансів регулюється національною правовою системою.

Результати дослідження, проведеного в межах цього розділу, опубліковано в таких авторських працях: [47;29;30;44;35;48;46].

ВИСНОВКИ

У дисертації наведено теоретичне узагальнення та нове вирішення наукового завдання, що полягає в установленні змісту публічно-правового регулювання діяльності міжнародних фінансових організацій як суб'єктів фінансової діяльності в Україні. За результатами дослідження сформульовано такі основні висновки:

1. Обґрунтовано, що міжнародні фінанси визначаються як сукупність відносин по створенню і використанню грошових коштів (активів), необхідних для зовнішньоекономічної діяльності міжнародних компаній і країн. Доведено, що під фінансовою діяльністю, з економічної точки зору, доцільно розуміти процес формування та ефективного використання фінансових ресурсів суб'єкта господарювання, орієнтованої на ефективне функціонування і розвиток у контексті з обраною фінансовою стратегією. Зроблено висновок, що під фінансовою діяльністю юридична наука розуміє діяльність держави у процес формування, розподілу та використання як централізованих, так і децентралізованих коштів.

До основних ознак фінансової діяльності держави віднесено: реалізується у правовій формі; пов'язана з акумуляцією доходів і проведенням необхідних витрат, що реалізується через збір фінансових ресурсів з різних джерел (акумуляція доходів) та їх розподіл на фінансування важливих сфер і потреб суспільства (проведення витрат); державна фінансова діяльність реалізується через затверджений фінансовий план; у процесі державної фінансової діяльності, здійснюється контроль за роботою державних органів, підприємств, установ щодо виконання поставлених завдань.

Обґрунтовано, що діяльність міжнародних фінансових організацій, таких як Міжнародний валютний фонд (МВФ), Світовий банк, Європейський банк реконструкції та розвитку (ЄБРР) та інші, частково відповідає ознакам державної фінансової діяльності, але з деякими особливостями та адаптаціями, що відображають їхній міжнародний та наднаціональний характер: реалізується у

правовій формі; пов'язана з акумуляцією доходів і проведенням необхідних витрат; реалізується через затверджений фінансовий план; здійснюється контроль.

2. Аргументовано, що методи діяльності МФО доцільно класифікувати на загальні та спеціальні. До загальних методів віднесено: імперативний та рекомендаційний метод, заснований на імперативному. До спеціальних методів належать: створення публічних централізованих і децентралізованих фондів коштів; розподіл фінансових ресурсів, що формують ці фонди; використання цих ресурсів для фінансування видатків, пов'язаних з діяльністю МФО. Зроблено висновок, що Міжнародні фінансові організації використовують подібні методи до тих, що застосовуються державами та місцевими органами управління, але адаптовані до міжнародного контексту та міжурядового співробітництва.

3. Зроблено висновок, що міжнародні фінансові організації, як суб'єкти міжнародного фінансового права, відіграють ключову роль у забезпеченні стабільності та розвитку світової економіки. Вони не лише сприяють регулюванню міжнародних фінансових потоків і інвестицій, але й вносять вклад у формування норм і стандартів міжнародного фінансового права. Їхня діяльність, регульована міжнародними угодами та власними статутами, є прикладом того, як міжнародне співробітництво може сприяти вирішенню глобальних економічних викликів.

Аргументовано, що міжнародні фінансові організації є важливими суб'єктами міжнародного фінансового права, які повною мірою відповідають зазначеним ознакам юридичної особи. Їхня організаційна структура, майнова відокремленість, автономія та спосіб управління відповідають сучасним вимогам міжнародного права та економічної взаємодії. Ці організації відіграють ключову роль у глобальній фінансовій системі, сприяючи економічному розвитку, стабільності та співпраці між країнами.

Констатовано, що на сучасному етапі у науці та у вітчизняному законодавстві, немає чіткого, загальноприйнятого підходу до розуміння дефініції «міжнародна фінансова організація». Вказано, що науковці використовують різні терміни, які позначають цю правову категорію: «міжнародна валютна

організація», «міжнародна фінансова організація», «міжнародна валютно-банківська організація» тощо. Зроблено висновок, що на сучасному етапі назріла потреба у закріпленні поняття міжнародної фінансової організації в тексті нормативно-правових актів України з урахуванням специфіки правового статусу, з метою уникнення непорозумінь у практиці правозастосування.

Виходячи із наведеного запропоновано внести зміни до ст. 2 Закону України «Про міжнародні договори України» від 29.06.2004 № 1906-IV шляхом додання терміну «міжнародна фінансова організація», виклавши його у такій редакції:

Стаття 2. Визначення термінів

У цьому Законі терміни вживаються в такому значенні:

міжнародна фінансова організація – міжнародна міжурядова організація, діяльність якої врегульована міжнародними угодами та власним статутом та забезпечує реалізацію функцій, пов'язаних з організацією співробітництва суб'єктів фінансової діяльності у фінансовій сфері.

4. Вказано, що унікальна перевага міжнародних фінансових організацій та внесок, який вони зробили у вирішення глобальних проблем, визнано міжнародним співтовариством. Обґрунтовано, що майже всі зацікавлені сторони – акціонери розвинених країн і країн, що розвиваються, науковці та аналітичні центри, організації громадянського суспільства та бізнес-лідери – все більше очікують, що МФО повинні робити ще більше в цій сфері. Констатовано, що ряд занепокоєнь щодо МФО піднімає питання про роль, яку вони можуть відігравати в управлінні глобальними проблемами. Зазначено, що було висунуто багато пропозицій щодо реформування МФО. Зроблено висновок, що самі МФО погоджуються з тим, що реформи необхідні, якщо їхні учасники очікують, що вони відіграватимуть дедалі більшу роль у питаннях регіонального та глобального розвитку.

5. Констатовано, що участь міжнародних фінансових організацій у процесі управління зовнішнім боргом України, зокрема взаємовідносини нашої держави з МФО, регламентовано Законом України «Про вступ України до Міжнародного валютного фонду, Міжнародного банку реконструкції та розвитку, Міжнародної фінансової корпорації, Міжнародної асоціації розвитку та Багатостороннього

агентства по гарантіях інвестицій». Відповідно до вказаного нормативно-парового акту визначаються особливості вступу, взаємодії з МФО, порядок співпраці тощо.

Важливими передумовами функціонування системи управління зовнішнім державним боргом визнано: 1) мінімізація негативного впливу боргових зобов'язань на економіку країни. Досягнення цієї мети може передбачати перегляд умов погашення боргу, перерозподіл фінансових ресурсів, залучення додаткових фінансових джерел та розробку спеціальних програм підтримки економіки в умовах воєнного часу; 2) ефективне використання фінансових ресурсів у воєнний час, що потребує пріоритезації та раціонального розподілу за важливістю та необхідністю.

Зроблено висновок, що управління зовнішнім державним боргом в Україні в умовах війни потребує спеціальної системи, яка охоплює відповідні підсистеми, принципи, функції, об'єкти та методи, розроблені для подолання викликів, спричинених воєнним станом.

Обґрунтовано, що така система включає в себе три наступні підсистеми, які є надзвичайно важливими в кризових умовах; 1. Підсистема планування та реагування на кризові ситуації, яка передбачає розробку антикризових планів управління зовнішнім державним боргом; 2. Підсистема врегулювання зовнішньої заборгованості, яка передбачає вивчення можливості реструктуризації зовнішнього державного боргу з метою зменшення фінансового тиску в умовах воєнного часу. 3. Підсистема забезпечення міжнародного співробітництва, яка передбачає дипломатичні зусилля щодо співпраці з міжнародними партнерами, кредиторами та інвесторами для забезпечення підтримки та полегшення управління зовнішнім державним боргом у воєнний час.

Зроблено висновок, що система управління зовнішнім державним боргом під час війни в Україні потребує унікального підходу, який міг би охоплювати такі додаткові підсистеми: підсистему кризового планування та реагування, підсистему врегулювання зовнішнього боргу та підсистему забезпечення міжнародного співробітництва, що дозволить окреслити вектор трансформації системи управління зовнішнім боргом у період воєнного стану в Україні.

6. Зроблено висновок, що на сучасному етапі кредитних відносин України та МФО спостерігається значна та дієва підтримка останніх. Проте вказано, що в інтересах продуктивної співпраці України з міжнародними фінансовими установами нашої державі та МФО варто прагнути тісної взаємодії задля впровадження ключових реформ, передбачених відповідними угодами, не забуваючи Україні самостійно розробляти інвестиційні проєкти, оперативно та максимально прозоро інформувати МФО про потреби та виклики у фінансовій сфері щодо кредитування, допомагаючи отримати заплановане зовнішнє фінансування на вигідних умовах.

7. Зроблено висновок, що виходячи з доцільності забезпечення національних інтересів України в умовах війни та повоєнний період, доцільно підтримувати взаємовигідне стратегічне партнерство з МФО, що зумовлює потребу у визнанні МФО стратегічним партнером України. Запропоновано підходи до удосконалення чинного вітчизняного законодавства шляхом доповнення Закону України «Про засади внутрішньої та зовнішньої політики» статтею під назвою «Стратегічне партнерство України», яка б розкривала механізм співпраці нашої держави з міжнародними фінансовими організаціями.

Зроблено висновок, що наведене дозволить уникнути правової невизначеності у питаннях розуміння конституційно-правового інституту стратегічного партнерства, складовими якого можуть стати насамперед процедура (порядок, механізм) співпраці та надання МФО статусу «стратегічного партнера України», визначення його правового статусу тощо. Перелік МФО, як стратегічних партнерів має бути закріплено на рівні Указу Президента України, що буде відповідати базовим положенням конституційного статусу Глави держави відповідно ч. 2 та 3 ст. 102 Конституції України.

8. Аргументовано, що до недавнього часу правила МВФ закріплювали, що він не може кредитувати країни, що воюють. Регулярні програми МВФ спираються на оцінку боргової стійкості, яка була нездійсненною для України у 2022 році через відсутність середньострокового економічного прогнозу. Попри це обмеження, МВФ визнав, що Україна потребує підтримки та використовував альтернативні інструменти для надання екстреної допомоги.

Вказано, що це відбулося у тому числі завдяки тому, що до лютого 2022 Україна перебувала на переважно позитивній економічній траєкторії. Як вказують експерти, починаючи з 2014 року, вітчизняний законодавець ухвалили низку законів та політик, що підтримують надійну банківську та фінансову системи. Борг України був стійким, і країна мала чіткий шлях до довгострокового економічного зростання. У той час як багато інших країн значно підвищили співвідношення боргу до ВВП під час пандемії коронавірусу, у 2021 році коефіцієнт України впав нижче 50 відсотків.

Зроблено висновок, що пакет реформ не лише допоміг Україні отримати численні раунди фінансової допомоги від МВФ, Сполучених Штатів та ЄС, але й поступово наблизив Україну до статусу кандидата на вступ до ЄС. Зроблено висновок, що для України вкрай важливо продемонструвати свою відданість узгодженим реформам та вчасно досягти прогресу у виконанні всіх структурних критеріїв. Якщо цього не зробити, це може поставити під загрозу потік фінансування як з боку МВФ, так і з боку МФО в цілому, що створить значні ризики для економічної стабільності України та її майбутнього.

9. Зроблено висновок, що пропонуючи кредити в обмін на політичні реформи, МВФ та Світовий банк пройняті значним політичним впливом на уряди у всьому світі. У зв'язку з цим, Комітет з економічних, соціальних і культурних прав опублікував заяву, в якій висловив, що МФО зобов'язані дотримуватися прав людини, які є частиною звичаєвого міжнародного права або загальних принципів права, обидва з яких є джерелами міжнародного права.

Наведений стан речей пов'язано, в першу чергу, з тим, що зарубіжні країни у переважній більшості не мають спеціального національного законодавства, спрямованого на співпрацю з міжнародними фінансовими організаціями, а норми міжнародного права подекуди не спрацьовують.

У зв'язку з чим, визнано слушним кроком ініціативу вітчизняного законотворця щодо розробки проекту Закону про Національну установу розвитку. В цілому підтримуючи наведену ініціативу, вказано на необхідність та доцільність розробки та прийняття окремого нормативно-правового акта, а саме Закону України «Про міжнародні фінансові організації», який би регламентував

діяльність МФО, оскільки ці організації мають подвійну природу, а саме є суб'єктами фінансової системи та беруть участь у міжнародних фінансових операціях, проте вони виокремлені від сфери публічного адміністрування і розподіл фінансів регулюється національною правовою системою.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Азаренкова Г. М. Фінанси підприємств : навч. посіб. Г. М. Азаренкова, Т. М. Журавель, Р. М. Михайленко. К. : Знання-Прес, 2009. 299 с.
2. Азіатський банк розвитку. URL: <https://www.adb.org/>
3. Аналітичний портал «Слово і діло». URL: <https://www.slovoidilo.ua/2023/04/04/infografika/ekonomika/nova-uhoda-mvf-skilky-koshtiv-ta-yakumu-prohramamy-ukrayina-otrymuvala-chas-chlenstva>
4. Аранчій В. І. Фінанси підприємств : навч. посіб. В. І. Аранчій. К. : Професіонал, 2004. 304 с.
5. Африканський банк розвитку. URL: <https://www.afdb.org/en>
6. Бердар М. М. Фінанси підприємств : навч. посіб. М. М. Бердар. К. : ЦУЛ, 2010. 352 с.
7. Більша частина державного боргу України – це пільгове фінансування від міжнародних партнерів. URL: https://www.mof.gov.ua/uk/news/the_largest_part_of_ukraines_state_debt_is_concessional_financing_from_international_partners-4451
8. Волощук М., Карабін Т., Менджул М. Фінансове право : підручник. Ужгород : Олександр Гаркуші, 2017. 242 с.
9. Воронова Л.К. Фінансове право України : підруч. К., 2006. 448 с.
10. Воронова Л.К., Кучерявенко Н.П. Финансовое право: Учеб. пособие для студ. юрид. вузов и фак. Х.: Легас, 2003. 360 с.
11. Гайбура Ю. А. Управління державним боргом України: стан і перспективи. URL: <https://doi.org/10.37406/2706-9052-2024-1.12>
12. Гедзюк О. Фінансова діяльність держави як категорія фінансового прав. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2012. Т. 3, № 19. С. 96. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/14521/1/Фінансова%20діяльність%20держави%20як%20категорія%20фінансового%20прав.a.pdf>

13. Горин В. П., Квасниця О. В., Романків А. А. Тенденції фінансування бюджетного дефіциту та пріоритети боргової політики України в умовах війни. URL: <http://doi.org/10.32702/2307-2105.2023.9.13>

14. Господарський кодекс України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/436-15>.

15. Дахно І.І. Д 21 Міжнародне економічне право. 3-тє вид., перероб. і доповн. Навчальний посібник. К.: Центр учбової літератури, 2009

16. Державний борг України. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/finance/debtgov/>

17. Державний та гарантований державою борг України з початку 2024 року став дешевшим на понад 10% URL: https://mof.gov.ua/uk/news/derzhavnii_ta_garantovanii_derzhavoiu_borg_ukraini_z_pochatku_2024_roku_stav_shevshim_na_ponad_10-4741

18. Діяльність міжнародних фінансових організацій у контексті забезпечення макрофінансової стабільності держави. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-66-99>

19. Допомога міжнародних фінансових інститутів Україні. Листопад 2024 року. URL: <https://niss.gov.ua/news/komentari-ekspertiv/dopomoha-mizhnarodnykh-finansovykh-instytutiv-ukrayini-lystopad-2024-roku>

20. Європейський банк реконструкції та розвитку. URL: <https://www.ebrd.com/ru/home.html>

21. Загальна методологія наукової творчості. URL: https://elib.tsatu.edu.ua/dep/mtf/ophv_10/page3.html

22. Загородній А. Г. Фінансово-економічний словник. А. Г. Загородній. К. : Знання, 2007. 1072 с.

23. Зовнішній державний борг України. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/finance/debtgov/foreign/>

24. Зятковський І. В. Фінансова діяльність суб'єктів господарювання : навч. посіб. Зятковський І. В., Зятковська Л. І., Романів М. В. Чернівці : Золоті литаври, 2007. 274 с.

25. Квоти МВФ. URL: <https://www.imf.org/ru/About/Factsheets/Sheets/2022/IMF-Quotas>

26. Колосова В.П. Фінанси міжнародних інституцій в Україні : монографія. В.П. Колосова. Київ : Київ. нац. торг. екон. ун-т, 2016. 504 с. URL: <https://knute.edu.ua/file/MjExMzA=/223fc7fda9754c2488aa4f2c22616515.pdf>

27. Кредитування України міжнародними фінансовими організаціями: пріоритетність вибору. URL: <https://iaa.org.ua/wp-content/uploads/2022/08/kredytuvannya-ukrayiny-mizhnarodnymy-finansovymy-organizacziyamy-1.pdf>

28. Кудас І. Регіональні банки розвитку: міжнародно-правові аспекти діяльності. URL: <https://www.cceol.com/search/article-detail?id=820602>

29. Кузьмін А. Р. Вплив діяльності міжнародних фінансових організацій на розвиток національних правових систем. *Наукові праці Національного авіаційного університету. Серія: Юридичний вісник «Повітряне і космічне право»* : зб. наук. пр. К.: НАУ, 2022. № 3(64). С. 44–50. URL: <https://doi.org/10.18372/2307-9061.64.16875>

30. Кузьмін А. Р. Вплив діяльності міжнародних фінансових організацій на міжнародні стандарти прав людини. Інтернет-конференція з нагоди відзначення Міжнародного дня прав людини : зб. матеріалів II Всеукр. наук.-практ. інтернет-конф, 8 грудня 2022 р. м. Київ: ДНДІ МВС України. 2022. С. 51-54.

31. Кузьмін А. Р. Державно-правове регулювання діяльності Європейського Інвестиційного Банку в Україні. *Current trends in the development of youth theories* : The 36th International scientific and practical conference, 12 – 15 September, Ankara, Turkey. International Science Group, 2023. P 89 - 91.

32. Кузьмін А. Р. Договори між Україною та Міжнародними фінансовими організаціями, як джерело фінансового права України: теоретичні аспекти. *Міжнародний науковий журнал «Інтернаука». Серія: «Юридичні науки»*. Київ. № 1(71). 2024. С. 47-53.

33. Кузьмін А. Р. Механізми фінансової підтримки українців в контексті діяльності міжнародних фінансових організацій у воєнний період. *VII Міжнародний молодіжний науковий юридичний форум* : матеріали форуму, 16-17 травня 2024 р. м. Київ: НАУ, 2024. С. 147-150.

34. Кузьмін А. Р. Міжнародний договір як джерело фінансового права. *Політичні трансформації сучасного суспільства* : зб. матеріалів IV Всеукр. наук.-практ. Конф. 22 лютого 2023 р. м. Полтава : ПДАУ, 2023. С 256-258.

35. Кузьмін А. Р. Модернізація публічно-правових відносин шляхом співпраці з Міжнародними фінансовими організаціями у контексті війни та повоєнне відновлення України. *Правова парадигма відновлення України: проблеми та перспективи*: матеріали XIV Міжнар. Наук.-практ. конф., 23 лютого 2024 р. м. Київ : НАУ, 2024. С.223-226.

36. Кузьмін А. Р. Окремі питання діяльності міжнародних фінансових організації на ринку фінансових послуг в Україні. Правове регулювання фінансових послуг: національний, європейський, глобалізаційний виміри : матеріали Наук.-практ. круглого столу. 28 січня 2022 р. Суми : Сумський державний університет, 2022. С. 47-48.

37. Кузьмін А. Р. Організаційно-правові засади співпраці Національного Банку України з Європейським банком реконструкції та розвитку. *Правове регулювання фінансових послуг: національний, європейський, глобалізаційний виміри* : матеріали наук.-практ. круглого столу, 26 січня 2024 р. м. Суми : Сумський державний університет, 2024. С. 45-48.

38. Кузьмін А. Р. Особливості правового статусу міжнародних фінансових організацій. *The main prospects for the development of science in modern life* : The XXXVI International Scientific and Practical Conference, September 13-16, 2022, Warsaw, Poland, 2022. P. 121-123.

39. Кузьмін А. Р. Поняття фінансової діяльності в контексті функціонування Міжнародних фінансових організацій в Україні. *Professional development: theoretical basis and innovative technologies* : The 7th International scientific and practical conference. 20 - 23 February 20 – 23. 2024. Paris, France. International Science Group, 2024. P. 141-143.

40. Кузьмін А. Р. Правова характеристика діяльності міжнародних фінансових організацій в Україні. *Basics of learning the latest theories and methods* : The 9th International scientific and practical conference, 07 – 10 March. 2023. Boston, USA. International Science Group, 2023. P. 150-152.

41. Кузьмін А. Р. Правова характеристика міжнародних фінансових організацій як суб'єктів фінансової діяльності в Україні. *Наукові праці Національного авіаційного університету. Серія: Юридичний вісник «Повітряне і космічне право»* : зб. наук. пр. К.: НАУ, 2023. № 1 (66). С. 83-90.

42. Кузьмін А. Р. Правова характеристика співпраці України з Міжнародним банком реконструкції та розвитку. *Актуальні питання юридичної науки в дослідженнях молодих вчених* : збірник матеріалів Всеукр. Наук.-практ. конф. до Дня науки та 30-річчя Національної академії правових наук України. 18 травня 2023 р. м. Київ, 2023. С. 1141-1143.

43. Кузьмін А. Р. Правове регулювання діяльності Міжнародних фінансових організацій в країнах Європи. *Modern trends in the development of science and information technologies* : The 3rd International scientific and practical conference, 17 - 20 September, 2024. Sofia, Bulgaria. International Science Group. 2024. P. 111-115.

44. Кузьмін А. Р. Правові засади регулювання доходів державного бюджету за участі міжнародних фінансових організацій. *Актуальні питання фінансового права* : матеріали Всеукр. студентської наук.-практ. конф., 31 березня 2023 р. м. Ірпінь : Державний податковий університет, 2023. С. 94-97.

45. Кузьмін А. Р. Правові питання надання державної фінансової підтримки в рамках співпраці України з МВФ. *Свобода, безпека та незалежність: правовий вимір* : матеріали XIII Міжнар. наук.-практ. конф., 24 лютого 2023 р. м. Київ: НАУ, 2023. С. 197-200.

46. Кузьмін А. Р. Соціальна підтримка населення України за участі міжнародних фінансових організацій під час військового стану. Гарантії прав людини і громадянина в контексті європейської інтеграції України: монографія. Юринець Ю.Л., Токарева К.С., Філінович В.В. та ін. Чернівці, 2023. С. 124-131.

47. Кузьмін А. Р. Участь міжнародних організацій у фінансовій підтримці України під час війни. *V Міжнародний молодіжний науковий юридичний форум* : матеріали форуму, 19-20 травня 2022 р. м. Київ: НАУ, 2022. С. 119-121.

48. Кузьмін А. Р. Роль та юридичний вплив міжнародних фінансових організацій як суб'єктів фінансової діяльності на сучасні світові глобалізаційні

процеси. *Knowledge, Education, Law, Management*. 2024 № 7 (67). С.172-178. ISSN2353-8406, URL: <https://doi.org/10.51647/kelm.2024.7.24>

49. Мартюшева Л. С. Фінансова діяльність суб'єктів підприємництва : навч. посіб. Л. С. Мартюшева, Л. О. Меренкова. Х. : ХНЕУ, 2008. 218 с.

50. МВФ та влада України досягли домовленості на рівні експертів щодо п'ятого перегляду Програми в рамках Механізму розширеного фінансування (Extended Fund Facility - EFF). URL <https://www.imf.org/uk/News/Articles/2024/09/11/pr24326-IMF-and-Ukrainian-Authorities-Reach-Staff-Level-Agreement-Fifth-Review-EFF>

51. МВФ. URL: <https://www.imf.org/en/Home>

52. Меморандум про економічну та фінансову політику. URL https://mof.gov.ua/storage/files/Lol_MEFP_Ukraine_2024-10-04.pdf

53. Міжнародна асоціація розвитку. URL: <https://ida.worldbank.org/en/home>

54. Міжнародний банк реконструкції та розвитку. URL: <https://www.vsemirnyjbank.org/ru/who-we-are/ibrd>

55. Міністр фінансів підписав Меморандум про взаєморозуміння та Кредитну угоду з ЄС щодо залучення до 35 млрд євро макрофінансової допомоги. URL https://mof.gov.ua/uk/news/minister_of_finance_signed_memorandum_of_understanding_and_loan_agreement_with_the_eu_to_attract_up_to_eur_35_billion_of_macro-financial_assistance-4927

56. Мінфін залучив близько 50 млн доларів США від Японії через проект Світового банку HOPE на відновлення житла. URL https://mof.gov.ua/uk/news/the_ministry_of_finance_has_attracted_about_usd_50_million_from_japan_through_the_world_banks_hope_project_for_housing_reconstruction-4441

57. Мозговий О. М., Оболенська Т. Є., Мусієць Т. В. Міжнародні фінанси: навч. посіб. К.: КНЕУ, 2005. 557 с.

58. Монаєнко А. Фінансова діяльність держави як категорія фінансового права. *Право України*. 2010 р. № 9. С. 162-171.

59. Найближчим часом Україна отримає близько 1,1 млрд доларів США від МВФ. Виконавча рада Фонду затвердила п'ятий перегляд програми EFF. URL <https://www.kmu.gov.ua/news/naiblyzhchym-chasom-ukraina-otrymaie-blyzko-11->

mlrd-dolariv-ssha-vid-mvf-vykonavcha-rada-fondu-zatverdyla-piatyi-perehliad-prohramy-eff

60. Ольга Зикова розповіла про виконання Україною зобов'язань у співпраці з міжнародними партнерами: Бізнес-форум «Швидке відновлення України». URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/olha-zykova-rozpovila-pro-vykonannia-ukrainoiu-zoboviazan-u-spivpratsi-z-mizhnarodnymy-partneramy-biznes-forum-shvydke-vidnovlennia-ukrainy>

61. Паламарчук Н. О. Участь Групи Світового банку у забезпеченні сталого розвитку: глобальний вимір. *БізнесІнформ*. № 4. 2019. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/uchast-grupi-svitovogo-banku-vzabezpechenni-stalogo-rozvitku-globalniy-vimir/viewer>

62. План для Ukraine Facility 2024-2027. URL: [plan-ukraine-facility.pdf](#)

63. Пояснювальна записка до проекту Закону України про Національну установу розвитку. URL: [blob:https://itd.rada.gov.ua/ab4d6868-c8b3-45f2-bc55-53d1a53b0fa3](https://itd.rada.gov.ua/ab4d6868-c8b3-45f2-bc55-53d1a53b0fa3)

64. Про вступ України до Міжнародного валютного фонду, Міжнародного банку реконструкції та розвитку, Міжнародної фінансової корпорації, Міжнародної асоціації розвитку та Багатостороннього агентства по гарантіях інвестицій Закон України від 03.06.1992 № 2402-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2402-12#Text>

65. Про засади внутрішньої та зовнішньої політики Закон України від 01.07.2010 № 2411-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2411-17#Text>

66. Про зовнішньоекономічну діяльність: Закон України від 16.04.1991 р. № 959-XII. *Відомості Верховної Ради УРСР*. 1991. № 29. Ст. 377.

67. Про міжнародні договори України Закон України від 29.06.2004 № 1906-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1906-15#Text>

68. Про ратифікацію Угоди між Україною та Європейським Союзом про впровадження Механізму кредитного співробітництва для України Закон України від 05.12.2024 № 4121-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4121-20#n2>

69. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 30 липня 2021 року "Про Стратегію зовнішньополітичної діяльності України" Указ Президента України; Стратегія від 26.08.2021 № 448/2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/448/2021#n11>

70. Проект з підтримки приватного сектору RISE, управління публічними інвестиціями (PIM) та розвиток людського капіталу – Уряд та Світовий банк розширюють співпрацю. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/proekt-z-pidtrymky-pryvatnoho-sektoru-rise-upravlinnia-publichny-my-investytsiiamy-pim-ta-rozvytok-liudskoho-kapitalu-uriad-ta-svitovyi-bank-rozshyruyut-spivpratsiu>

71. Решетнікова О. Кредити міжнародних фінансових організацій як одне з джерел фінансування енергоефективних інвестиційних проектів у сфері централізованого теплопостачання. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/15820/1/КРЕДИТИ%20МІЖНАРОДНИХ%20ФІНАНСОВИХ%20ОРГАНІЗАЦІЙ%20ЯК%20ОДНЕ%20З%20ДЖЕРЕЛ%20ФІНАНСУВАННЯ%20ЕНЕРГОЕФЕКТИВНИХ%20ІНВЕСТИЦІЙНИХ%20ПРОЕКТІВ.pdf>

72. Рязанова Н.С. Міжнародні фінансові організації: підручник. Н. С. Рязанова М. А. Гапонюк, А. А. Максименко. К.: КНЕУ, 2010. С. 31.

73. Сарахман О. М., Шурпенкова Р. К., Вагнер І. М. Фінансова співпраця України з міжнародними фінансовими інституціями на спротиві російській агресії та відновлення країни. URL: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-321-7-5>

74. Середньострокова стратегія управління державним боргом на 2024-2026 року. URL: <https://mof.gov.ua/storage/files/MTDS2024-2026.pdf>

75. Скакун О. Ф. Теорія держави і права: підручник. Пер. з рос. Харків: Консум, 2001. 656 с.

76. Смагло О.В. Стан та перспективи розвитку співпраці між Україною та міжнародними інституціями. URL: https://economyandsociety.in.ua/journals/14_ukr/123.pdf

77. Співпраця з міжнародними фінансовими організаціями. URL: <https://bank.gov.ua/ua/about/international/financial-institutions>

78. Стратегію національних доходів на 2024–2030 роки. URL: <https://mof.gov.ua/storage/files/National%20Revenue%20Strategy.pdf>

79. Трублаєвич В. Сучасний стан та перспективи співробітництва України з міжнародними організаціями. Економіка і суспільство. Київ, 2022. С. 856-861.

80. У державний сектор Україна залучила за проектами ЄБРР 1,2 млрд євро інвестицій. URL: https://lb.ua/economics/2024/11/28/647533_derzhavniy_sektor_ukraina_zaluchila.html

81. Угода між Україною та європейським союзом про впровадження механізму кредитного співробітництва для України Україна, Європейський Союз; Угода, Міжнародний документ, Форма типового документа [...] від 03.12.2024, 02.12.2024. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_013-24#Text

82. Угода про заснування Європейського банку реконструкції та розвитку від 29 травня 1990 р. URL: www.ebrd.com/inforequest

83. Україна отримала 760 млн дол США гранту від Японії та Норвегії через проект Світового банку PEACE. URL: https://mof.gov.ua/uk/news/ukraine_received_a_usd_760_million_grant_from_japan_and_norway_through_the_world_banks_peace_project-4466

84. Управління державним боргом України під час війни та післявоєнний період. URL: <https://ces.org.ua/management-of-the-ukrainian-public-debt/>

85. Уряд затвердив Національну стратегію доходів 2024–2030. URL: https://mof.gov.ua/uk/news/government_approved_national_revenue_strategy_2024-2030-4364

86. Уряд схвалив Дорожню карту реформування управління публічними інвестиціями. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/uriad-skhvalyv-dorozhniu-kartu-reformuvannia-upravlinnia-publichnyumy-investytsiiamy>

87. Уряд України розширює співпрацю з МВФ: Започатковано Фонд розвитку потенціалу України з цільовим бюджетом у 65 млн доларів США. URL: <https://goo.su/sKkcU5>

88. Устименко В.А., Джабраїлов Р.А. Адаптація законодавства України до *acquis communautaire* єс як інституціональний фактор повоєнної розбудови

резилієнтної економіки. URL: <http://catalog.liha-pres.eu/index.php/liha-pres/catalog/view/220/5192/11641-1>

89. Фінанси підприємств : підручник А. М. Поддєрьогін, М. Д. Білик, Л. Д. Буряк [та ін.] ; за ред. А. М. Поддєрьогіна. Вид. 6-те, перероб. і доп. К. : КНЕУ, 2006. 552 с.

90. Фінансова діяльність суб'єктів господарювання: навч.-метод. посіб. для самост. вивч. дисц. О. О. Терещенко, Я. І. Невмержицький, А. П. Куліш [та ін.] ; за заг. ред. О. О. Терещенка. К. : КНЕУ, 2006. 312 с.

91. Фінансове право : навч. посіб. за ред. М. П. Кучерявенка. Х. : Право, 2010. 288 с.

92. Фінансове право України : навч. посіб. К. М. В [та ін.] ; Львів : СПОЛОМ, 2022. 394 с. URL: <https://dspace.lvduvs.edu.ua/bitstream/1234567890/4479/1/Макет%20ФПУ%20PDF%2005.04.2022.pdf>

93. Фінансове право: навч. посіб. Л.К. Воронова , Н.Ю. Пришва, Н.Я. Якимчук [та ін.] ; за загальною редакцією проф. Пришви Н.Ю. Київ : Видавництво Ліра-К, 2018. 380 с.

94. Фінансування державного бюджету України з початку повномасштабної війни . URL : https://www.mof.gov.ua/uk/news/ukraines_state_budget_financing_since_the_beginning_of_the_full-scale_war-3435

95. Фонд стійкості та сталого розвитку (RST) URL: <https://goo.su/MSDjXVZ>

96. Юридична енциклопедія : В 6-ти томах. Київ : Українська енциклопедія ім. М.П.Бажана., 2003. Т. 5 : П-С. 736 с.

97. Янікін С. В. Місце та роль міжнародних фінансових організацій, розвитку світової фінансової системи. міжнародна економіка. Київ, 2011. с. 100-107.

98. Abouharb MR, Cingranelli DL. Human rights and structural adjustment. Cambridge: Cambridge University Press; 2007.

99. Alagaw Ababu Kifle. Funmi Olonisakin The role of International Financial Institutions in conflict, recovery, and transitions in Africa: a focus on Ethiopia and Sudan China. *International Strategy Review*. 2023. № 5. pp. 293–312. URL: <https://doi.org/10.1007/s42533-023-00140-7>

100. Anil Ari. Gabor Pula Assessing the Macroeconomic Impact of Structural Reforms in Ukraine. URL: <https://www.imf.org/en/Publications/WP/Issues/2021/04/23/Assessing-the-Macroeconomic-Impact-of-Structural-Reforms-in-Ukraine-50345>

101. Anner M, Caraway T. International institutions and workers' rights: between labor standards and market flexibility. *Stud Comp Int Dev*. 2010. № 45. Pp.151–69.

102. Babb S, Buira A. Mission creep, mission push and discretion: the case of IMF conditionality. In: Buira A, editor. *The IMF and World Bank at sixty*. London: Anthem Press; 2005. p. 59–83.

103. Babb S, Carruthers B. Conditionality: forms, function, and history. *Annu Rev Law Soc Sci*. 2008. № 4. Pp.13–29.

104. Babb S, Kentikelenis A. International financial institutions as agents of neoliberalism. In: Cahill D, Cooper M, Konings M, editors. *The sage handbook of neoliberalism*. Thousand Oaks: Sage; 2018.

105. Babb S. Behind the development banks: Washington politics, world poverty, and the wealth of nations. Chicago: University of Chicago Press; 2009.

106. Bakvis P. The World Bank's doing business report: a last fling for the Washington consensus? *Transf Eur Rev Labour Res*. 2009. № 15. p.419–38.

107. Berensmann Kathrin, Peter Wolff The role of international financial institutions in macroeconomic crises: improving the architecture of the World Bank and the IMF for managing shocks in developing countries. URL: <https://www.idos-research.de/en/discussion-paper/article/the-role-of-international-financial-institutions-in-macroeconomic-crises-improving-the-architecture-of-the-world-bank-and-the-imf-for-managing-shocks-in-developing-countries/>

108. Bird G, Rowlands D. Do IMF programmes have a catalytic effect on other international capital flows? *Oxford Dev Stud*. 2002. № 30. Pp.229–49.

109. Blanton RG, Blanton SL, Peksen D. The impact of IMF and World Bank programs on labor rights. *Polit Res Q*. 2015. № 68. Pp. 324–36.

110. Brad Jones Emerging Threats to Financial Stability – New Challenges for the Next Decade. URL: <https://www.rba.gov.au/speeches/2023/sp-ag-2023-10-31.html>

111. Buira. Ariel, ed. Challenges to the World Bank and IMF: Developing Country Perspectives. London: Anthem Press. 2003. 288 p.
112. Burgess K. Global pressures, national policies, and labor rights in Latin America. *Stud Comp Int Dev*. 2010. №45. Pp.198–224.
113. Blustein P., The Chastening: Inside the Crisis That Rocked the Global Financial System and Humbled the IMF, Public Affairs Books, New York, 2003. 448 p.
114. CGIAR. URL: <https://www.cgiar.org/>
115. Changes to the Fund's Financing Assurances Policy in the Context Of Fund Upper Credit Tranche (UCT) Financing Under Exceptionally High Uncertainty. URL: <https://www.imf.org/en/Publications/Policy-Papers/Issues/2023/03/17/Changes-to-the-Funds-Financing-Assurances-Policy-in-the-Context-Of-Fund-Upper-Credit-531091>
116. Civil Society Letter on a new External Shock Facility. URL: <http://www.ier.com.ua/en/institute/news?pid=7006>
117. Considerations on COM(2024)426. URL: https://www.eumonitor.eu/9353000/1/j4nvhdlglbmvdzx_j9vvik7mlc3gyxp/vmguab6qa8xt
118. Consolidated version of the Treaty on the Functioning of the European Union Protocol № 5. On the statute of the European investment bank. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A12016E%2FPRO%2F05>
119. Convention on Privileges and Immunities of the Specialized Institutions of 1947. URL: https://treaties.un.org/doc/Treaties/1949/08/19490816%2010-43%20AM/Ch_III_2p-full%20text.pdf
120. Cornia GA, Jolly R, Stewart F. Adjustment with a human face: protecting the vulnerable and promoting growth, vol. 1. Oxford: Oxford University Press; 1987.
121. Dollar D, Levin V. The increasing selectivity of foreign aid, 1984-2003. *World Dev*. 2006. № 34. 2034–46.
122. External public debt management during the wartime: Case of Ukraine URL: https://www.researchgate.net/publication/374520488_External_public_debt_management_during_the_wartime_Case_of_Ukraine
123. George M, Dimitrios K, Stergios A. The economic crisis (2008) and effects on income. *The case of Greece. Procedia Econ Financ*. 2015. №19. Pp. 27–36.

124. Greer S. Structural adjustment comes to Europe: lessons for the Eurozone from the conditionality debates. *Glob Soc Policy*. 2014. № 14. Pp.51–71.

125. Group of creditors of Ukraine provides financing assurances to support the IMF's approval of an upper credit tranche programme. URL: <https://www.tresor.economie.gouv.fr/Articles/2023/03/24/group-of-creditors-of-ukraine-provides-financing-assurances-to-support-the-imf-s-approval-of-an-upper-credit-tranche-programme>

126. Gupta S. Can a causal link be drawn? A commentary on “the impact of IMF conditionality on government health expenditure: a cross-national analysis of 16 West African nations”. *Soc Sci Med*. 2017. №181. Pp.199–201.

127. Gvozdej Nataliia. Cooperation of ukraine with international financial and credit organizations: current status and expansion prospects. URL: <https://doi.org/10.30525/2661-5150/2022-2-7> <http://www.baltijapublishing.lv/index.php/threeseas/article/view/1722/1740>

128. IDB. URL:<https://www.iadb.org/en>

129. IFC. URL: <https://www.ifc.org/en/home>

130. IFC's Economic Resilience Action Program for Ukraine. URL: <https://www.ifc.org/content/dam/ifc/doc/2023/ifc-economic-resilience-action-program-for-ukraine.pdf>

131. IFIs projects. URL:<https://proifi.gov.ua/?p=index>

132. IMF Executive Board Approves US\$ 1.3 Billion in Emergency Financing Support to Ukraine. URL: <https://www.imf.org/en/News/Articles/2022/10/07/pr22343-imf-approves-emergency-financing-support-to-ukraine>

133. IMF Executive Board Approves US\$ 1.4 Billion in Emergency Financing Support to Ukraine. URL: <https://www.imf.org/en/News/Articles/2022/03/09/pr2269-ukraine-imf-executive-board-approves-usd-billion-in-emergency-financing-support-to-ukraine>

134. IMF Executive Board Completes the Fifth Review of the Extended Fund Facility Arrangement for Ukraine. URL: <https://www.imf.org/en/News/Articles/>

2024/10/18/pr24381-ukraine-imf-executive-board-completes-fifth-rev-eff-arrangement#_ftnref1

135. International Monetary Fund. Articles of agreement. Washington. DC, 2016.
136. International Monetary Fund. Mongolia: staff report for the 1993 article IV consultation and request for arrangements under the enhanced structural adjustment facility. EBS/93/79. Washington. DC, 1993.
137. International Monetary Fund. Romania: staff report for the 2006 article IV consultation. Country report №. 06/168. Washington. DC, 2006.
138. Karanikolos M, Kentikelenis A. Health inequalities after austerity in Greece. *Int J Equity Health*. 2016. № 15. P.83.
139. Kentikelenis A, Karanikolos M, Papanicolas I, Basu S, McKee M, Stuckler D. Health effects of financial crisis: omens of a Greek tragedy. *Lancet*. 2011. №378. 1457–8.
140. Kentikelenis A, Karanikolos M, Reeves A, McKee M, Stuckler D. Greece's health crisis: from austerity to denialism. *Lancet*. 2014. № 383. Pp.748–53.
141. Kentikelenis A, King L, McKee M, Stuckler D. The International Monetary Fund and the Ebola outbreak. *Lancet Glob Heal*. 2015. № 3. Pp. 69–70.
142. Kentikelenis A, Seabrooke L. The politics of world polity: script-writing in international organizations. *Am Sociol Rev*. 2017. № 82(5). Pp.1065–1092.
143. Kentikelenis A, Stubbs T, King L. IMF conditionality and development policy space, 1985–2014. *Rev Int Polit Econ*. 2016. №23. Pp.543–82.
144. Kentikelenis A, Stubbs T, King L. Structural adjustment and public spending on health: Evidence from IMF programs in low-income countries. *Soc Sci Med*. 2015. №126. Pp.169–76.
145. Kentikelenis A. The social aftermath of economic disaster: Karl Polanyi, countermovements in action, and the Greek crisis. *Socio Econ Rev*. 2017. Pp.1–21.
146. Konovalenko Natalia, Vakulenko Veronika. Debate: The new role of international financial institutions in the era of continuous crises and the war in Ukraine URL: <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/09540962.2024.2423567>

147. Martin N, Brady D. Workers of the less developed world unite? A multilevel analysis of unionization in less developed countries. *Am Sociol Rev.* 2007. №72. Pp. 562–84.

148. MIGA Expands Insurance Support to Ukraine. URL: <https://www.miga.org/press-release/miga-expands-insurance-support-ukraine>

149. MIGA Supports Ukrainian Financial Sector Resilience with New Guarantee URL: <https://www.miga.org/press-release/miga-supports-ukrainian-financial-sector-resilience-new-guarantee>

150. Munir KA, Naqvi N, Usmani A. The abject condition of labor in Pakistan. *Int Labor Work Hist.* 2015. № 87. Pp.174–83.

151. Nelson S, GPR W. Are IMF lending programs good or bad for democracy? *Rev Int Organ.* 2016. Pp.1–36.

152. Pfeiffer J, Chapman R. Anthropological perspectives on structural adjustment and public health. *Annu Rev Anthropol.* 2010. №39. Pp.149–65.

153. Promoting sustainable finance and capital markets. URL: <https://www.worldbank.org/en/about/annual-report/promoting-sustainable-finance-capital-markets>

154. Proposal for a Regulation of the european parliament and of the council establishing the Ukraine Loan Cooperation Mechanism and providing exceptional macro-financial assistance to Ukraine. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=COM:2024:426:FIN>

155. Proposal for a Staff-Monitored Program with Executive Board Involvement. URL: <https://www.imf.org/en/Publications/Policy-Papers/Issues/2022/09/30/Proposal-for-a-Staff-Monitored-Program-with-Executive-Board-Involvement-524076>

156. Razinkova Mila. Fedir Zhuravka External public debt management during the wartime: Case of Ukraine. URL [http://dx.doi.org/10.21511/imfi.20\(4\).2023.03](http://dx.doi.org/10.21511/imfi.20(4).2023.03)

157. Reeves A, McKee M, Basu S, Stuckler D. The political economy of austerity and healthcare: cross-national analysis of expenditure changes in 27 European nations 1995-2011. *Health Policy (New York).* 2014.№11.5. pp. 1–8.

158. Rickard S, Caraway T. The international politics of austerity: the puzzling case of public sector reforms. London, 2013.

159. Rodrik D. One economics, many recipes: globalization, institutions, and economic growth. Princeton: Princeton University Press, 2007.

160. Stubbs T, Kentikelenis A, King L. Catalyzing aid? The IMF and donor behavior in aid allocation. *World Dev.* 2016;78:511–28.

161. Stubbs T, Kentikelenis A, Stuckler D, McKee M, King L. The IMF and government health expenditure: a response to Sanjeev Gupta. *Soc Sci Med.* 2017. № 181. Pp.202–4.

162. Stubbs T, Kentikelenis A. Targeted social safeguards in the age of universal social protection: the IMF and health systems of low-income countries. *Crit Public Health.* 2017.

163. Summers LH, Pritchett LH. The structural-adjustment debate. *Am Econ Rev.* 1993. № 83. Pp. 383–9.

164. The 17 goals. URL: <https://sdgs.un.org/goals>

165. The Ukraine Loan Cooperation Mechanism and exceptional macro-financial assistance. URL: [https://www.europarl.europa.eu/thinktank/it/document/EPRS_BRI\(2024\)767160](https://www.europarl.europa.eu/thinktank/it/document/EPRS_BRI(2024)767160)

166. The Ukraine Recovery Conference (URC) 2024, held in Berlin on June 11-12, marked a significant step forward in the international community's support for Ukraine amid the ongoing war with Russia. URL: <https://www.dentons.com/en/insights/articles/2024/june/18/a-good-week-for-ukraine>

167. Thomson M, Kentikelenis A, Stubbs T. Structural adjustment programmes adversely affect vulnerable populations: a systematic-narrative review of their effect on child and maternal health. *Public Health Rev.* 2017. №38. P. 13.

168. Ukraine government begins work on plan to implement EU funding program. URL: <https://www.dentons.com/en/insights/articles/2023/august/17/ukraine-government-begins-work-on-plan-to-implement-eu-funding-program>

169. Ukraine rapid damage and needs assessment. URL: <https://documents1.worldbank.org/curated/en/099184503212328877/pdf/P1801740d1177f03c0ab180057556615497.pdf>

170. Ukraine: national debt in relation to gross domestic product (GDP) from 2013 to 2029. URL:<https://www.statista.com/statistics/427246/national-debt-of-ukraine-in-relation-to-gross-domestic-product-gdp/>

171. Ukraine: Program Monitoring with Board Involvement-Press Release; Staff Report; and Statement by the Executive Director for Ukraine. URL: <https://www.imf.org/en/Publications/CR/Issues/2022/12/21/Ukraine-Program-Monitoring-with-Board-Involvement-Press-Release-Staff-Report-and-Statement-527288>

172. Ukraine: Request for an Extended Arrangement Under the Extended Fund Facility and Review of Program Monitoring with Board Involvement-Press Release; Staff Report; and Statement by the Executive Director for Ukraine. URL: <https://www.imf.org/en/Publications/CR/Issues/2023/03/31/Ukraine-Request-for-an-Extended-Arrangement-Under-the-Extended-Fund-Facility-and-Review-of-531687>

173. Ukraine's stalled transformation. URL: http://www.ier.com.ua/files/publications/Policy_papers/IER/2018/Anticorruption_Report_EN.pdf

174. Understanding the European Union's Ukraine Facility. URL: <https://www.dentons.com/en/insights/articles/2024/october/1/understanding-the-european-union-ukraine-facility>

175. United Nations Committee on Economic, Social and Cultural Rights. Public debt, austerity measures and the international covenant on economic, social and cultural rights. New York; 2016.

176. United Nations General Assembly. Report A/HRC/34/57: report of the independent expert on the effects of foreign debt and other related international financial obligations of states on the full enjoyment of all human rights, particularly economic, social and cultural rights. New York; 2016.

177. URTF. URL:<https://www.worldbank.org/uk/programs/urtf>

178. Vreeland J. IMF program compliance: aggregate index versus policy specific research strategies. *Rev Int Organ*. 2006. № 1. Pp. 359–78.

179. Will Ukraine Default on Its Debts? URL:<https://www.wilsoncenter.org/blog-post/will-ukraine-default-its-debts>

180. Williamson J. What Washington means by policy reform. In: Williamson J, editor. Latin American adjustment: how much has happened? Washington. DC: Institute for International Economics, 1990. p. 7–20.

181. Woods N. The Globalizers: the IMF, the World Bank, and their borrowers. New York: Cornell University Press, 2006.

182. World bank annual report 2024. URL: <https://www.worldbank.org/en/about/annual-report#anchor-annual>

183. World Bank Group Guarantees deliver efficiency and boost impact. URL: <https://www.miga.org/>

184. World bank group support to Ukraine. URL: <https://thedocs.worldbank.org/en/doc/3beb4204796d02fb93b7f0e798b9c714-0080012024/original/WBG-Support-Ukraine-4pager.pdf>

185. World Bank. 2009 development policy lending retrospective: flexibility, customization, and results. Washington. DC, 2009.

ДОДАТКИ

ДОДАТОК А

СПИСОК ПРАЦЬ, ОПУБЛІКОВАНИХ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

у наукових фахових виданнях України та країн ЄС:

1. Кузьмін А. Р. Вплив діяльності міжнародних фінансових організацій на розвиток національних правових систем. *Наукові праці Національного авіаційного університету. Серія: Юридичний вісник «Повітряне і космічне право»*. 2022. № 3(64). С. 44–50. DOI:10.18372/2307-9061.64.16875.
2. Кузьмін А.Р. Правова характеристика міжнародних фінансових організацій як суб'єктів фінансової діяльності В Україні. *Наукові праці Національного авіаційного університету. Серія: Юридичний вісник «Повітряне і космічне право»*. 2023. № 1 (66). С. 83-90. DOI: 10.18372/2307-9061.66.17421.
3. Кузьмін А. Р. Договори між Україною та Міжнародними фінансовими організаціями, як джерело фінансового права України: теоретичні аспекти. *Міжнародний науковий журнал «Інтернаука». Серія: «Юридичні науки»*. Київ. № 1(71), 2024. С. 47-53. DOI: 10.25313/2520-2308-2024-1-9597.
4. Кузьмін А. Р. Роль та юридичний вплив Міжнародних фінансових організацій як суб'єктів фінансової діяльності на сучасні світові глобалізаційні процеси. *Knowledge, Education, Law, Management*. № 7(67), 2024. Р. 172-178. DOI <https://doi.org/10.51647/kelm.2024.7.24>.

у колективній монографії:

5. Кузьмін А. Р. Соціальна підтримка населення України за участі міжнародних фінансових організацій під час військового стану. Гарантії прав людини і громадянина в контексті європейської інтеграції України: монографія. Юринець Ю.Л., Токарева К.С., Філінович В.В. та ін. Чернівці, 2023. С 124-131. ISBN 978-617-8034-40-5.

– наукові праці, які засвідчують апробацію дисертації:

6. Кузьмін А. Р. Окремі питання діяльності міжнародних фінансових організації на ринку фінансових послуг в Україні. *Правове регулювання фінансових послуг: національний, європейський, глобалізаційний виміри* : матеріали Наук.- практ. круглого столу. 28 січня 2022 р. Суми : Сумський державний університет, 2022. С. 47-48.
7. Кузьмін А. Р. Участь Міжнародних організацій у цифровізації суспільства через діджитал технології. *Права людини в епоху цифрових трансформацій* : матеріали XII Міжнар. наук.-практ. конф., 25 лютого 2022 р. м. Київ : НАУ, 2022. С. 180-182.
8. Кузьмін А.Р. Участь міжнародних організацій у фінансовій підтримці України під час війни. *V Міжнародний молодіжний науковий юридичний форум* : матеріали форуму, 19-20 травня 2022 р. м. Київ: НАУ, 2022. С. 119-121.
9. Кузьмін А.Р. Особливості правового статусу міжнародних фінансових організацій. *The main prospects for the development of science in modern life* : The XXXVI International Scientific and Practical Conference, September 13-16, 2022, Warsaw, Poland, 2022. P. 121-123.
10. Кузьмін А. Р. Вплив діяльності міжнародних фінансових організацій на міжнародні стандарти прав людини. *Інтернет-конференція з нагоди відзначення Міжнародного дня прав людини* : зб. матеріалів II Всеукр. наук.-практ. інтернет-конф, 8 грудня 2022 р. м. Київ: ДНДІ МВС України. 2022. С. 51-54.
11. Кузьмін А. Р. Міжнародний договір як джерело фінансового права. *Політичні трансформації сучасного суспільства* : зб. матеріалів IV Всеукр. наук.-практ. конф, 22 лютого 2023 р. м. Полтава : ПДАУ, 2023. С 256-258.
12. Кузьмін А.Р. Правові питання надання державної фінансової підтримки в рамках співпраці України з МВФ. *Свобода, безпека та незалежність: правовий вимір* : матеріали XIII Міжнар. наук.-практ. конф., 24 лютого 2023 р. м. Київ: НАУ, 2023. С. 197-200.
13. Кузьмін А. Р. Правова характеристика діяльності міжнародних фінансових організацій в Україні. *Basics of learning the latest theories and methods* : The 9th International scientific and practical conference, 07 – 10 March, 2023, Boston, USA. International Science Group, 2023. P. 150-152.

14. Кузьмін А. Р. Правова характеристика співпраці України з Міжнародним банком реконструкції та розвитку. *Актуальні питання юридичної науки в дослідженнях молодих вчених* : збірник матеріалів Всеукр. Наук.-практ. конф. до Дня науки та 30-річчя Національної академії правових наук України, 18 травня 2023 р. м. Київ, 2023. С. 1141-1143.
15. Кузьмін А. Р. Правові засади регулювання доходів державного бюджету за участі міжнародних фінансових організацій. *Актуальні питання фінансового права* : матеріали Всеукр. студентської наук.-практ. конф., 31 березня 2023 р. м. Ірпінь : Державний податковий університет, 2023. С. 94-97.
16. Кузьмін А. Р. Державно-правове регулювання діяльності Європейського Інвестиційного Банку в Україні. *Current trends in the development of youth theories* : The 36th International scientific and practical conference, 12 – 15 September, Ankara, Turkey. International Science Group, 2023. P 89 - 91.
17. Кузьмін А. Р. Організаційно-правові засади співпраці Національного Банку України з Європейським банком реконструкції та розвитку. *Правове регулювання фінансових послуг: національний, європейський, глобалізаційний виміри* : матеріали наук.-практ. круглого столу, 26 січня 2024 р. м. Суми : Сумський державний університет, 2024. С. 45-48.
18. Кузьмін А. Р. Модернізація публічно-правових відносин шляхом співпраці з Міжнародними фінансовими організаціями у контексті війни та повоєнне відновлення України. *Правова парадигма відновлення України: проблеми та перспективи*: матеріали XIV Міжнар. Наук.-практ. конф., 23 лютого 2024 р. м. Київ : НАУ, 2024. С. 223-226.
19. Кузьмін А. Р. Поняття фінансової діяльності в контексті функціонування Міжнародних фінансових організацій в Україні. *Professional development: theoretical basis and innovative technologies* : The 7th International scientific and practical conference, 20 - 23 February 20 - 23, 2024. Paris, France. International Science Group, 2024. P. 141-143.
20. Кузьмін А. Р. Механізми фінансової підтримки українців в контексті діяльності міжнародних фінансових організацій у воєнний період. *VII Міжнародний*

молодіжний науковий юридичний форум : матеріали форуму, 16-17 травня 2024 р. м. Київ: НАУ, 2024. С. 147-150.

21. Кузьмін А. Р. Правове регулювання діяльності Міжнародних фінансових організацій в країнах Європи. *Modern trends in the development of science and information technologies* : The 3rd International scientific and practical conference, 17 - 20 September, 2024. Sofia, Bulgaria. International Science Group. 2024. P. 111-115.

Проект Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про міжнародні договори України»»

I. Внести до Закону України «Про міжнародні договори України» (URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1906-15#Text>) такі зміни:

1.1. Доповнити ст. 2 «Визначення термінів» терміном:

міжнародна фінансова організація – міжнародна міжурядова організація, діяльність якої врегульована міжнародними угодами та власним статутом та забезпечує реалізацію функцій, пов'язаних з організацією співробітництва суб'єктів фінансової діяльності у фінансовій сфері;

II. Прикінцеві та перехідні положення.

Цей Закон набирає чинності з дня його опублікування.

ПОРІВНЯЛЬНА ТАБЛИЦЯ

до проєкту Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про міжнародні договори України»»

Чинна редакція	Пропоновані зміни	Нова редакція
Закону України «Про міжнародні договори України» (URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1906-15#Text)		
«Не передбачено».	Доповнити ст. 2 таким змістом: <i>м і ж н а р о д н а ф і н а н с о в а о р г а н і з а ц і я – м і ж н а р о д н а м і ж у р я д о в а о р г а н і з а ц і я , діяльність якої врегульована міжнародними угодами та в л а с н и м с т а т у т о м т а з а б е з п е ч у є р е а л і з а ц і ю ф у н к ц і й , п о в ' я з а н и х з о р г а н і з а ц і є ю співробітництва с у б ' є к т і в ф і н а н с о в о ї діяльності у фінансовій сфері.</i>	Стаття 2. Визначення термінів 1. У цьому Законі терміни вживаються в такому значенні: міжнародна фінансова організація – міжнародна міжурядова організація, діяльність якої врегульована міжнародними угодами та власним статутом та забезпечує реалізацію функцій, пов'язаних з о р г а н і з а ц і є ю співробітництва суб'єктів фінансової діяльності у фінансовій сфері.

ДОВІДКА

щодо впровадження результатів дисертаційного дослідження
Кузьміна Андрія Ренатовича
на тему “Публічно-правове регулювання діяльності міжнародних
фінансових організацій як суб’єктів фінансової діяльності в Україні”
на здобуття ступеня доктора філософії
за спеціальністю 081 “Право”

Сформульовані автором положення і висновки є науково обґрунтованими та впроваджуються на кафедрі конституційного і адміністративного права КАІ у науково-дослідній сфері в якості наукового інструментарію, емпіричної бази та вихідних положень для окремих наукових розробок.

Зокрема, результати дисертації «Публічно-правове регулювання діяльності міжнародних фінансових організацій як суб’єктів фінансової діяльності в Україні», а також пропозиції щодо удосконалення правового регулювання і посилення контрольно-наглядової функції держави стали основою для формування нових підходів до розробки наукових тем, що реалізуються на кафедрі.

Отримані результати сприяють поглибленню дослідницької бази кафедри в напрямі міжгалузевої взаємодії адміністративного та фінансового і міжнародного права, а також активізують наукову дискусію щодо реформування механізмів взаємодії України та міжнародних фінансових організацій, особливе значення це набуває у воєнний та повоєнний час. Практичне використання результатів дослідження постійно відбувається при викладанні освітніх компонентів «Фінансове право» для здобувачів першого освітнього рівня, та «Актуальні питання правового регулювання та охорони публічних фінансів» для здобувачів третього освітнього рівня та підготовки методичних матеріалів і навчального посібника.

Сформульовані пропозиції адаптації вітчизняного законодавства з урахуванням зарубіжного досвіду взяті до уваги при здійсненні аналізу та прогнозуванні розвитку суспільно-політичних та соціально-економічних процесів, які впливають на виконання завдань, віднесених до наукових завдань поставлених перед кафедрою.

З науковим доробком, що міститься в дисертаційному дослідженні, ознайомлені науково-педагогічні працівники кафедри.

Завідувач кафедри

конституційного і адміністративного права

Людмила ШАПЕНКО

Людмила Шапенко
Вікторія секретар КАІ
Тетяна Набока

« 14 __ » лютого 2025 р.

ДЕРЖФІНМОНІТОРИНГ

**ДЕРЖАВНИЙ ЗАКЛАД ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ОСВІТИ
«АКАДЕМІЯ ФІНАНСОВОГО МОНІТОРИНГУ»**

вул. Білоруська, 24, м. Київ, 04050, тел. (044) 594 16 21
e-mail: finmon.academy@gmail.com, web: finmonitoring.in.ua
Код ЄДРПОУ 33695210

ДОВІДКА

Результати дисертації аспіранта кафедри конституційного і адміністративного права факультету права та міжнародних відносин державного некомерційного підприємства «Державний університет «Київський авіаційний інститут» КУЗЬМІНА Андрія Ренатовича на тему: «Публічно-правове регулювання діяльності міжнародних фінансових організацій як суб'єктів фінансової діяльності в Україні» на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 Право впроваджені у діяльність Державного закладу післядипломної освіти «Академія фінансового моніторингу».

Рекомендації автора використано у процесі підготовки пропозицій щодо розробки навчальних програм та курсів, здійснення науково-аналітичної діяльності, підготовки та викладання курсів лекцій, проведення наукових та організаційних заходів.

Директор
кандидат юридичних наук, доцент

11.03.2025

 Ростислав МАРЧУК